

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

Jan Vajsar

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH DĚTÍ NA ČESKÉ
ŠKOLE**

aneb

JAK JSME NA TOM U NÁS V NÁCHODĚ

Vypracoval: Jan Vajsar

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Vzdělávání romských dětí na české škole aneb jak jsme na tom u nás v Náchodě vypracoval samostatně pod vedením prof. PaedDr. Radky Wildové, CSc. V práci jsem použil informační zdroje uvedené v seznamu. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Polici nad Metují, dne 2. 4. 2016

podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucí své práce, paní prof. PaedDr. Radce Wildové, CSc., za trpělivost, cenné rady, připomínky a laskavé vedení. Děkuji také celé své rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

NÁZEV:

Vzdělávání romských dětí na české škole aneb jak jsme na tom u nás v Náchodě

AUTOR:

Jan Vajsar

KATEDRA:

Katedra primární pedagogiky

VEDOUcí PRÁCE:

prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

ABSTRAKT

Diplomová práce je návrhem strategického modelu pro vzdělávání romských žáků na českých školách. Je koncipována pro učitele na prvním i druhém stupni základní školy. Naším cílem bylo vytvoření takového modelu práce s romskými žáky, který bude možné v různých modifikacích aplikovat na kterékoli základní škole v České republice, kde se vzdělávají kromě majority i romští žáci. Zaměřili jsme se na město Náchod, jehož stávající stav vzdělávání romských žáků nám poslouží, jako příklad toho s čím se můžeme setkat v mnoha dalších městech v České republice. Práce obsahuje řadu metodických návrhů, které jsou připravené tak, aby byly pro školy dobře a především jednoduše uchopitelné a bylo jimi možno řešit různé problémy, se kterými se učitelé vzdělávající romskou menšinu doposud potýkali a budou se s nimi setkávat i nadále.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Rom, dítě, vzdělávání, model, žák, prostředí, přístup, učitel, ulice, rodina, spolupráce, nedůvěra, předsudky, náprava, změna

TITLE:

Romany children education in Czech school system and its realization in Náchod

AUTHOR:

Jan Vajsar

DEPRATMENT:

Primary Education Department

SUPERVISOR:

prof. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

ABSTRACT

This dissertation is a proposal of a strategical model for romany`s pupils education in Czech school system. This dissertation is conceived for primary and lower secondary schools teachers. Our goal was to make a model of the work with romany pupils which could be applied with some modifications for any basic schools where romany pupils are educated. It has been located to Náchod. It is a town where the current situation in education can be used as a good example for the similar educational problems we can observe in other towns of the Czech Republic. The dissertation includes many methodical suggestions which are designed for simple and useful practicing at schools. These suggestions should be used in order to solve various problems teachers still have and will probably have with Romany pupils.

KEYWORDS:

Romany, child, education, model, pupil, environment, approach, teacher, street, family, co-operation, mistrust, preconceptions, rectification, change

OBSAH:

Úvod	1
1. Cíle diplomové práce	3
I. Teoretická část	5
2. Historie Romů	5
3. Odlišnost psychického vnímání Romů	10
4. Duchovní kořeny Romů	15
5. Výsledky Křesťanské misie na Slovensku	17
5. 1. Svědectví Romů, kteří se obrátili k Ježíši Kristu	18
6. Romské dítě v české škole	20
6. 1. Vzdělávací předpoklady romských dětí	20
6. 2. Školní zralost a připravenost u dětí se sociálním znevýhodněním	23
6. 3. Komplex procitnutí	25
6. 4. Otázka socializace	26
6. 5. Škola jako druhé ghetto	26
6. 6. Romské dítě mezi spolužáky	27
6. 7. Romští středoškoláci	28
7. Překážky a naděje pro úspěšnou práci	29
7. 1. Absence pevné sociální základny	29
7. 2. Naděje na zlepšení poměrů	30
7. 3. Xenofobie a rasismus	31
II. Praktická část	33
8. Základní východiska	33
9. Model práce s romskými žáky	34
9. 1. Škola	34
9. 2. Školní řád	36
9. 3. Uplatňování školního řádu	37
9. 4. Učitel	40

10. Školní "kariéra" romského dítěte	40
10. 1. Předškolní věk	40
10. 2. Reflexe případu konkrétního žáka	41
10. 3. Přípravné třídy	42
10. 4. Vstup do první třídy	44
10. 5. Druhý stupeň základní školy	46
11. Doplnující náměty pro školní vzdělávací plán	47
12. Personální posílení na školách s romskými žáky	48
13. Spolupráce školy s dalšími institucemi	48
14. Volný čas romských dětí	49
15. Příklad dobré praxe – Náchod	49
15. 1. Film proti násilí	51
15. 2. Hudba dělá radost	53
15. 3. Obnova hřiště Kašparák	53
15. 4. Letní tábory	55
16. Případová studie - Archa	55
16. 1. Pravidla Archy	60
16. 2. Individuální plánování	61
16. 3. Individuální přístup	61
16. 4. Nadějní klienti Archy	62
16. 5. Nechabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas	65
16. 6. Sportovní aktivity	66
16. 7. Rodiče nadějných dětí	67
17. Poslání	68
18. Reflexe.....	69
Závěr	71
Seznam použitých zdrojů	78

Úvod

K rozhodnutí, zabývat se tímto tématem, jsem dospěl po jedenácti letech, kdy pracuji mezi Romy. Byl jsem členem občanského sdružení Horizont, které je zřizovatelem různých studentských projektů zabývajících se komunitní prací mezi Romy v Jihlavě. Pracoval jsem jako učitel na základní škole praktické v Náchodě, kde jsem učil napříč všemi věkovými skupinami od přípravné třídy až po devátý ročník. Nyní již devátým rokem pracuji jako sociální pracovník v Sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi Archa v Náchodě. Klienty Archy jsou lidé, zejména Romové, ve věku od šesti let až do stáří. Vzdělávání je jedna z oblastí lidského života, kterou se zabýváme. Ne ovšem jediná. Teoretický text i jeho praktické výstupy v této diplomové práci jsou do značné míry ovlivněny mým křesťanským vyznáním. Dalo by se tedy říci, že se tato práce line ve dvou rovinách a to duchovní a sociální, do které řadím linii pedagogickou. Tyto dvě úrovně jsou pro mě natolik neoddelitelné, že jsem musel do textu zařadit obě. Diplomovou práci píši, jako student Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Rozhodl jsem se totiž kombinovanou formou studovat obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy. Věřím, že základní škola se do budoucna stane jedním z hlavních nástrojů pro sociální změnu v romském národě. Tuto roli, ale podle mého názoru v současné době zvládají plnit v České republice jen někteří ojedinělí učitelé.

Česká republika je ze zahraničí velmi kritizována za svůj přístup k romské menšině. Okolní státy Evropské unie na nás nahlízejí jako na zemi, kde je velká míra xenofobie a rasismu. Česká společnost je uzavřená a nechce mezi sebe přijímat kohokoli cizího. Pokud je nucena z různých důvodů někoho takového přijmout, tak to udělá jen velmi nerada a ponechá si své předsudky, takže se takový člověk nebo skupina u nás necítí dobře a nemůže si ani vytvořit bezpečný domov. Tito lidé se po celé generace cítí nechtění a ve skutečnosti nepřijatí, trpěni. Tuzemští politici vědí o této převažující náladě v naší společnosti a umí toho do značné míry využívat pro sklizení laciných politických bodů. Češi v podstatě nevěří, že by se Romové mohli změnit. Svou prací se budu snažit dokázat opak. Dokázat, že s Romy se nejen pracovat dá, ale že tato práce může přinést i výsledky. Roky jsem hledal cestu, jak na to a myslím, že jsem ji našel. Tato diplomová práce neobsahuje žádný výzkum. Jsem přesvědčen, že těch již bylo provedeno takové množství, že by ten můj nemohl přinést nové, převratné objevy a

data. Ověřil bych jenom již poznanou pravdu, že s Romy žít je velmi, velmi těžké. Mým cílem je ale tuto skutečnost nejen popsat, ale i změnit. Rozhodl jsem se něco udělat a to něco chci ve své práci předložit čitatelům k zamyšlení a jistě i k posouzení. Rozhodl jsem se pro intenzivní, individuální přístup.

Má diplomová práce je rozčleněna na část teoretickou a praktickou. V teoretické bude popis stávající situace většiny romských dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách, navštěvujících základní školu. V této první části se budu také zabývat historií Romů, způsobem života těchto lidí i jejich psychikou, která je do jisté míry od většinové populace odlišná. Teoretická část bude základním stavebním kamenem pro výstavbu části praktické, ve které budu psát o různých skutečnostech, které by měly situaci romských dětí zlepšit, a to nejen ve škole. Do praktické části také zařadím případovou studii, kde popíšu svou osmiletou práci se skupinou romských dětí, jejich počátečný stav, své postupy a výsledky. Při psaní své diplomové práce budu vycházet z odborné literatury i časopisů a internetových stránek zabývajících se touto problematikou.

1. Cíle diplomové práce

Cílem mé diplomové práce je vytvořit návrh modelu, podle kterého by se dalo pracovat s romskými žáky nejen na české základní škole, ale také v dalších zařízeních, která tyto děti navštěvují. Mým cílem, při psaní této práce, je vytvořit know how, které bude možné aplikovat s různými obměnami, podle potřeb toho kterého regionu, do jakékoli základní školy, již navštěvují romští žáci. Cíl je to vysoký, ale myslím, že odvaha klást si vysoké cíle je jednou ze „zakopaných hřiven“ českého národa. Je zapotřebí vzdát se pohodlnosti a vydat se všanc podobně jako naši slavní reformátoři – zejména pak mistr Jan Hus. Beru si příklad i z Jana Ámose Komenského, který psal svou Velkou didaktiku jako: *„Podávající všeobecné umění, jak učití všecky všemu neboli spolehlivý a vybraný způsob, jak lze po všech obcích, městečkách a vesnicích některého křesťanského království zřizovat takové školy, aby všecka mládež obojího pohlaví, nezanedbávajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělána ve vědách, uhlazována ve mravech, naplňována zbožností a tím způsobem v mezích let mládí vedena býti ke všemu, co patří k životu přítomnému i budoucímu a to stručně, příjemně a důkladně.“* (Komenský, 1948) A chci tuto svou diplomovou práci psát nejen s podobným cílem, jako si kladl Komenský ale i se stejnou pokorou. Při čtení dvacátého odstavce jeho Velké didaktiky jsem zjistil, že začínám nacházet to, co hledám: *„Dovolte tedy, prosím, bych otevřeněji promluvil s vámi, srdce křesťanská! Ti, kdož mě znají blíže, vědí, že jsem člověk malého nadání a skoro bez vsí učenosti; avšak přece že pláči nad škodami věku a že nesmírně toužím vyplnit, bylo-li by nějak možno, naše mezery buď svými vlastními, nebo cizími nálezy, které jistě nemohou přijít odjinud než od milostivého Boha. Je-li tedy také zde něco správně nalezeno, neplatí to za dílo mé, nýbrž toho, jenž z úst nemluvnat si rád připravuje chválu a jenž, chtěje se ukázati vpravdě věrným, pravdomluvným a milostivým, dává prosícím, otvírá tlukoucím a podává hledajícím, abychom se i my ochotně sdíleli o dary, jež nám udělil. Můj Kristus ví, že mé srdce je tak prosté, že mi je úplně jedno poučovat i poučován býti, napomínat i napomínán býti, býti učitelem učitelů, bylo-li by nějak možno i žákem žáků, kde bych jen mohl doufat v úspěch.“* (Komenský, 1948) Tento postoj s Komenským sdílím a mám ještě jednu motivaci. Je jím Slovo Boží: *„Lid je však oloupený a popleněný, jinoši vsichni spoutáni, vsazení do vězení. Stali se loupežnou kořistí a není, kdo by vysvobodil, jsou vydáni v*

plen a není, kdo by řekl: "Vrať to." Kdo z vás tomu dopřeje sluchu?" (Izajáš 42, 22 – 23a) Spolu s Komenským tedy pláči nad problémy, které postihují děti a mládež, a spolu s Izajášem volám: „Vrať to.“ Moje práce je zaměřena právě na romské děti, a proto budu psát o nich. Romský národ je národem spoutaným vášněmi, nenávistí a zatrpklostí. V této práci tomu dopřejeme sluchu.

Kromě prvního a druhého stupně základní školy, se budu věnovat také problematice přípravných ročníků a okrajově se dotknu i vzdělávání na odborných učilištích a středních školách – zejména pak přechodu žáka ze základní školy na další vzdělávací stupeň. Budu psát o osobnosti a kompetencích učitele romských dětí, který by měl brát svou práci jako poslání. Charakterizoval bych ho jako člověka, který s dětmi sdílí záležitosti každodenního života a je průvodcem mladého člověka v různých problémových situacích, do kterých se z mnoha důvodů může dostat. U mladých Romů je zapotřebí posilovat pocit zodpovědnosti za vlastní chování a život. Podporovat je a nelámat nad nimi hůl při prvních selháních. Pokud má učitel důvěru žáka, může s ním pracovat individuálně a pomáhat mu v řešení jeho osobních problémů. Učitel pracující s romskými dětmi by se měl snažit minimalizovat rizikové chování žáků i tím, že je bude podporovat v aktivním trávení volného času. Nezbytná je spolupráce s rodiči a sociálními pracovníky.

Jak už jsem předeslal, snažím se, aby se můj pohled na žáky a klienty nezúžil tak, že bych na ně nahlížel jen přes téma vzdělání a jejich školních výsledků. V životech těchto dětí jsou totiž i taková období, kdy je potřeba toto téma odložit a zabývat se aktuálními problémy, které tito lidé řeší. Dalším cílem této práce je proto najít příčiny neblahého stavu, ve kterém se nachází většina romského národa a pojmenovat i možná východiska.

I. Teoretická část

2. Historie Romů

Každý člověk má svou osobní historii a chceme-li mu rozumět, musíme se s touto osobní historií seznámit a pochopit ji. Lidová moudrost říká: Bereš-li si dceru, prohlédni si tchýni, nebo: Jaký otec, takový syn. Už z těchto příkladů je jasné, že naši předkové nebrali osobní historii na lehkou váhu. Vedle osobní historie existuje kolektivní historie skupin, které jsou spojeny společným osudem. Tato skupinová historie pak podstatně ovlivňuje chování všech členů skupiny. A právě pochopení této kolektivní historie nám pomůže pochopit i jednání jednotlivců. Chceme-li tedy porozumět Romům, musíme se seznámit s tradicemi, které donedávna zcela určovaly jejich život a dodnes ho do značné míry spoluurčují. Začněme dvěma pohledy do romské pravlasti.

Poprvé, Romové pochází z Indie. Tato skutečnost je známa již více než dvě stě let, ale málo kdo se dosud zamýšlel nad tím, co to vlastně znamená. Indie je zemí se třemi úrodami do roka. Na jednom stromě vidíme zažloutlé vadnoucí listy vedle zelených v plné síle a nových pupenů; květy vedle plodů. Příroda je zde štědrá a k pouhému přežití nebylo třeba vynakládat mnoho sil. Dnes díky přelidnění to už neplatí, ale tenkrát to tak bylo. Vedro, vlhko, množství hmyzu a prudké změny klimatu nepřejí vytváření hmotných statků. Vše podléhá rychlému rozkladu. Potravin se kazí před očima, látky se rozpadají na těle a dům, postavený převážně z palmového listí, vydrží sotva rok. To však nevádí; palmového listí je nadbytek, potravin dostatek a také materiál na tkaní látek nechybí. Hrnčířská hlína je všude a tak Indové, kteří znali vypalovanou keramiku už po tisíce let, dodnes pijí z hliněných, na slunci vysušených pohárků na jedno použití. Je těžké cokoliv uchovat, ale není to vůbec nutné. Pro přežití to není důležité. A pro život zde stačí tak málo. Díky klimatu není třeba ani pevný dům, ani dobrá obuv, ani teplý oděv. Nepřekvapí nás, že právě v Indii vznikly nejrůznější filosofické a náboženské spekulace. Z tohoto popisu Indie se zdá, že to byla země, která poskytovala Romům ideální podmínky, které přesně sedí na povahu tohoto národa. Proč tedy odešli? (Sekyt, 2001)

Podruhé, Romové pochází z Indie, kde fungoval přísný kastovní pořádek. Brahmani byli kněží, učenci a učitelé, ke Kšatriům patřili vládcí a bojovníci, Vájšijové, to byli rolníci, chovatelé dobytka, řemeslníci, obchodníci. Romové náleželi do nejnižší kasty takzvaných nedotknutelných – Šúdrové. Nesměli se vzdělávat, číst, naslouchat kněžím, účastnit se náboženských slavností, nesměli se jako páriové ani dotknout nikoho z vyšší kasty. Směli jen sloužit a konat pomocné práce. Na Indii přišlo navíc období sucha, časté byly také nájezdy Arabů a Mongolů a tak Romové někdy mezi třetím a devátým stoletím odešli.

První evropská písemná zmínka o Romech je z roku 1050, kdy byzantský císař Konstantin Monomach povolal do Konstantinopole (dnešní Istanbul) skupinu čarodějnů, aby kouzly zničili dravé šelmy v jeho loveckých revírech. Od té doby se jim říká Atsinganoi, italsky Zingaro, česky Cikáni.

Říká se, že na počátku všech etnických konfliktů je nedorozumění. Když se podíváme na to, jak pojmají dějiny Romů různí autoři, najdeme v jejich přístupu snahu na základě historických skutečností obhájit nynější chování příslušníků tohoto národa. Hübschmannová, Sekyt i Pellarová vysvětlují, že Romové byli do stávajícího nepříznivého stavu dotlačeni vnějšími okolnostmi. S tímto pojetím můžeme částečně souhlasit, ale nesmíme přitom zapomenout, že příchod Romů do Evropy začal podvodem, zkrátka jednou velkou lží.

Romové se v novém prostředí rychle zorientovali a zjistili, co pro ně bude výhodné. Začali se vydávat za kající křesťanské poutníky. Vyprávěli, že jsou odpadlíci, kteří odmítli pomoc Marii a Josefovi, když je pronásledoval Herodes, a proto je trestá Bůh putováním bez oddechu. Na podobně lákavou notu pro ucho středověké Evropy hráli i jinými legendami. Tvrdili, že se spolu s egyptským vojskem zúčastnili pronásledování Mojžíše a koho nezatopilo moře, ten se rozběhl na všechny strany světa. Další legendou bylo tvrzení, že romský kovář ukoval hřeb do Kristova kříže. Evropské obyvatelstvo tomu uvěřilo a bylo zpočátku ke kočovníkům shovívavé. Smyšlený mýtus o Panně Marii byl i pro papeže natolik věrohodný, že uložil Romům putovat sedm let evropskými zeměmi a činit pokání. Jeho list jim zajišťoval pomoc, ochranu a almužny na těchto cestách. Zároveň s křesťanstvím Romové hádali z ruky, předvídali budoucnost, učili majoritu zařikávací praktiky, jak získat milého, jak ublížit nenáviděné

osobě, jak přivolat smrt nebo jak otěhotnět. V roce 1427 je pařížský arcibiskup exkomunikoval z církve. Nedodržel ani sedmiletý papežův příkaz. Hlavním důvodem bylo chování, které se neslučovalo s křesťanskou morálkou. Pak se navíc v polovině 16. století přišlo na to, že tito „mírumilovní lidé a dobří křesťané“ za které se vydávali, lhali.⁴⁵

Romové tak ztratili sympatie a ochranu místních starousedlíků. Následovalo nelítostné pronásledování. Téměř ve všech zemích západní Evropy byly vydávány dekrety, kterými byli Romové vyhošťováni nebo vydáváni otevřené genocidě. Začalo kruté vyvražďování a vzhledem k tomu, že tato nařízení byla vydávána téměř ve všech zemích současně, Romové se neměli, kam uchýlit. V důsledku usnesení Augsburského sněmu z roku 1548, v němž se uvádí: „*Kdo cikána zabije, z žádného mordu vinen býti nemá*“, dochází k hromadnému zabíjení romských kočovníků. Roku 1697 je Leopold I. prohlásil za psance. Kdokoliv je mohl beztrestně zastřelit jako škodnou, ženám a dětem byly uřezávány uši a byli vyháněni za hranice. 1701 Leopold I. ještě přitvrdil a nejvyšší tresty začaly platit při opakovaném zadržení i pro ženy. V roce 1706 následník trůnu Josef I. dal umístit na hranice tabule se zákazem vstupu Romů. Obrázek byl výmluvný - muž visel na šibenici, ženě a chlapci uřezávali uši a bili je metlami. Ani další panovník Karel VI. nebyl humánnější. Uzákonil zabíjení dospělých romských mužů i žen.

„*O dživipen sar čhavoreskero gadoro, chevalo, džungalo, charno. Život je jako dětská košilka, děravý, špinavý, krátký.*“ Toto romské přísloví vyjadřuje postoj k životu, ve kterém je cítit, že Romové v hloubi duše nevěří, že by život mohl být jiný než děravý a špinavý. Romové se naučili obcházet zákony a stali se ještě více vychytralými. Vytvořili si vlastní normy dobra a zla (pativ a ladž). Pativ znamenalo všechno dobré, správné, čestné, ušlechtilé, prospěšné, užitečné a hodnotné. Za pativ se Rom rozhodně nemusel stydět. Ladž byl opak, vše špatné, zlé, odsouzeníhodné, nečestné, nesprávné, mylné, chybné či neblahé. Ladž se Rom musel vystříhat.

Mezi vnitřními zákony romské komunity a zákony majoritní společnosti ovšem leckdy zela hluboká propast. Co bylo u gadžů (neromů) ladž, nazývali Romové pativ. Nebylo přestupkem, nýbrž chvályhodným činem, okrást gadža. Rom, kterému se podařilo napálit sedláka, ošidit, podvést a oklamat namyšleného rychtáře či doběhnout četníka, z jehož uniformy šel největší strach, se stal hrdinou. Vyprávěly se o něm

zkazky, byl dáván za příklad a dokonce vešel do romských pohádek. Přestupkem ovšem už bylo neposkytnout ochranu Romovi z jiné rodové skupiny. A nejhorší přečiny? Obalamutit Roma z vlastního rodu, incest, nevěra. Zároveň platila hodnotová stupnice trestů. Nepřicházelo v úvahu, aby se komunita nepostarala o své staré, o nemocné, o děti. Žena vždy dávala dětem první poslední, a když se něco přihodilo, péče o ně přešla na celou skupinu. Každý měl svou jedinečnou a nezastupitelnou roli.⁴⁵

S těmito zásadami ostře kontrastuje dnešní odkládání dětí do dětských domovů, bující prostituce, podvádění jeden druhého, nejednotnost a jiné. Ve střední a jihovýchodní Evropě bylo postavení Romů příznivější než na západě. Marie Terezie sice zprvu navázala na své předchůdce a roku 1749 nařídila Romy vyhošťovat ze země, ale pak se je pokusila proměnit v rolníky, přinutit je ke splnutí s ostatní populací. Šlo ovšem o násilnou asimilaci, která se nemohla setkat s úspěchem. Romům sice byla přidělena půda, křtem dostávali křesťanská jména, nebyli už nazýváni “cikány”, nýbrž novosedláky. Jenomže od nadřazenosti a nerovnoprávnosti císařovna neuměla uhnout. Pod trestem zbití holí nesměli Romové používat vlastní oděv, jazyk, nesměli se mezi sebou ženit a děti z takových svazků byly dávány na výchovu sedlákům. Josef II. vůči Romům kladl důraz na školní docházku, vyučení se řemeslu, povinnou návštěvu kostela, na zlepšení hygienických podmínek. Čeští poddaní měli Josefa II. za dobrodince, Romové mu začali říkat “druhý Herodes”. (Sekyt, 2001)

Po vzniku Rakousko-Uherska dochází k sérii protiromských vládních opatření. Roku 1889 je přijat zákon o tulácích, vznikají donucovací pracovny a polepšovny. V Uhrách přísná nařízení vydržela až do 1. světové války. Cílem bylo zajistit obyvatelstvu ochranu před potulnými Romy. Vždy v lednu zpracovávala okresní hejtmanství zprávu za uplynulý rok o potírání “cikánského zlořádu”, jak se tomu oficiálně říkalo.

Po první světové válce Romové očekávali větší toleranci ze strany majority. To se ale nestalo. Osamostatněné národy toužily po pořádku a snažily se v nových, svobodných podmínkách vytvořit dobře fungující nezávislé státní celky, které nebudou nikým utlačovány ani ohrožovány a to jak zvenčí tak z vnitřku. V nově vzniklém Československu byl velice záhy připravován zákon o omezování tuláctví a zahálčivého života. Všem bylo jasno, kam chystaný zákon směřuje, ačkoliv se ve formulacích nikde neobjevila zmínka o Romech. Roku 1927 byl zákon přijat a tvrdě omezil kočování.

Evropu ovšem začal znepokojoval stín hákového kříže. Rasistické německé zákony vyčlenily „méněcenné“ skupiny lidí: Židy, černochoy, Romy, zčásti i Slovany. Neměli podle těchto zákonů právo na život v lidské společnosti. Vznikla Říšská centrála na potlačování cikánství a podléhala přímo Himmlerovi, který byl říšský vůdce SS, šéf gestapa, říšský ministr vnitra a organizátor hromadného vyvražďování. V Německu a v Protektorátu Böhmen und Mähren byly zřizovány pracovní tábory, postupně přezvané na „cikánské tábory“. Odtud byly celé rodiny deportovány do koncentračních táborů, zejména do Osvětimi II. Od roku 1943 sem nacisté soustředili Romy z Německa, Protektorátu, Polska, Francie, Nizozemí, Belgie, Chorvatska, Maďarska, Litvy, Norska, Ruska. Jen v noci z 2. - 3. 8. 1944 tu bylo zavražděno v plynových komorách na 3000 vězňů, především starších lidí a matek s dětmi. Protože převozům do koncentračních táborů předcházelo masové vyvražďování Romů v Polsku, na Krymu, Ukrajině a jinde, odhaduje se, že během 2. světové války zahynulo na 300 000 evropských Romů.⁴⁵

V českých zemích, uvnitř už znovuoobnověného Československa, po válce žila slabá tisícovka Romů, zlomek předválečného stavu. Ale během pár let se sem přistěhovalo na 15 000 dalších, především ze Slovenska. Až dodneška mají ke svému původnímu působišti rodinné vazby. Stát se zaměřil na řešení jejich bydlení, zaměstnanosti, školní docházky. I oni se vydali do Čech hlavně za výdělkem a za nenahuštěným, lepším bydlením. „V Čechách mi říkají pane Baláži, kde jsme žili dosud, byli jsme jen cikáni, říkali mi křestním jménem a tykali mi,“ libovali si mnozí. Nejedem Rom přicházel i proto, aby si vydělal na domek, který si později chtěl tam doma postavit. Zájem o jejich tradiční řemesla ovšem jednou provždy ustal, dostávali práci manuální, pomocnou, k níž nebylo nutné vzdělání a kvalifikace. Připomeňme si, že pomocné práce pro ostatní kasty vykonávali i jako Šúdrové ve své pravlasti, a proto také Indii kdysi opustili. Jako by je provázela nějaká kletba, jakoby s nimi šel někdo, kdo všechno dobré, co je potká, zaplaší a odežene a pokládá jim pod nohy stále další a další překážky. K tomu se přidal úplný zákaz kočování po území Československa zákonem z roku 1957. Vlastně přes noc došlo k jejich trvalému usazení v obci, kde právě tábořili. Od vozů byla odmontována kola, ztratili základní princip svého „romství“. Při kolosálních změnách po II. světové válce, majoritou snad dobře míněné, ale úředně často neobratně prováděné asimilační politice, neunesli Romové změnu

životního stylu a „romipen“, což je termín, který se můžeme přeložit jako „romství“, prožíval stále hlubší krizi. Dostali možnost zaměstnání a poctivého života, a přece byl jejich přístup k práci obvykle laxní. Principy „pativ a ladž“ přece obsahují, že napálit gadža je chvályhodné. Proto měli přesně spočítán nutný počet odpracovaných dní v měsíci, aby dostali rodinné přídavky. Proto věnovali plno úsilí na přiznání invalidních a sociálních důchodů. Proto se snažili získat co nejvíc výhod a podpor. A pokud možno ihned. Zbrání otroka je zrada.

Těžko se vpravovali do morálky majority, zároveň ovšem plíživě přicházeli o svou integritu. A nečekaně se začaly objevovat prvky, které jsou naprostým protipólem romipenu. Oni, pro něž vždy dítě bylo vším, odkládali děti do dětských domovů, začala bujet kdysi nemyslitelná prostituce, rozpadly se základní principy, na kterých fungovala celá romská pospolitost, jejímž základem byla rodina. Tradiční romskou rodinou byla totiž dříve takzvaná famel'ija, která plnila řadu funkcí. Působila jako nástroj společenské kontroly, poskytovala svým členům ekonomické a sociální zabezpečení, její úlohou byla socializace a výchova nových členů romské společnosti. Zároveň dětem zajišťovala obecné vzdělání a profesní kvalifikaci. Byly to kulturní a etické normy, sociální kontrola svých členů a další věci, které držely i ty řekněme nejvíce temperamentní povahy v určitých mezích. Následkem rozbití tradičních rodinných vazeb je výskyt deviací uvnitř romské komunity. (Cachová, 2009)

Dalšími a ještě mohutnějšími migračními vlnami se stav nezlepšoval, naopak. Docházelo k devastaci přidělených bytů ba celých novostaveb. Odpor ke škole přetrvával, nerespektovaly se zápisy do 1. třídy, děti nechodily do vyučování. Kvůli nízkým základním znalostem byly romské děti umisťovány do zvláštních škol. Vzdělání většinou končilo povinnou školní docházkou.⁴⁵

3. Odlišnost psychického vnímání Romů

V odborné literatuře se můžeme dočíst, že romská psychika se v některých aspektech odlišuje od psychiky neromů. Romové prý jinak prožívají čas i prostor. Jsou zaměřeni na aktuálně prožívanou přítomnost a to jim dává výhodu milé bezprostřednosti, která se ovšem zdá být milá jen do určitého věku. V dospělosti tato vlastnost neustupuje a přerůstá do nezodpovědnosti. Romské děti se proto těžce učí

určovat čas. Ovládají často pouze digitální hodiny a ručičkovým nerozumí. Mladí Romové mnohdy vyrůstají v rodině, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní a kde tedy veškerý čas není striktně strukturovaný na volný a vázaný. V dětech není utvářen smysl pro časovou souslednost vytvářející základ denního režimu a potažmo alespoň minimálního řádu, který by rodinu zavazoval vstát v danou dobu nebo se v určitý čas dostavit na dané místo. Navíc je každý den jako ten druhý, všední den není pracovní a neliší se výrazně od víkendů a dnů svátečních. Chybí radost z práce, zdravá únava a konejšivý pocit relaxace, absentuje těšení se na dovolenou. Neutváří se přiměřený vztah k hodnotám v relacích k ceně za vykonanou práci, mizí schopnosti hospodárnosti při vedení domácnosti, neznámá jsou ekologická hlediska lidského jednání. Lačnost po alespoň krátkodobém přervání trvalého materiálního nedostatku není přiměřeně vyvažována přiměřenými racionálními spotřebními zvyklostmi a návyky. Absence trvalých pracovních povinností a život ze dne na den paralyzuje smysl pro spolehlivost a přesnost. Být na určitém místě v určitý čas z důvodu rozumného denního či dlouhodobějšího rozvrhu se stává subjektivně zbytečným a těžko pochopitelným. Prostředí chudé, materiálně silně omezené v rovině podnětů, nenutí ke smysluplným činnostem a oslabuje smysl pro povinnost a dochvilnost. (Sekot, 2010)

Co se týče vnímání prostoru, tak zde je zajímavé zmínit se o snížené schopnosti Romů při pouhém popisování cesty z jednoho místa na druhé. Celá věc má prý kořeny v minulosti, kdy Romové kočovali, nehleděli na čas a nebyli zvyklí vytvářet si vědomí prostorové zakotvenosti. Když hodně cestujeme, tak nakonec zjistíme, že většina míst je si navzájem podobná a také Romům splývala jednotlivá místa, kudy procházeli – nebyla pro ně zkrátka důležitá, protože to nebyl jejich domov a často se zde nezdrželi ani týden. (Bakalář, 2004)

Romové mají také extrémně vyvinutý smysl pro neverbální komunikaci a mají většinou dost citlivé sociální vnímání. To znamená, že dokážou odhadnout pocity druhého člověka a už v poměrně nízkém věku romské děti rozumí vztahovým vazbám i problémům dospělých. Jsou také citliví či spíše přecitlivělí vůči nespravedlnostem a křivdám, které jsou jim způsobené – naopak oni na základě své, pro ně nedotknutelné, svobodomyšlnosti působí křivdy jiným a často si to ani neuvědomují. Způsobit křivdu "gádžovi", nebo mu třeba i násilně ublížit je pro mnohé Romy zcela legitimní a správné.

Romská sociální separace je tedy v častých případech částečně dobrovolná. Důsledky tohoto výše popsaného způsobu myšlení a prožívání jsou nejčastěji společenská rezignace, zahořklost, negace, nihilismus a hostilita. (Bakalář, 2004)

Rozhodování v tradičních romských rodinách bylo vždy kolektivní, účastnily se ho i malé děti, každý zde měl své slovo a konečné rozhodnutí bylo vnímáno jednotlivými členy jako vlastní. Na dítě rodiče pohlíželi, jako na, svým způsobem, dospělé, mnohem dříve. Matka přenechala péči a výchovu mladších dětí jejich starší sestře často již ve věku 9 - 11 let. Chlapci tohoto věku byli bráni jako malí pánové, kteří musí rodinu reprezentovat navenek. Jistý pocit dospělosti tak získávali romští adolescenti mnohem dříve a jejich status se měnil pozvolna a neúplně. Ani v dospělosti se nepočítalo s tím, že budou samostatní v rozhodování a jednání, protože vždy naleznou oporu v rodině - rodu, vždy se budou cítit jako součást rodiny více než jako individuality v evropském slova smyslu. Jak ale slábne síla tradic i stabilita rodinných svazků, dochází i k připodobňování dospívání romských adolescentů dospívání adolescentů z majoritní společnosti. Přesto téměř u každého nalezneme prvky výše uvedeného a především, neúplná přeměna dítěte v dospělého, samostatně se rozhodujícího a jednajícího s plným vědomím odpovědnosti za své skutky, je zde častá a tím i množství rizikových faktorů ovlivňujících zdraví a bezpečnost romské mládeže je výrazně vyšší. (Sekyt, 2001)

Způsob života v romské rodině vede u jednotlivce ke ztrátě pocitu zodpovědnosti za sebe sama, který je nosným principem evropské kultury. Kolektivní rozhodování a zodpovědnost v romské rodině vede k tomu, že jednatel nemá potřebu jakékoli vlastní individuální životní ambice, a to velmi citelně poznamenává školní práci a budoucí profesionální orientaci. (Navrátil, 2003)

Romové jsou charakterističtí svou spontánností, živým temperamentem. Jednou z jejich kladných vlastností je ochota dělit se, což vystihuje romské přísloví: „*Bude-li mít Rom jen drobeček chleba, podělí se o něj třeba s deseti lidmi.*“ Základní emocí je strach, který má své opodstatnění v minulosti, kdy byli Romové často pronásledováni pro svůj způsob života. Jde zde o zkušenost předávanou z generace na generaci, proto jsou neustále ve střehu, aby mohli zaútočit nebo utéci. (Odborný časopis pro učitele základní školy, Komenský, 2006/2007)

Důležité v této kapitole je se ještě zmínit o romské hádavosti a výbušnosti. Emocionalita, citová výbušnost neobvyklé hloubky, ale krátkého trvání i sklon k opačnému, depresivnímu ladění – to všechno jsou Romové, to všechno nás u nich překvapuje i pohoršuje. Nerozumíme tomu, jak může matka na své tříleté dítě křičet tak vulgární slova na ulici mezi tolika lidmi, nerozumíme tomu, proč i ty nejhodnější romské děti v určitém věku přemůže „volání krve“ a ony se zvrhnou stejně jako ostatní. Romové podléhají více než neromská většina konzumní mentalitě, alkoholu, drogám a gamblerství. Trh nemilosrdně devastuje Romy fyzicky, ekonomicky, psychicky a morálně. Romové se cítí často méněcenní, a proto si tento pocit často nápadně kompenzují zdůrazňovaným sebevědomím, arogancí, předváděním reprezentativního automobilu, obleku či partnerky.

Dalším aspektem je romská lhavost. Děti lžou často čistě pro své vlastní potěšení. Jen pro ten pocit malého vítězství ve věčném boji Romů proti gádžům.

Pro Romy je také typická potřeba tělesné blízkosti. Od malička jsou zvyklí, se jeden druhého dotýkat. Spí často tři v jedné posteli. Chlapci se venku drží kolem ramen. Při společných návštěvách, nebo chcete-li setkáních v jednom bytě, když se dvacet lidí vměstná na osm čtverečných metrů - nemohou se vzájemně nedotýkat.

Romové jsou zaměřeni na okamžité uspokojování aktuálních potřeb. Jsou se tak ochotni, kvůli uspokojení své momentální potřeby, vzdát budoucnosti. Uspokojí svou potřebu i za cenu sebezničení. Použijí všechny peníze na dnešek, i když vědí, že zítra budou mít jejich děti hlad a oni nebudou mít za co si koupit cigarety. Na to ale zkrátka nemyslí. Peníze hned po výplatě propijí nebo prohrají v automatech. (Bakalář, 2004)

Otázkou zůstává, zda tuto skutečnost můžeme připisovat tomu, že Romové pochází z Indie. „Tam, kde vedro, vlhko, množství hmyzu a prudké změny klimatu nepřejí vytváření hmotných statků a vše zde podléhá rychlému rozkladu.“ Mohli bychom tuto kapitolu uzavřít tím, že důvodem chování Romů je dědictví předků, kteří žili v Indii před 1700 lety, nedá se s tím dělat nic jiného, než to přijmout a snažit se je pochopit a alespoň trochu pomoci s tím, že jim tuto pomoc nebudeme vnucovat, ale budeme s nimi pracovat tak, aby jim to vyhovovalo. Ano, mohli bychom napsat toto pojednání pravděpodobně, tendenčně a přijatelně. Na konci čtení bychom ale zjistili, že máme před sebou jen dalších osmdesát stránek s nefunkčním řešením, které odkládáme

s pocitem, že jsme to už v minulosti někdy četli a možná že ne jenom jednou. Je to jakoby stále to stejné jen v podání různých autorů. Ambice této práce jsou jiné a to především dvě, najít pravdu a přinést východisko. A pokud chceme najít pravdu, musíme hledat, tak jak nás nabádá Komenský, Boží pravdu: „*Synové milí a všichni, ke kterým snad dolehne tento můj hlas, poslechněte mne. Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchů našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český. A pro tuto naději tebe činím dědicem toho všeho, cokoliv jsem po svých předcích zdělila a přes těžké a nesnadné časy přechovala. Zejména a nejprve, lásku k Boží pravdě. Tvé je to dědictví, tobě před jinými národy dané, ó vlasti milá! Ujmi se svého práva jako svého, když tobě milosrdenství prokáže a pravdě své dá průchod Pán, tvůj Slitovník.*“ (Komenský, 1918, str. 15, 37, 38)

Už vícekrát jsem od svých romských klientů slyšel větu, která mne pokaždé nutí k zamyšlení: „Jsem jaký jsem a nikdo mě nezmění, nedá se s tím nic dělat!“ Opakují to podle jedné rapové písně od Majkla Spirita. Píseň je z roku 2011, ale základní prohlášení, které je obsažené už v jejím názvu mi nápadně připomíná jednu větu, kterou zakřičel jistý člověk na Ježíše Krista před dvěma tisíci let. Píše se o tom v Bibli, v Novém Zákoně v evangeliu podle Marka. „*Když přišli do Kafarnaum, hned v sobotu šel do synagogy a učil. I žasli nad jeho učením, neboť učil jako ten, kdo má moc, a ne jako zákoníci. V jejich synagóze byl právě člověk, posedlý nečistým duchem. Ten vykřikl: "Co je ti do nás, Ježíši Nazaretský? Přišel jsi nás zahubit? Víš, kdo jsi. Jsi svatý Boží." Ale Ježíš mu pohrozil: "Umlkni a vyjdi z něho!" Nečistý duch jím zalomcoval a s velikým křikem z něho vyšel. Všichni užasli a jeden druhého se ptali: "Co to je? Nové učení plné moci - i nečistým duchům přikáže, a poslechnou ho." A pověst o něm se rychle rozšířila po celé galilejské krajině.*“ (Marek 1/21 – 28) Lidé žasli nad učením Ježíše Krista, který je učil jako ten, kdo má moc měnit věci, měnit lidi a ne jako zákoníci. Převeďme si tuto situaci, která se stala před dvěma tisíci lety v Izraeli do dnešní doby k nám. Byli tam nějací politici, kteří měli Mojžíšův zákon a snažili se ho vykládat a učili lid jeho dodržování. Tvrdili jim, že v dodržování tohoto zákona naleznou život a řešení pro všechny společenské problémy doby včetně otázky, co s lidmi kteří jsou posedlí nečistými duchy. Pro nás, jak vyřešit tzv. „Romskou otázku“. Pozitivní změna stále nepřicházela. Lid stále zažíval to samé zklamání, znovu a

znovu. S každou novou vládou. Ať to byla pravice nebo levice, ať byl veleknězem (předsedou vlády) Kaifáš nebo Topolánek. Ti zákoníci (politici) byli velmi vzdělaní lidé, byli na výši a měli postavení. Vypadali důstojně, nosili kněžské roucho, tvářili se, že mají plán a znají východisko – jen je to tak složité, že to snad ani ten prostý lid nemůže pochopit a když už se dali do vysvětlování, tak na to nebyl v Otázkách Václava Moravce dostatečný časový prostor. Ve skutečnosti ale neměli lidem co nabídnout, byli bezradní a snažili se tuto svou slabost skrývat. Všichni humanisté volali po vzájemné toleranci, pravicoví radikalisté chtěli Romy vyhostit ze země a Romové založili svou vlastní politickou stranu, aby se naoko bránili. Byli si jistí, že stávající politická garnitura nic nezmění a že tato politická strana se stane zdrojem jejich obživy po několik generací dopředu. Do toho přichází Ježíš Kristus a přináší skutečné východisko. A pro někoho možná překvapivě někteří Romové křičí: "Co je ti do nás, Ježíši Nazaretský? Nesnaž se nás změnit! Víme, že ty jediný můžeš, ale my o to nestojíme. Jsme spokojeni tak, jak jsme. Nechceme se vzdát svých vášní, i kdyby nás to mělo zničit." Ježíš ale věděl, že přes tu všechnu zášť, která je v slovech toho muže z Kafarnaum, někde hluboko v srdci ten člověk touží po změně. Nevyhnal ho ze synagogy, ale pomohl mu tím, že z něj vyhnal jeho demony. Věřím, že je pravda, že někteří Romové budou schopni začlenit se do společnosti až poté co je opustí démoni, kteří ničí jejich život, psychiku, která je tak odlišná. Nezachrání nás nová sociální politika. My potřebujeme toto „nové učení plné moci.“ A tady bych skoro mohl skončit. Pojďme ale dál. (Prince, 2007)

4. Duchovní kořeny Romů

Když budeme při studiu romské historie pozorní, neujde nám motiv, který je pro tento národ nejcharakterističtější ve všech obdobích, kterými procházel. Je to snaha o přežití. Podle Ivy Pellarové je snaha přežít právě tím důvodem, proč se Romové začali zabývat čarodějnictvím. (Pellarová, 2012)

Podle Hinduismu, ze kterého Romové vyšli, se v současnosti nacházíme v období Kali juga. Toto období je pojmenované podle indické bohyně Kálí, která je kromě jiného považována za bohyni zkázy, zmaru, bitev a válek, za bohyni matku v jejím ničivém aspektu, za bohyni přírody v jejím ničivém aspektu, bohyni katastrof,

bohyni epidemie, bohyni nemocí, šakalů a v neposlední řadě za bohyni smrti. Kálí je spojována s bohyní Durgou, z jejíž personifikované zuřivosti se prý zrodila. Legenda popisuje to, jak krásná bohyně Durga propadne velikému vzteku, její tělo zčerná a z jejího čela doslova vylétne ošklivá a zuřivá Kálí. Ve východní Indii bohyni Kálí často vyobrazují jako zběsilou ženu pobíhající po bojišti, která je posedlá touhou po krvi a šlape po poražených. Na obrazech a sochách má často rozčuchané vlasy, vyceněné zuby a většinou je zobrazována i se zlým hrozivým výrazem. Někdy má na tváři, na jazyku či na zubech, které jsou někdy zobrazené jako tesáky nějakého dravého zvířete, stopy krve. Na rukách má často i zvířecí drápy či alespoň dlouhé hrozivé nehty. Podobně jako další hinduističtí bohové má vícero párů paží. Často je tato bohyně zobrazována celá nahá nebo jen spoře oblečená. Téměř vždy má černou pleť. Může mít přívěšky z lidských lebek, korunu z lidských hlav a náhrdelník, který je tvořen též z lebek. Ovšem někdy jí můžeme spatřit i v mnohem hrozivější podobě a to tak, že má opasek z lidských paží, dětských těl anebo místo opasku a náhrdelníku může mít na sobě omotané hady. Dětská tělíčka má zavěšena někdy i v uších v podobě náušnic. Může mít v ruce i useknutou lidskou hlavu, nebo dýku či meč. Zobrazována je též jako upír sající krev z lidí - většinou z mrtvol na bojištích či hřbitovech. Možná i proto jí zakladatel novodobé satanské církve Anton Szandor LaVey zařadil v Luciferově knize a Leviathanově knize mezi jména pekelná. Kálí je též uctívána v některých neokultech orientujících se převážně na černou magii, čarodějnictví či některé formy satanismu.

Podle Hinduismu tedy žijeme právě nyní v období, které se nazývá věk Kálí. Je to věk úplného úpadku všech hodnot na tu nejnižší možnou úroveň. Hinduistické náboženství hlásá, že lidstvo od svého počátku prochází čtyřmi obdobími, jugami, z nichž ta, v níž žijeme, je tou poslední, nejtemnější, nejhorší a nejnižší - Kali juga, věk nemilosrdné bohyně Kálí. (Jordan, 1997)

Nejtemnější, nejhorší a nejnižší období úplného úpadku všech hodnot. To je to, co Romové ve svých ghettech prožívají. To na člověka padne jako stín, když mezi ně zajde do sociálně vyloučené lokality. Na kurzu Romani luma (Romský svět) jsme se spolu s paní Ivou Pellarovou zamysleli nad tím, co je příčinou stavu, ve kterém se v současnosti většina Romů nachází. Pokud je tím důvodem duchovní zatížení tohoto

národa, jehož mnozí členové se dostali do situací, ze kterých jim nikdo z lidí nedokáže pomoci – je východisko jen v Bohu. (Pellarová, 2012)

5. Výsledky Křesťanské misie na Slovensku

Na Slovensku pracují s Romy v rámci křesťanských misí. Pozitivní výsledky této práce byly zjištěny výzkumem SIRONA 2010, který potvrdil základní vstupní hypotézu, totiž, že pod vlivem křesťanských misí dochází v životech jednotlivých Romů i celých komunit k pozitivním sociálním změnám.

Dá se říci, že pastorační diskurz dokáže v relativně krátké časové perspektivě a s použitím minimálních vstupních nákladů sociálně „ozdravit“ komunitu a poskytnout nejen konkrétní návody, ale i konkrétní pozitivní vzory lidem, kteří žijí dlouhodobě v sociální nouzi. Někteří pastoři poskytují v sociálně vyloučených komunitách širokospektrální sociální servis, čímž do velké míry suplují nedostatek sociálních služeb nasměřovaných do těchto komunit. Jejich práce se neomezuje jen na pastorační činnost – většina z nich vystupuje v podstatě v pozici sociálních mentorů, kteří svým klientům poskytují sociální poradenství. Podle vyjádření mnohých pastorů je právě komplexnost a konkrétnost jejich přístupu klíčem k stabilní a úspěšné misijní práci. Mnozí pastoři také vyjádřili názor, že specifický přístup, který volí při práci v romské osadě, je podmíněný konkrétní situací. Lidé žijící v trvalém sociálním ohrožení totiž volí jiné strategie k přežití než lidé, kteří v ohrožení nejsou, nebo se v něm ocitnou pouze krátkodobě. Lidé, kteří se dlouhodobě ocitnou v sociální nouzi, mají také jiné priority, jiné hodnoty a jiné životní cíle. Proto pastorační balíček, který s sebou misie do lokality přináší, musí obsahovat i sociální rozměr. Vzhledem k hloubce i rozsahu duchovních i sociálních změn je také zapotřebí očekávat, že misie musí mít dlouhodobý a intenzivní charakter, který je často velmi individuální.

Z výzkumu SIRONA 2010 vyplývá, že práce některých křesťanských misí vede k sociální změně. Romové, kteří přijali Ježíše do srdce, přestali pít alkohol, brát drogy, začali pracovat, splácet dluhy a vést děti k pravidelné školní docházce. Sociální změna úzce souvisí se změnou srdce. Romové, kteří pozvali Ježíše do svého života, zaznamenali zlepšení manželských vztahů, zlepšení vztahů mezi dětmi a rodiči, změny ve vlastním měřítku hodnot, vzali zodpovědnost za vlastní život, zlepšili svoje chování

a kultivovanost vystupování a komunikace. Tito Romové zcela změnili svou životní strategii a dokonce získali dlouhodobější vize.

Křesťanské misie s Romy na Slovensku pracují nejen formou evangelizací, kázání, sborových shromáždění a biblického vyučování, ale probíhá zde také charitativní práce a aktivity související se sociální prací a pomocí v nouzi. Pracují s dětmi a mládeží, zabezpečují různé kroužky pro mimoškolní aktivity a některé církve již mají svá komunitní a nízkoprahová centra.

Romové nežijí jako jednotlivci, ale jako komunita. Podmínkou úspěchu při snaze o sociální změnu u jednotlivců je práce s komunitou, která je pravidelná a systematická. Má vést k vytvoření stabilního sboru. Zárukou udržitelnosti těchto projektů jsou charismatičtí vůdci, pastoři, za kterými lidé jdou a kteří dokážou řešit různorodé problémy. Nevýhodou tohoto způsobu práce je to, že po odchodu lídra z lokality se vše postupně navrácí do starých kolejí. Je tedy třeba zajistit kontinuálnost této práce. (Podolinská, Hrustič, 2010)

5. 1. Svědectví Romů, kteří se obrátili k Ježíši Kristu

a) Svědectví obráceného Roma z Bratrské jednoty baptistů

„Mne sa mnoho kamaratov smialo, keď som sa obrátil. Ale oni sa smeju len dočasne, kým pochybujú o svojej viere. Ale ak dokažeš, že to, čo hovoríš aj robíš, tak smiech prestane a pride autorita a rešpekt. Toto je dobre, lebo si pozorovany. Ak sa meni tvoj život, ak v tebe horí viera a meni tvoj život, tak ta viera potom môže zapáliť iného človeka. Toto je dobre u Romov a hlavne aj v cirkvi. Lebo ak zle žiješ, tak hneď o tom každý vie, lebo pri sebe žijeme blízko. Ak dobre žiješ, tak takisto o tom každý vie. Medzi, bielymi v cirkvi je to možno tak, že ten žije tam, a ten tam, tak ty hrešíš tu, a ty tu, a môžeš to mesiace zakryvať a nikto o tom nevie. Tu, ak sa ti to stane, tak každý o tom hneď vie a hneď to môžeme riešiť a nedávame priestor Diablovej.“

b) Svědectví obráceného Roma z Evanjelické církve augsburského vyznání

„To je dobre, lebo nechodíme ani kradnúť. A som rad Panu Bohu, že naše deti chodia tu na besiedky, že biele na nas neukazujú tak, že ten Cigan už kradne. Už človek je

inakšie obrateny ku Panu Bohu. To môžem poďakovať Panu Bohu! Že sme predtým nevedeli, tak sme kradli. I ja som vtedy kradol, lebo som nepoznal Pana Boha.“

c) Svědectví z Evangelické církve metodistické

„Joj, veru že hej. Veľa sa zmenilo. Davno sa kradlo, davno sa bili, a to sa mi ľubi, keď vyjdem vonku a počujem, že ľudia idu, mladi, najviacej ti mladší chlapci, totie dievčata, čo su a počujem, jak pekne spievaju tie piesne Božie. Chvalia Boha vonku, cez deň, tak sa mi srdce niekedy tak teši, a myslim si, Panebože, aki su, niekedy aj zle urobia, ale vedia, že Ježiš žije. A začnu kričať, spievať, Ježiš žije!“. A ja keď počujem a vidim, že čo spievaju, tak vstanem a počúvam a modlim sa za nich. Na mladých sa najviac teším, že ich Boh zmenil, lebo mladi ešte teraz tak nerozumeju, že čo robia zle a čo neurobia, ale s Bohom žiju. Nerobia nič take, jak voľakedy bolo, že si hlavy rozbijali, tu kradli, tu bolo, to vam poviem, pred osmimi rokmi tu bolo i znasilnenie, a to sa už nestane toto. To sa zlepšilo.“

d) Svědectví obráceného Roma z Církve bratrské

„Nevedeli sme čo je Pravda. Predtým v osade boli väčšie bitky, hadky medzi Romami aj v rodine medzi sebou. Bolo to veľmi, veľmi zle! Vtedy veľmi vladol Diabol, ale odkedy poslal Boh Pierra, tak odvtedy vladne Boh. Tak keď sa teraz veriaci pohadaju, hneď si podaju ruky. Vidia mnohi zmenu, aj na mne, lebo vedia, že ja som bol jeden z nich, že som predtým veľa pil a take veci.“

e) Svědectví romské ženy z Řeckokatolické církve

„S manželom sme nevyhadzali. Ja som vždy musela mať posledne slovo a to nebolo všetko. Vynadala som mu pred deťmi. A nič som si nerobila z toho, že deti to počujú, že ich to rani. A mne bolo dobre. Ale keď som spoznala Pana, všetko som to strašne lutovala. U nas bol taky problem. Predtým, keď som nepoznala Pana, ja som ani nepoznala vlastne deti. Naozaj! Ja som nepoznala vlastneho syna. Ja som nevedela, že keď som zvýšila hlas, tak mu to nerobilo dobre. A potom, ako som spoznala Pana, tak som spoznala seba samu. Svoje zlo. Vedela som pochopiť aj svoje deti, aj svojho

manžela. *A vedeli sme si konečne spolu sadnúť a porozprávať sa.*“ (Podolinská, Hrustič, 2010)

Každé jedno z těchto výše uvedených svědectví vypovídá o tom, jak Ježíš Kristus vstoupil do života konkrétního člověka a změnil jeho život. Lidé, kteří se obrátili ke Kristu, přestali krást, pít alkohol, zlepšily se jejich vztahy v rodině i komunitě. Pokud se obrátil jeden, ostatní to viděli, on jim o tom svědčil a oni viděli, že to v jeho životě funguje. Tak začali také hledat a Ježíš se jim dal nalézt. On totiž řekl: *„Kdo ke mně přijde, toho nevyženu ven.“ (Jan 6, 37b)* V lokalitách, kde se víc lidí obrátilo ke Kristu, vznikly obecnství, ze sousedů, kteří si záviděli, se stali bratři a sestry, kterým na sobě navzájem záleží. Vznikla tak mezi nimi přirozená sociální kontrola. Některé činy, které byly předtím považovány za zcela normální, se začaly nazývat hříchem. V jejich životech se naplnilo slovo: *I vy jste kdysi byli tmou, ale nyní vás Pán učinil světlem. Žijte proto jako děti světla – ovocem světla je vždy dobrota, spravedlnost a pravda; zkoumejte, co se líbí Pánu. Nepodílejte se na neúčinných skutcích tmy, naopak je nazývejte pravým jménem. O tom, co oni dělají potají, je odporné i jen mluvit. Když se však ty věci správně pojmenují, je jasné, oč jde. A kde se rozjasní, tam je světlo. Proto je řečeno: Probud' se, kdo spíš, vstaň z mrtvých, a zazáří ti Kristus. (Efezským 5, 8 – 14)*

I v České republice bychom mohli najít podobné příklady, ale toto jsou data z regulérního, profesionálně provedeného, rozsáhlého sociologického výzkumu. Další využití v ČR je zcela nasnadě. Pokud přineseme těmto lidem evangelium, může to jejich životy změnit. Podíváme-li se do života většiny romských rodin, nacházíme jen soužení a temnotu, skličující ponuřost, šerý soumrak a tmavý kout, do kterého jsou tito lidé zahrnutí. Bůh ale řekl: *Tato sklíčená země ponurá nezůstane! (Izajáš 8, 23a)*

6. Romské dítě v České škole

6. 1. Vzdělávací předpoklady romských dětí

Všichni Romové nejsou stejní. Existují romské děti, které při nástupu do první třídy už znají všechna písmenka a počítají do dvaceti. Existují romští středoškoláci i romští vysokoškoláci. Mnozí Romové jsou pracovití a pečliví.

Stále zde ale máme početnou skupinu Romů, kteří žijí v určitých stereotypch a v nich také uvažují. Škola je těmito Romy chápána jako „bílá“, víceméně represivní instituce. Tato škola, jak se jim zdá, nenabízí nic, co by mohlo jejich život nějak změnit nebo zlepšit. Často opakovaná věta: „Když se vyučíš, bude pro tebe snazší sehnat si práci.“ není v případě Romů tak úplně pravdivá. Totiž ne vždycky. Vzdělání jim bylo málo platné za dávných časů v osadě, stejně jako na kočovném voze a dobře se bez něj obešli i za komunistické vlády, kdy bylo možno fyzickou prací vydělat více, než činil plat učitele a často i lékaře. A dnes? Diskriminace při přijímání do práce je tak silná, že pro Romy stejně obvykle zbývají jen místa kopáčů a uklízeček. K životu na sociálních dávkách není vzdělání také potřebné. Proto dítě často vynechá školu z malicherných důvodů, například prostě proto, že se mu nechce. Jindy má romská matka k tomu, že dítě nepošle do školy vážné důvody, o kterých mlčí. Nemá peníze, aby dítě vybavila svačinou odpovídající „normě“, nebo nestačila vyprat a usušit dítěti oděv. Ve vzdělání svých dětí vidí někteří Romové dokonce nebezpečí. Je to „gádžovská“ výchova, která by jim mohla děti odcizit a zkazit. Důsledkem je vysoká absence zaviněná malou snahou rodičů o pravidelnost školní docházky, nedostatek péče o domácí přípravu a minimální spolupráce se školou, zejména u dětí s nejslabším prospěchem a chováním. Byly dokonce zjištěny případy, kdy romské děti nebyly posílány do školy se záměrem dosáhnout jejich uznání za nevzdělavatelné, což znamená vyšší sociální dávky pro rodinu.

Častým a velmi vážným handicapem je nevyhovující bydlení a životospráva romské rodiny. Dítě bývá nuceno trávit čas v přeplněných, vlhkých, nevětraných místnostech, stravu mívá nevhodnou a nepravidelnou. Nepravidelný bývá i jeho spánek. Již od raného dětství je množství romských dětí svědkem scén, ze kterých by se mnozí z nás dlouho vzpomínávali. V rodinách jsou alkoholici, drogově závislí, gambleři. Probíhá zde domácí násilí. Muži bijí své ženy, rozbíjí nádobí, nábytek, křičí a proklínají. Děti jsou svědky toho všeho a postupně se zhoršuje jejich duševní i tělesný stav. Domácí úkoly, které zadala paní učitelka, která o jejich životě nemá ani tušení, jsou v tom všem naprosto nicotnou záležitostí.

Velmi málo romských dětí prochází mateřskou školou a výchova v romské rodině zpravidla není dobrou přípravou pro školní práci. Dítě zřídka získává zkušenost

s knížkou, hračkami, tužkou a papírem. Mnohem spíše s televizí a mobilním telefonem. Chybí omalovánky, doplňovačky, hádanky, kvízy a stavebnice. Dále si většinou z domova nepřinesou návyk učit se zpaměti. (Moderní vyučování, 1998)

Dítě žijící v romském prostředí nevnímá dimenzi času jako dynamickou lineární veličinu v kategoriích minulosti, současnosti a budoucnosti. To přináší významný výchovně vzdělávací problém. Romské děti nelze snadno motivovat budoucností, neboť žijí přítomností. Institut systematické profesní přípravy, dlouhodobost vzdělání, spoření, odkládání výdajů do budoucna, ekonomický provoz domácnosti či dokonce ekologický model uvažování – to jsou hodnoty, které lze na tradičním pojetí života Romů budovat velice obtížně. Vyžadují právě poučený pohled do budoucích životních etap a akceptování neporušitelné zásady, že za všechno se v životě platí. Uskrovnění a zvýšený výkon v současnosti se zhodnotí v kvalitě života v budoucnosti. Navíc romské dítě vyrůstá se spoustou příbuzných, není vedeno k samostatnosti, neutváří si pevnější základy zodpovědnosti za vlastní jednání a chování, nemusí se nad ničím hlouběji zamýšlet a není nuceno o ničem samostatně a s vědomím zodpovědnosti rozhodovat. Děti tak nemají potřebu o věcech hlouběji přemýšlet, zvažovat možné varianty řešení nastalých životních situací, klást si vážnější otázky a hledat na ně odpovědi. Zodpovědnost za vlastní život jakoby se rozplývala v klimatu kolektivní (ne)zodpovědnosti a šálivě chvilkově opojném pocitu volnosti života „tady a teď“.

Učení je tak romskými žáky nahlíženo jako něco spíše zbytečného, neužitečného, zvnějšku vnuceného a nepřátelského. Chybějící motivace, pomíjivost zájmu a absence životodárné radosti z poznávání a řešení úkolů, to vše sráží nadané romské žáky do podprůměru a tvoří překážku dalšího smysluplného socializačního a výchovně-vzdělávacího procesu. Ten je pak jen z části ozvláštňován zpravidla vyšší spontánností, muzikálností a pohybovými dispozicemi. To jsou nesporně pozitivní vlastnosti, které však k dalšímu osobnostně rozvíjejícímu vývoji nutně vyžadují součinnost s právě zpravidla absentující trvalou motivací, cílevědomostí, houževnatostí a smyslem pro osobní zodpovědnost.

Romské dítě je do školního prostředí vřazováno jako jedinec se sociálním znevýhodněním. Jde o kategorii žáků pocházejících z prostředí sociálně nebo kulturně a jazykově odlišného od u nás již žijících nebo nově migrujících menšin. Právě pro tyto

skupiny je typická nedostatečná předškolní příprava, slabě motivující rodinné prostředí, absence práce s knihami, nezájem o školní práci. Tyto faktory výrazně posiluje chybějící denní režim, neprospěch, nezažití úspěchu a sociální problémy. Těmi jsou kromě jiného i chybějící pozitivní vzory. Dále pak nedobré bydlení, hygiena, nezaměstnanost, nevzdělanost rodičů a v některých případech i nedostatečná znalost vyučujícího jazyka. Pak je zde také obava z kulturně odlišného školního prostředí. (Sekot, 2010)

6. 2. Školní zralost a připravenost u dětí se sociálním znevýhodněním

Pedagogický pojem – děti se sociálním znevýhodněním vychází z § 16 zákona č. 561/2004 Sb., což je Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). Institut sociálního znevýhodnění připadá v úvahu často u romských dětí a žáků. Neznamená to však, že každé romské dítě je sociálně znevýhodněné. V psychologické literatuře se setkáváme s pojmem sociokulturní handicap, který bývá vymezován z pohledu majoritní společnosti. Sociokulturní handicap je vymezován jako odlišnost sociální příslušností, a tím souvisejících zkušeností, které jsou z pohledu majoritní společnosti nežádoucí nebo nedostatečné. Handicap je tedy sociální kategorií představující takovou odchylku od normy, která přináší znevýhodnění. Typickými představiteli sociokulturního handicapu jsou děti pocházející z jiného etnika, z jiné sociokulturní oblasti. (Vágnerová, 2000)

Z pedagogického hlediska končí předškolní věk vstupem do školy jako významným životním mezníkem pro dítě a obvykle i jeho rodiče. Cílem předškolního období je, aby na jeho konci bylo dítě optimálně školsky zralé a připravené a zvládalo nároky školy, které jsou nemalé. Během prvního ročníku základní školy je nuceno udělat velké až skokové pokroky, které nenajdeme již v žádném dalším období. Dobrý start a zkušenosti počáteční školní úspěšnost nebo neúspěšnost silně determinují nejen počáteční, ale celé další vzdělávání. Pojmy školní zralost a připravenost vyjadřují optimální somatický, psychický a sociální vývoj dítěte, který je předpokladem školní úspěšnosti. Školní zralost zdůrazňuje zejména biologické hledisko. Jde o biologické zrání psychických funkcí, které je nutné pro úspěšné plnění školních požadavků. Školní připravenost zdůrazňuje především výchovné, socializační hledisko a kompetence

vázané na učení, které predisponují dítě k úspěšnému zvládnutí požadavků školy. Přípravenost na školu se dá charakterizovat jako výsledek sociální zkušenosti. Velká část romských dětí není dostatečně připravena na zahájení školní docházky. Právě školní připravenost je velmi citlivá na vliv výchovy a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Základní příčinou školní nepřipravenosti je tedy prostředí dítěte, které ho nedostatečně vybavilo potřebnými kompetencemi. Romské dítě je sice v rodině obvykle stimulované, ale problém je v tom, že zcela jinak, než je tomu v majoritní společnosti. Z rodiny si pak do školy přináší zcela jiné zkušenosti a zážitky, než má většina dětí stejného věku. Rodiče mají nejvyšší dosažené vzdělání základní, neovládají dobře obecnou ani spisovnou češtinu, ale ani romštinu, oba nebo jeden z rodičů bývá dlouhodobě nezaměstnaný. Nyní již dvougeneračně absentují v rodině soustavné pracovní návyky. Rodiny bydlí v sociálně vyloučených lokalitách a v bytech nízké kategorie a jsou závislí na sociálních dávkách. Rodina bývá pod dohledem sociálně právní ochrany dětí a vyskytují se zde variabilní sociálně patologické jevy, kterými jsou trestná činnost, různé druhy závislostí, zadluženost a pobyty dětí v ústavní péči.

Typickými problémy ve školní připravenosti romských dětí jsou problémy jazykové a řečové. Děti, stejně jako jejich rodiče, velmi často neovládají dobře češtinu, ale ani romštinu. Hovoří takzvaným etnolektem češtiny. Rozsah aktivní i pasivní slovní zásoby bývá malý. Pokud do verbální připravenosti zařadíme i schopnost rozlišovat stabilní komunikační vzorce, typické pro určité prostředí a situaci, nalezneme i zde výrazné problémy. Řeč není často zcela v pořádku ani po formální stránce, vykazuje různé druhy poruch řeči a to nejčastěji dyslálie, což je druh narušené komunikační schopnosti, kterou řadíme mezi poruchy artikulace. Vyznačuje se tím, že narušena je výslovnost jedné hlásky nebo skupiny hlásek mateřského jazyka, zatímco ostatní hlásky jsou vyslovovány správně, dle příslušných jazykových norem. Dříve byl mezi autory odborných publikací a logopedů v praxi běžně užívaný název patlavost. Z hlediska výskytu se jedná o nejčastěji se vyskytující druh narušené komunikační schopnosti. Dyslálie se v mluvené řeči projevuje jako vynechávání chybně vyslovovaných hlásek, nebo nahrazení jinými, artikulačně podobnými hláskami nebo jsou hlásky vyslovovány nepřesně. V rodinném prostředí nenacházíme dětské knihy, typické není vyprávění pohádek, zpívání českých písní a vůbec aktivní učení se prostřednictvím řeči. Problémy

jazykové a řečové mají nejen své negativní důsledky při výuce počátečního čtení a psaní, ale mají také sociální dopad. Příklady romského etnolektu češtiny: „*Já se bojím od psa.*“ - „*Bába mě nosí do školy.*“ - „*Přijel jsem domů na autě.*“

Ve struktuře inteligence nacházíme často nižší úroveň verbální inteligence, malý rozsah znalostí, nedostatečnou obecnou a sociální informovanost, neboť tyto složky jsou více závislé na učení, výchově, prostředí či stimulaci. Paměť a pozornost bývají netrénované. V poměrně velké míře se setkáváme s různým specifickým oslabením ve smyslu dílčích oslabení výkonu, která nejsou stimulována a jejichž úroveň je důležitá v počátečním vzdělávání. To jsou například problémy ve zrakové, sluchové, prostorové orientaci a podobně. Časté jsou potíže s grafomotorikou. Některé děti se dosud v domácím prostředí neměly možnost setkat s omalovánkami, pastelkami, nůžkami ani modelínou. Součástí nepřipravenosti bývá i nízká úroveň samostatnosti dětí, včetně sebeobslužnosti. Romské matky považují obvykle za svoji základní povinnost „starat se“ o dítě co nejdéle a v rámci možností ho i obsluhovat. Součástí nepřipravenosti bývá také nízká úroveň autoregulačních mechanismů, které jsou předpokladem kázně. Romské děti nejsou z rodiny zvyklé na usměrňování a ukázkování chování. Mohou hovořit kdykoli, mohou být hluční. Pokud by se takto nedokázalo dítě prosadit, je možné, že by se vůbec nedostalo ke slovu.

Výčet problémů v oblasti školní připravenosti není jistě zcela úplný. Je však také důležité, abychom si uvědomili, že romské dítě může mít a často má mnoho pozitivních schopností a vlastností. Romské děti mívají obvykle relativně dobré senzomotorické dovednosti, normální zručnost a praktickou zdatnost. Mohou docela dobře uspět ve výchovách, udržet si tak alespoň relativní pocit úspěšnosti a přijatelnou motivaci ke škole. Z vlastností se dá vyzdvihnout srdečnost, hravost, spontánnost a veselost těchto dětí a v neposlední řadě vděčnost všem, kteří se o ně starají a pomáhají jim. (Švingalová, 2009)

6. 3. Komplex procitnutí

Komplex procitnutí se týká romských dětí ve věku zhruba pěti let. Představme si, jak dramaticky bolestivé a zraňující musí být, když si romské dítě poprvé ve skutečné nahotě uvědomí, že je odlišné. S touto svojí jinakostí musí žít, navštěvovat

školu a komunikovat s hodnotově cizím světem. Spouštěcí mechanismus romského komplexu procitnutí bývá zvláště zraňující v případech, kdy si dítě uvědomí svou odlišnost až ve chvíli, kdy je na to netaktně „upozorní“ některý z jeho majoritních vrstevníků. Nepřípravenost na takovou klíčovou stigmatizující situaci pak zpravidla přináší trvalý pocit sklíčenosti, ponížení, ale i pobouření a zášti vůči odlišujícímu okolnímu světu převahy majority. Utváření sebepojetí jedince je takto výrazně pokřiveno již na samém počátku socializačního zrání a přináší i široké spektrum příčin, komplikujících další osobnostní zrání a výchovné působení. (Sekot, 2010)

6. 4. Otázka socializace

V prvních ročnících základní školy bývají romské děti poddajné a ochotné, rády se učí a mají rády svého pana učitele nebo paní učitelku. Někdy ve čtvrtém až sedmém ročníku však často dochází ke zlomu, který učitelé někdy nazývají „volání krve“. Zhorší se prospěch, dítě začne být vzpurné a ztrácí zájem o školu. Zčásti to lze vysvětlit nastupující pubertou. Určitou roli může hrát i to, že se zvýrazňují typicky romské fyzické rysy, jimiž je dítě vzhledem k převažující protiromské averzi stigmatizováno. Ještě důležitější patrně je, že v romské komunitě je dítě dříve přibíráno k činnostem dospělých, což kontrastuje s žákovskou rolí ve škole. Poslední léta ve škole jsou pak někdy pro romské děti skutečnou trýzní. Svými neúspěchy frustrování a ponižování Romové opakují ročníky, nudí se, chovají se výbojně k učitelům a často agresivně ke spolužákům. Ze školy si odnášejí komplex méněcennosti a nenávisť. (Moderní vyučování, 1998)

6. 5. Škola jako druhé ghetto

Ghetto je část města, většinou vykázaná majoritou obyvatelstva té které minoritě, tedy místo kde žijí lidé stejného náboženského, národnostního či rasového původu a to buď dobrovolně, nebo nedobrovolně. Slovo ghetto se do češtiny překládá jako sociálně vyloučená lokalita a tento název se v odborných kruzích používá častěji. (Švingalová, 2009)

Za sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením ohroženou lokalitu považujeme takovou lokalitu, kde dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v

nevyhovujících podmínkách – většina z nich jsou příjemci příspěvku na živobytí. Může to být dům, ulice či čtvrť, kde se koncentrují lidé, u nichž lze identifikovat znaky spojené se sociálním vyloučením. Tato místa jsou okolními obyvateli negativně označována. Obecně lze říci, že sociální vyloučení nastává v okamžiku, kdy člověk čelí komplexu problémů, jako jsou nezaměstnanost, diskriminace, nízká kvalifikace, nízké příjmy, zadluženost, špatná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav či rozpad rodiny. Vzájemná a provázaná kombinace těchto problémů pak vytváří bludný kruh, ze kterého je pro osoby v podmínkách sociálního vyloučení obtížné až nemožné se vymanit. Základní charakteristikou sociálního vyloučení je souběh faktorů, které výrazně omezují možnosti:

1. přístupu na otevřený trh práce;
 2. přístupu k veřejným službám, včetně sociálních služeb či vzdělávání;
 3. kontaktu se sociálním okolím;
 4. řešení osobních krizí;
 5. politické participace; či omezují schopnosti a dovednosti těchto možností využívat.
- Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. (Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015)

Existují školy, které jsou také takovými skoro ghety. V České republice byly zaznamenány některé protiprávní postupy škol, které vyřazovaly romské žáky z majoritních tříd a škol. Je všeobecně známou skutečností, že výchovně-vzdělávací proces v základní škole nerespektuje opravdové specifické potřeby romských žáků. Opomíjí potřebu dynamické výuky a bývá stereotypní. Děti se ve školách cítí v neustálém ohrožení a mají tendenci hledat školu, kde jich bude co nejvíce pohromadě. Takovou školou se často stává základní škola praktická (dříve zvláštní). V pedagogické poradně pak i normálně inteligentní romské děti zahrají divadlo a jsou s potvrzenou lehkou mentální retardací posílány na praktickou školu, která je jejich druhým ghettem. Bezpečným místem, kde mají převahu. (Švingalová, 2009)

6. 6. Romské dítě mezi spolužáky

Někteří čeští rodiče vedou své děti k tomu, aby se distancovaly od romských spolužáků. Romské dítě se setká s tím, že se od něj druzí štitivě odtahují, nechtějí vedle

něj sedět a podobně. Z některých sociologických výzkumů vyplývá, že romské děti mají v oblíbě ty české spolužáky, kteří jsou agresivní a neukáznění. Takoví spolužáci jsou obvykle jedni z mála, kteří romské dítě přijímají. O přestávkách mívají romské děti sklon vytvářet skupiny bez ohledu na příslušnost ke třídě, tj. izolovat se od ostatních. I romské děti se totiž stávají oběťmi agrese ze strany českých spolužáků. Jejich izolované skupinky jim pomáhají „přežít“. Utrpení romského dítěte bývá často více závažné než utrpení českého dítěte. U českého dítěte je to totiž tak, že utrpení většinou představuje v jeho životě ohraničené zlo, jež je v rozporu s jeho celkovou životní zkušeností. Je-li naopak bito romské dítě, vidí v tom obvykle potvrzení své celkově bezvýchodné životní perspektivy. (Moderní vyučování, 1998)

6. 7. Romští středoškoláci

Na střední školu v současné době nastupuje mnohem větší procento romských dětí, než tomu bylo před patnácti lety. V učebním oboru a zvláště pak na střední škole se však Rom ocitá mezi dvěma mlýnskými kameny. Někteří rasisticky ladění spolužáci mohou být velmi dominantní a ostatní, kterým třeba Romové vůbec nevadí, se s nimi bojí kamarádit, aby se nedostali do izolace spolu s nimi. Vlastní rodina velmi často s jeho studiem nesouhlasí, nepodporuje ho a snaží se jeho snahu překazit. Toto se samozřejmě nedá říct o všech případech, ale i takové jsou a není jich málo. Tato data vyplynula ze sociologického výzkumu, jehož výsledky byly zveřejněny v časopise Moderní vyučování.

Téma Romové versus školní vzdělání upozorňuje na skutečnost adaptačně mnohdy neschůdného přechodu ze základní na střední školu. Prostředí základní školy se Romům jeví jako docela přirozené. Setkávají se zde se svými kamarády z ulice i s rodinnými příslušníky. Ale žáci, kteří pokračují ve studiu, se tak rozhodnou v mnohých případech na popud učitelů, přičemž však rodiče těchto dětí na další vzdělávání nahlíží spíše bez většího zájmu. Na střední škole nebo učilišti romská mládež přichází do nového, neznámého a jasně majoritního prostředí a to si pak mohou spojovat s nepříjemným, nebo dokonce nepřátelským místem. Romští středoškoláci jsou precitlivělí na různé formy napomínání ze strany pedagogů a často mají mylný dojem, že jsou na ně učitelé zasedlí. Spolu s vyššími studijními a pracovními nároky se tak

profesní příprava může stát nepřekonatelnou bariérou, kterou je třeba opustit a vrátit se do lůna vlastní etnické komunity, do prostředí známého a nespojovaného s překonáváním nepředvídatelných životních překážek. K takové životní strategii přispívají i nevíтанé zvýšené finanční a organizační nároky ze strany školy. Mnoho rodin má problém s vytvářením střízlivého, úsporného rodinného měsíčního rozpočtu. Neumí hospodařit a vinu svalují na stát, školu, úředníky úřadu práce, zkrátka na svět „bílých“. Změnu svého života očekávají zvenčí. Sami jsou přesvědčeni o tom, že se stávajícím stavem vlastními silami nepohnou a tak se ani nesnaží.

Palčivý problém nechutí rodičů posílat romskou mládež do odborných učilišť a škol je způsobený mimo jiné i nechutí romské mládeže se dále vzdělávat. Romská mládež je pohodlná a rodiče nemají natolik silnou autoritu, aby tento odpor, svých dětí ke studiu, zlomili. Navíc je zde stále ještě částečně přežívající romský názor, že vzdělání není nezbytný prostředek k získání důstojného životního postavení a nevyhnutelnou investicí času a finančních prostředků do budoucnosti. Pro Romy je to investice krajně nejistá. Znají nestálost svých dětí a nevěří, že by mohly školu dokončit. Představa promarněných peněz vložených do nedokončených studií jednoho ze sedmi dětí je pro ně naprosto nepřijatelná. Proto se někteří rodiče snaží tomuto studiu všemi možnými způsoby zabránit. Stále silněji se tak aktualizuje klíčový moment míry vytrvalosti romské mládeže na cestě k profesní kvalifikaci. Většina do učiliště nastoupí, ale málokdo studium dokončí. (Sekot, 2010)

7. Překážky a naděje pro úspěšnou práci

7. 1. Absence pevné sociální základny

Zamýšlíme-li se nad specifickým světoběhem kulturního prostředí Romů zorným úhlem životního stylu, narážíme zpravidla na dva základní faktory. Je to absence pevné stavební základny a bludný kruh statické sociální reprodukce. Můžeme zde pozorovat neproduktivní, a dokonce ničující generační přejímání kulturních a životních vzorců, vzdalující Romy od úspěšného uplatnění v kontextu širší společnosti. Problémem může být také tradiční nízké vzdělání rodičů, jejich bagatelní pozice na trhu práce a následně pak vysoká hladina dlouhodobé nezaměstnanosti. Toto základní, přímo fatálně určující schéma, je dále ozvláštňeno specifickým naturelem romské rodiny, bolestně vnímaným

trvalým pocitem odlišnosti, na krátkodobé cíle zaměřené hodnotově aspirační orientaci, kde je vzdělání za horizontem spektra běžných priorit, dále pak chybějící podpora zdravé touhy dětí po tvořivých zájmech a životní kariéře, absence nezbytného osobního soukromí, nevyhovující bytové podmínky. Takové výchozí prostředí pak v konfrontaci se zcela odlišným naturelem školy přináší neochotu či neschopnost osvojit si základy pracovního režimu a pojetí řádu, vypořádat se s odlišným jazykovým kódem a významem nových pojmů.

Rodinou nepěstovaná orientace na výkon a plnění úkolů pak přirozeně přináší neúspěch živící nízké sebevědomí a otevírá jen sílící rozpor a nesoulad v oblasti aspirační úrovně, kterou je souhrn všech očekávání a přesvědčení o vlastních kvalitách a nadějích do budoucna. Opakovaný neúspěch při konfrontaci s majoritní skupinou plodí rezignaci na dobré výsledky. Romští studenti pak ztrácejí naději i chuť do života. Ovládne je pocit, že s tím nemůžou nic udělat a začínají jen přežívat.

Neúspěch především na druhém stupni základní školy vede k rezignaci na dobré výsledky v učení a vzdělání je jako nesnadno dosažitelná hodnota dále zpochybňováno. Lidé tak vlastně obelhávají sami sebe, že vzdělání nepotřebují. Nastupuje zde jakási falešná hrdost a póza, která vyjadřuje povznesení se nad pravidla společnosti, kde je vzdělání považováno za naprosto zásadní předpoklad úspěchu. Propast mezi přáním a možnostmi se prohlubuje a zatrpkllost vůči majoritní společnosti roste. Hoši rezignují na možnosti plnohodnotného profesního uplatnění, dívky dají přednost mateřství a pevnému ukotvení v rodině. Bludný kruh generačně fatální sociálně kulturní reprodukce je uzavřen. A zároveň otevírá nový počátek generací přejímajících „osvědčené“ hodnotové vzory vzdalující jednu významnou minoritní skupinu od základních trendů směřování majoritní společnosti. (Sekot, 2010)

7. 2. Naděje na zlepšení poměrů

Romové se začínají měnit. Trvalá konstanta nízko nastavené hodnoty vzdělávání, vzdělání a profesní přípravy je silně stigmatizujícím faktorem romské komunity. Přibývá rodin, které se z toho snaží vymanit nebo alespoň chtějí, aby jejich děti žily jinak. Stále více rodičů má zájem o to, aby se jejich děti chodily doučovat. Doučování probíhá buďto přímo ve škole nebo v různých sociálních zařízeních nebo

nějaký pracovník pravidelně dochází za dítětem až domů. Nadějně zní, že romská rodina zapojená do podobných programů vnímá smysl doučování zejména z perspektivy zlepšení šancí profesního a sociálního postavení. Celkově nízká vzdělanostní úroveň romské populace však vypovídá o převažujícím zastoupení nedokončeného základního učňovského vzdělání a pouze zhruba čtyřprocentním podílu maturantů a vysokoškoláků. Pozitivním zjištěním je, že v rodinách, kterým leží na srdci vzdělání a profesní kompetence svých dětí, vynakládají zvýšené úsilí k získání a udržení si zaměstnání. (Sekot, 2010)

7. 3. Xenofobie a rasismus

Specifická situace Romů v kontextu hodnotově odlišné majoritní společnosti bývá v krajních případech ozvlášťována i otevřenými projevy xenofobie a rasismu. To mnohdy zásadním způsobem znesnadňuje či znemožňuje společenskou a kulturní integraci Romů a vystavuje je dalšímu prohlubování sociálního znevýhodnění. Právě v této souvislosti se v celé nahotě projevuje rasismus jako primární síla zla předurčeného k deformaci dobrých lidí. Staví proti sobě jedince a skupiny, kteří by v rasismem neutráveném prostředí utvářeli vzájemné běžné a ideologicky nezatížené vztahy sympatií a antipatií, vášně a lhostejnosti, kooperace a nezájmu, partnerství a osamělosti, sdružování a individualismu. Oproti tomu však uměle vytváří jako určující bariéry vzájemného nedorozumění a neporozumění, implantuje lidsky zničující prvek apriorní arogance a nenávisti, zamožuje mezilidské vztahy nevůli pro vzájemně obohacující spolupráci, zapleveluje společenské klima trvale přítomným principem podezřavosti a vše prostupující xenofobií. Je ideologií svou podstatou zvrácenou, neboť apriorně nálepkuje lidské skupiny a osoby podle barvy kůže či fyzického znaku a odvozuje odtud i kvalitativní odlišnosti v řádu kritérií vyšší – nižší, nadřazený – podřadný, lepší – horší, přijatelný – nepřijatelný, dobrý – špatný. Zjednodušujícím měřítkem vyčleňuje určitou skupinu lidí jako podřadnou a nepřiznává jí rovná práva a povinnosti s celkem společnosti. Zbavuje tak její příslušníky šance rozvinout naplno individuální schopnosti a talenty. Jedné skupině tak upírá právo na všestranné uplatnění, které právě v součtu individuálních příspěvků je hlavním a nezastupitelným předpokladem společenského rozvoje. Rasismus staví hráz společnému úsilí o

společenský pokrok, když vyčerpává a zmaňuje obrovský a jedinečný lidský potenciál v trvalé existenci nepřirozené situace nadřazenosti a podřízenosti a v konečném důsledku nepřináší nic než bolest, nenávist, deziluzi na jedné straně a falešnou iluzi nadřazenosti či vyvolenosti na druhé straně. (Sekot, 2010)

II. Praktická část

8. Základní východiska

To z čeho v této práci vycházím je podrobněji popsáno v teoretické části. Zde tedy uvedu již jen stručné shrnutí. Většina Romů se nachází v nepříznivé situaci sociální i duchovní. Do sociální oblasti patří také téma vzdělávání.

Romové patří často mezi osoby ohrožené sociálním vyloučením a rizikovým způsobem života. Pracujeme tedy často s dětmi a mládeží, které mají problémy vyplývající z neorganizovaného způsobu života a jsou ohrožené sociálně patologickými jevy. Jsou to děti, které tráví většinu svého volného času na ulici. Jde o nedospělou mládež, jejíž chování se vymyká společenským normám, o mládež sociálně nepřizpůsobivou. Tyto děti patří často do neformálních skupin, jejichž činnost se pohybuje za hranou zákonů České republiky. Sociální vyloučení nastává v okamžiku, kdy člověk čelí komplexu problémů, jako jsou nezaměstnanost, diskriminace, nízká kvalifikace, nízké příjmy, zadluženost, špatná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav či rozpad rodiny. Tyto problémy bývají často vzájemně provázané a nedá se z nich vymanit bez komplexního řešení. Nestačí tedy řešit pouze oblast vzdělávání a ostatní přehlížet. Sociální vyloučení je totiž souběh faktorů, které takovým osobám výrazně omezují možnosti přístupu na otevřený trh práce a přístupu k veřejným službám včetně sociálních služeb a vzdělávání. Zároveň tyto faktory ztěžují sociálně vyloučeným osobám řešení osobních krizí. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. To z čeho můžeme při hledání odpovědí na otázky sociálních a vzdělávacích potíží vycházet je didaktika a různé metody a postupy užívané v oboru sociální práce.

Další skutečností, ze které vycházím, je špatný duchovní stav romského národa, který si tito lidé přivodili již dávno v historii svým neopatrným přístupem k okultizmu, čarodějnictví, černé magii a dalším hříchům. V Bibli se totiž píše, že: *„Hospodin je shovívavý a nesmírně milosrdný, odpouští vinu a přestupek, ale viníka nenechá bez trestu, vinu otců stíhá na synech do třetího i čtvrtého pokolení.“* (Bible, 4. Mojžíšova 14, 18) To znamená, že romský národ je zatížen dědičnými hříchy. To z čeho můžeme při hledání řešení pro tuto duchovní oblast vycházet je víra, že: *„Slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a*

*ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce.“ (Bible, Židům 4, 12) Slovo Boží je živé a my v něm můžeme najít odpovědi do jakékoli životní situace. Můžeme v něm najít odpověď i na „Romskou otázku“. To je základní východisko této práce, a proto v ní je tolik citací z Bible. O tomto tématu byly popsány stohy papírů a většinou bezvýsledně. Ježíš ale zná všechno, není nic, co by mu bylo skryto. Je psáno: *Není tvora, který by se před ním mohl skrýt. Nahé a odhalené je všechno před očima toho, jemuž se budeme ze všeho odpovídat. Přistupme tedy směle k trůnu milosti, abychom došli milosrdenství a našli milost a pomoc v pravý čas. (Židům 4) Přistupme tedy směle, protože u něj nalezneme odpověď. On je ten, který může pomoci.**

9. Model práce s romskými žáky

Základními parametry tohoto modelu práce s romskými dětmi jsou škola, jako přirozená součást života dětí, školní řád a jeho uplatňování, učitelé a jejich nasazení pro práci a pak specifika pro jednotlivé věkové skupiny. Dalšími charakteristickými veličinami jsou spolupráce školy s dalšími institucemi, náměty pro školní vzdělávací plán a pochopení toho jak romské děti tráví svůj volný čas. Tyto aspekty budou v následujících kapitolách podrobněji rozvedeny.

9. 1. Škola

Ke vzniku kultivované perly je zapotřebí do perlorodky vložit kousek cizího předmětu. Po té začíná perlorodka obalovat malého vetřelce jemnými vrstvičkami perleti. A tak postupně vzniká kultivovaná perla. Jen jedna ze stovek, možná i tisíců perel má však požadovaný tvar a kvalitu. Tímto ostrým cizím předmětem je navíc perlorodka zvnitřku zraňována. Nemůže se ho zbavit a tak její jedinou možností, jak mu zabránit v tom, aby jí působil další zářezy a bolest, je ho přeměnit v perlu.

Velmi záleží na tom, zdali je škola perlorodkou, která má schopnost z ostrého romského dítěte vytvořit perlu. Pokud totiž tuto schopnost nemá, bude neustále zraňována, až bude její rána tak vážná, že docela zahyne. Jestli je zapotřebí ostrým dětem obrousit hrany a potáhnout je perletí, musí to dělat někdo, kdo má tuto perleť v sobě. Jinými slovy, škola potřebuje učitele, kteří mají co dát. Novelou školského zákona

se dostala školám do ruky veliká zbraň. Můžou si vytvořit vlastní vzdělávací plán a tak reagovat na aktuální potřeby doby, trhu práce, žáků i školy. Mnozí tuto zbraň nosí připnutou u pasu a vůbec jí nepoužívají. Někteří tento svůj meč s odporem zahodili do křoví a do pouzdra si dali dřevěný, aby je tak netížil. Jsou to rytíři, kteří ztratili nejen rozum, ale zapomněli na samotný smysl svého rytířství.

Učitel by měl vědět, co žákům chybí a to by je měl naučit. Je to vlastnost hrdinů, kteří se postaví do trhliny v řadách svého vojska a tam bojují. Potřebujeme učitele, kteří se nebudou schovávat v desáté řadě. Co tím myslím. Například u nás v Náchodě Romské děti vyrůstají ve městě ve své sociálně vyloučené lokalitě. Do svých šesti let jen zřídka překročí hranice své ulice a něco jako les nebo louka je pro ně naprosto neznámé. Zahradou nazývají plácek deset krát šest metrů, kde tráva neroste, jsou zde poházené odpadky, jeden nákupní vozík ukradený ze supermarketu a fotbalová branka ztlučená ze starých prken.

Škola by se měla svou podobou více přiblížit prostředí, ve kterém stojí. To znamená, že v lokalitách s větší koncentrací Romů bychom se neměli bát vytvářet třídy, kde budou mít romští žáci většinu. Naopak je možné toho využít a přizpůsobit jim vzdělávací plán tak, aby se učení zefektivnilo. Česká škola je postavená na míru pro české žáky. Školu v lokalitách s převahou Romů můžeme ušít na míru jim. Zaměříme se více na český jazyk a pomocí výchovných předmětů na „ostré hrany“ našich žáků. Těmito ostrými hranami můžou být například vulgarismy, hlučnost nebo téměř nulový respekt k soukromému vlastnictví osob nepatřících do rodiny či naprostá neúcta k veřejným prostranstvím města. Je převelice důležité, aby žáci přijali školu za vlastní. Musí se stát přirozenou součástí jejich teritoria. Měli by být ztotožněni s jejími pravidly, z jejichž dodržování jim budou plynout jisté výhody. I Romské děti touží po řádu. Jejich život je chaosem a přináší jim různé nepředvídatelné zvraty a nebezpečí. Děti zažívají se svými rodiči nepřeborné množství nevyžádaných dobrodružství. Stává se, že otec musí na čas do vězení, a když ho pustí, rozhodne se s celou rodinou emigrovat. Za týden je rodina zpět s ještě většími dluhy na krku. Neustálé konflikty mezi partnery často vyúsťují k dočasnému nebo trvalému rozdělení rodiny a k životu s častým stěhováním po bytovnách nebo azylových domech. Škola má tedy velký potenciál. Může se stát

pro dítě bezpečným prostorem. Učitelé mají příležitost stát se možná jediným stabilním prvkem v životě romského dítěte.

9. 2. Školní řád

Školní řád je věcí mimořádně důležitou až nezbytnou. Pan David Loula, který napsal knihu České studny, píše o tom, že hluboko v srdcích Čechů jsou zasypané studny života. Věřící, že dnešní generace mají možnost se navrátit k hodnotám české reformace a obnovit staré české studny. Jednou z těchto studen je studna Božího řádu. Komenský ve svém Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské na třetím místě českému lidu odkazuje lásku k Božím řádům. Pojem řád není v dnešní společnosti oblíbený. Daleko více se zdůrazňují hodnoty jako svoboda a volnost. Přes všechnu naši renesanční, humanistickou či postmoderní vzpouru si nakonec musíme přiznat, že bez řádu by se svět zhroutil. V Belgii můžou romské děti kdykoli během vyučovací hodiny opustit třídu a jít si hrát na zahradu. Vráť se, kdy chtějí. Belgické děti musí zůstat sedět, a když se ozvou, že je to přinejmenším zvláštní a nespravedlivé, je jim vysvětleno, že Romové dříve kočovali a tak nevydrží sedět na místě. To je přece absurdní. Spousta dnešních romských, městských dětí je líná ujít pěšky pouhý jeden kilometr a se svými kočovnými předky nemají v tomto smyslu společného zhora nic. Nepotřebují kočovat po chodbách školy. To je jen výmluva. Pravé označení této potřeby je neposlušnost. I nebeská tělesa se pohybují podle řádu, který jim byl dán a pokud by ho porušily, zhroutí se tím celé galaxie. Řád můžeme sledovat i v přírodě na zemi. Přestože je zde tolik různých tvarů, barev, vůní, pohybů i zvuků a působí zde vzájemné napětí, dohromady to tvoří harmonický, vyvážený celek. Narušení této rovnováhy vede k degradaci a pomalé či náhlé smrti celých ekosystémů. Už možná rozumíte proč je na tom romský národ tak jak je – jejich „ekosystém“ umírá.

Řád zajišťuje ochranu, dává prostor k růstu, udržuje bezpečnost, zajišťuje pořádek. Kdekoli něco funguje, tam je řád. Zkuste zrušit řád každodenního spánku a jídla. Budete unavení, slabí, neužiteční a zmatení. I škola potřebuje správný řád. Bez něj bude slabá a málo efektivní, učitelé budou unavení a zmatení. Učitelé, jejichž slova jsou v souladu se skutky, se můžou stát pramenem, který bude přinášet romským dětem východiska z jejich zdánlivě bezvýchodných problémů a pastí, do kterých se spolu

s celou svou rodinou dostávají. Školní řád by měl být jasný a stručný, měl by se vejít na jednu stránku formátu A4 a to ne jako souvislý text, ale v bodech, které budou snadno zapamatovatelné všem. Přesně tak mluvil Václav Havel o své představě Ústavy České republiky. Chtěl, aby byla tak jasná, že ji budou znát, rozumět a ctít všichni lidé bez rozdílu. (Loula, 2011)

9. 3. Uplatňování školního řádu

Trvá dlouhou dobu, často i několik generací, než lidé porozumí tomu, že zákony potřebujeme k tomu, abychom byli svobodní a že svoboda je v tom, když dobrovolně dodržujeme určitá pravidla. Můžeme to pozorovat na různých příkladech z historie. Dobrým příkladem, který toto tvrzení potvrzuje je Izrael po vyjití z Egypta. Ale můžeme se podívat do Československa po roce 1989. K přestoupením řádů a zákonů ale nutně dochází i ve vyspělých, dlouhodobě svobodných a demokratických společnostech. Jde o to, jak tato přestoupení řešit.

Romské děti vyrůstají v prostředí odlišných norem a již v okamžiku jejich konfrontace se školním řádem dochází ke střetům a nedorozuměním. Při konfliktu mezi školou a rodinou se často projeví citlivý ochranný vztah romských rodičů vůči dětem. Nejsou výjimkou případy, kdy do školy vtrhne rodič a začne pokřikovat na učitele bez toho, aby si s ním před tím v klidu promluvil. Možný způsob řešení takové situace je odložit ji o několik dní a počkat až horké hlavy zchladnou. Dobré také je povolat k řešení konfliktu „mediátora“ – např. sociálního pracovníka, ke kterému má důvěru jak rodina, tak i škola a uspořádat společnou schůzku obou stran za jeho přítomnosti. Rodiče se pak cítí bezpečněji a nemají potřebu tolik útočit.

Někteří rodiče bezvýhradně věří interpretaci svých dětí, když jim popisují situace ve škole a sami sebe staví do role těch, kterým je bezdůvodně ubližováno. Tatínkové, často s postavou vypracovanou každodenním posilováním ve vězení, potom s vysokou hladinou adrenalinu vtrhnou do školy a byli by schopni dotyčného učitele třeba i umlátit, pokud by tento projevil jen malou známku odporu. Maminky jsou zase schopné lhát ve prospěch svých dětí i v situacích, kdy byly z nepravdy usvědčeny. Diskuze je zde zcela zbytečná a jediné, co může učitel nebo ředitel v takové chvíli udělat je říci si krátce a stručně své, nereagovat na další argumenty odpůrce a rozloučit

se. Pokud se totiž bude snažit, tento komunikační souboj zvrátit ve svůj prospěch, nepodaří se mu to a jediné, čeho docílí, bude to, že se na něj spustí další vlna iracionálních a pokřivených argumentů s ještě většími decibely, což ho v konečném důsledku pouze rozruší a zdrží. Více takovýchto rozrušení se pak sečte dohromady, podtrhne a výsledkem může být i infarkt, který ředitele v budoucnu postihne.

Tento výše popsany rodičovský přístup k řešení konfliktních situací, nebo lépe řečeno problémů, které dítě způsobilo, ostře kontrastuje s dopisem, který byl napsán roku 1923 a je od tatínka jednoho z žáků pro pana řídícího:

„Vysoce vážený pane řídící,

Prosím Vás snažně, byste proti našemu nezvedenci použil ostřejších prostředků a nedbal toho, že mi to snad nebude vhod. Vymrskání přes zadnici, přes ruce a vše jiné, bude pro něho velice dobrý medikament a prosím, byste se dle Vašeho uznání, které za dobré považujete – zachoval. Trestám ho doma a obávám se většího rozčilení, kterého se musím co nejvíce varovati, an má pro mne trapné následky a rmoutí mě to děsně, když děti své učitele zlobí. Za vše, co pro polepšení mých dětí vykonáte, děkuji Vám již předem.“

Vám oddaný Vladimír Hanák

P. S. „Prosím snažně jen bezohlednou přísnost.“

Tento problém není fenoménem, který by se objevil až nyní, ve dvacátém či jedenadvacátém století. Psal o tom již Komenský ve století sedmnáctém. Ten svého času odmítal fyzické tresty, ale jen ty které by byly prováděny za účelem motivace dětí k učení či jako trest za nepochopení učiva. Naopak tresty připouštěl tam, kde šlo o mravy, jako například neposlušnost, vzpouru, sprosté řeči, které je podle něj nutno potlačit. *A kázeň, pravím, že býti musí, ne tak pro učení, jako pro mravy, aby jmenovitě otec, matka, pěstoun, preceptor, kdekoli co neslušného vidí, netrpěl, ale hned napomenul, okřikl, přemrští, jak potřeba. (Komenský, 1871, str. 157)* Slovo preceptor znamená učitel a přemrstit můžeme přeložit do současné češtiny jako plácnout. Slovo přemrstit je odvozeno od slova mrštiti nebo mrsknout. Tedy znamenalo by to lehce mrsknout metlou neboli prutem.

Komenského metodika kázně je jednoduchá. Jít dětem příkladem ve všem a vždy; nápaditě a včasně poučovat, co se má a co se nemá dělat s vysvětlováním proč; používat přiměřených trestů. Tato kázeň má mít dva stupně – napomenutí s výstrahou, a neuposlechno-li – fyzický trest. „*Haněním zajisté a chválením rozsáhlým velmi se může při dítkách, ba i při jiných lidech spraviti. Neplatí-li to, druhý stupeň kázně jest přemrštiti metličkou neb rukou pleštití: pro ten cíl, aby se dítě upamatovalo, zahanbilo a na potom pozornější bylo.*“ Takto výstižně to Komenský popsal v Informatoriu školy mateřské, které napsal pro rodiče předškolních dětí: „*Kdež nelze mi než požehráti na některých rodičů opičí a oslovskou lásku, kteříž dítkám všeho folkujíce, bez kázně jich růsti nechávají. Dělejte jim, děti, co dělejte, běhejte, těkejte, plačte, šklebte se, křikejte, broukejte, hněvejte se, zapouzejte, summou rozmázejte se [rozmazlujte se], jak chcete, vše dobře, dítě jest vždycky milé dítě, škoda ho drážditi, jest dítě, nerozumí. Ale ó sám ty nerozumné dítě! Vidiš-li při dítěti nerozum, proč mu k rozumu nesloužíš, poněvadž ne k tomu, aby tele neb osle z něj bylo, než rozumný tvor, narozeno jest? Nevíš-li, co Písmo dí, že bláznovství sice k srdci člověka přivázáno jest od mladosti, ale metla kázně, že je vyháni? (Přísl. 22,15) Proč ho v přirozeném bláznovství zdržuješ, než by mu tou milou, svatou, zdravou, časnou kázníčkou od něho pomáhal? Aníž tomu věř, aby dítě nerozumělo. Nebo rozumí-liť, co to jest lotrovati, bouřiti, hněvati a sápati se, hubu nadýmati, pysky zmítati, na vzdoru dělati etc., ó porozumí jistě také velmi snadně, co metla jest a k čemu, a nad čím stráž drží. Ne v dítěti, než v tobě, neopatrný člověče, nedostatek rozumu jest, kterýž co by i tobě, i dítěti tvému ku potěšení bylo, nerozumíš a rozuměti nechceš. Sem přináleží choulostiví rodičové, kteříž na dítky kysele pohleděti nesmějí, jich se více než děti jich bojíce. Takoví někdy sami pobožní jsouce, pěknými jen napomináními všecko spraviti chtějí; kázně pak nikdá nepřičiní: ježto bez té býti nemůže.*“

S Komenským souhlasím a jsem přesvědčen o tom, že bychom měli na školách fyzické tresty obnovit v těch případech, kde jde o mravy, jako například neposlušnost, vzpoura a sprosté řeči, které je nutno potlačit. Celý problém je ovšem složitější i v tom, že učitelé nemají takovou vážnost, jako v dobách minulých, nejsou dostatečně motivováni a nejsou ani tak důvěryhodní, že bychom jim mohli do rukou svěřit tak choulostivý nástroj, jako jsou fyzické tresty.

Co se týče romských dětí, jsou mezi nimi mnohé takové, které se nebojí vůbec ničeho z toho, co dnešní učitel může použít. Poznámky, ředitelské důtky, snížené stupně z chování. Jediné, co na ně platí je hrozící umístění do ústavní péče, ale pokud se dítě dostane až sem, bývá mu obyčejně všechno již zcela lhostejné, stává se uzavřeným a nenávisným nejen ke svému okolí, ale i k sobě samotnému.

9. 4. Učitel

Pedagogům na českých školách mnohdy chybí schopnost adekvátního, individuálního přístupu k romským žákům. Ti potřebují cítit, že je jim učitel nablízku, že mu mohou důvěřovat, že je má rád, že mu na nich opravdu záleží. Takový učitel je pak opravdovou součástí života romských dětí a ne jen nutným zlem, které je třeba si přetrpět. Takového učitele děti přijmou za svého a odpoledne vypráví o tom, co pan učitel říkal, co dělal a ani si nevšimnou, že vlastně vypráví o tom, co je pan učitel naučil. Romští žáci si kromě jiného u učitelů cení jedné, pro ně velmi důležité vlastnosti, a tou je smysl pro humor.

10. Školní „kariéra“ romského dítěte

10. 1. Předškolní věk

Většinová společnost se generačně přejímaným vzorům „životní strategie“ Romů brání zejména pomocí specifických cest vzdělávání romských žáků. Stále častěji tak zejména sociální pedagogové diskutují dva pilíře opory vzdělávání Romů. Jsou jimi přípravné ročníky a pedagogičtí asistenti.

Smyslem přípravných tříd je cestou přirozené socializace vštípit dětem režim pracovního dne, nutnost dochvilnosti, analogií her posilovat respekt k pravidlům a vlastnímu pojetí odpovědnosti. Oficiálním cílem přípravných tříd je zajištění rovného přístupu ke vzdělání a vyrovnání úrovně vzdělávacích předpokladů romských dětí s úrovní dětí z majoritní společnosti. Přípravné třídy pomáhají snižovat tuto disproporci ještě před vstupem do vzdělávacího systému.

Mnoho romských dětí nenavštěvuje mateřskou školu z důvodu omezených finančních prostředků jejich rodičů. Tyto děti vyrůstají v rodinách, které žijí v sociálním vyloučení a neumí své děti pro vstup do školy připravit tak, aby stačily tempu

přípravenějších a zralejších neromských dětí. Problémem tedy nemusí být nízká inteligence, ale mnohem častěji je jím nedostatečná připravenost romských dětí na nápor, který je čeká v prvním ročníku základní školy. Tuto nepřipravenost a v mnohých případech až zanedbanost romských dětí způsobuje současná zoufalá situace mnoha romských rodin v České republice. U takových dětí mluvíme o takzvané pseudooligofrenii. Největšími problémy, se kterými dítě vstupuje do prvního ročníku, jsou jazyková příprava, slabá schopnost udržet pozornost, nezvládání základních pravidel chování, špatná jemná motorika, téměř žádné sociální kontakty mimo sociálně vyloučenou romskou komunitu a v neposlední řadě nedostačující hygienické návyky. Dítě vykazující výrazné nedostatky v oblasti školní připravenosti se pro svoje okolí může jevit jako dítě se sníženým intelektem. Tento stav se označuje jako nepravá oligofrenie neboli pseudoretardace nebo také sociálně podmíněná oligofrenie. Je to zkrátka sociální poškození vývoje rozumových schopností. Jde tedy o stav napodobující oligofrenii, respektive mentální retardaci. Důležité je, že není způsobena nedostatečností centrální nervové soustavy nebo poškozením mozku. Jedná se na rozdíl od mentální retardace o stav získaný, který může být za určitých okolností stavem přechodným, zvrátitelným. V důsledku nedostatků v oblasti výchovy dochází k rozdílu mezi vrozenými možnostmi, dispozicemi dítěte a skutečnou úrovní jeho mentálního a sociálního rozvoje. Z pedagogického hlediska je povzbudivé, že úprava deficitu je možná. Do jaké míry – to záleží mimo jiné i především na tom, jak se podaří ovlivnit či eliminovat negativní sociální faktory působící na dítě. Avšak naděje na výraznější změny v rodinné situaci jsou u dětí se sociokulturním handicapem obvykle malé, proto nezastupitelnou úlohu z hlediska možností vyrovnání deficitu plní předškolní a později školská zařízení. (Švingalová, 2010)

10. 2. Reflexe případu konkrétního žáka

V dobách svých studií na Vyšší odborné škole sociální v Jihlavě (v letech 2005 - 2008) jsem pracoval, jako sociální pracovník v několika sociálně vyloučených lokalitách a zde jsem se s problémem pseudoretardace setkával velmi často. Zažil jsem tam takový příběh, o kterém se chci zmínit ve své diplomové práci. Seznámil jsem se s jednou romskou rodinou, která měla devět dětí. Jedním z nich byl čtyřletý Davídek. Narodil se

jako šestý v pořadí, rodiče mu nevěnovali téměř žádnou pozornost a dospělo to až k sociálně podmíněné oligofrenii. V Jihlavě jsme měli komunitní centrum, v rámci jehož činnosti jsme dělali terénní návštěvy v rodinách, v centru běžely po celý týden tematické dílny, pořádali jsme letní tábory i víkendové pobyty. Při těchto příležitostech jsem se snažil Davídka naučit rozpoznávat barvy, počítat do pěti a další a další věci. Postupem času si mí spolupracovníci začali všimnout, jaké pokroky Davídek dělá. Pro ně byly tyto pokroky znatelnější než pro mne, protože ho viděli jen jednou za čas, zatímco já několikrát týdně. Jednoduše řečeno, zjistili jsme, že Davídek je inteligentnější, než to na začátku vypadalo. Když mu bylo pět let, zařídili jsme mu místo v přípravné třídě. Problém byl v tom, že rodiče nebyli ochotní Davídka odvádět každý den do školy. Jeho vysokou absenci jsem se snažil řešit rozhovory s rodiči. Domlouval jsem jim a vysvětloval, jak je pro Davídka přípravná třída důležitá. Nepomohlo to. Byl jsem tenkrát velmi zapálený a nadšený a vše jsem prožíval velmi intenzivně. Rozhodl jsem se vzít věci do vlastních rukou. Půjčil jsem si od spolubydlícího kolo a přimontoval na něj starou dětskou sedačku. Byla to stará, červená, „komunistická sedačka“, stejná jako ta, ve které mě vozil můj tatínek do města na nákup, když jsem byl malý. Začal jsem pro Davídka každé ráno jezdit a odvážel ho na kole do školy, do přípravné třídy. Nazpět si ho rodiče museli vyzvednout sami. Možná, že právě díky mému odhodlání rodiče Davídka uvěřili, že svá slova o nutnosti pravidelné docházky myslím opravdu vážně a po čase začali Davídka do školy posílat pravidelně sami.

10. 3. Přípravné třídy

Řešením pro romské děti v předškolním věku jsou tedy přípravné třídy, kde si děti zvykají na školní prostředí a jistý režim, který je velmi podobný tomu, co budou muset zvládat v 1. třídě na základní škole, ale který je zároveň zcela odlišný od toho, co zažívaly dosud. Otázkou pro mne zůstává, zda je vhodné přípravné třídy zřizovat při praktických školách, protože dítě si pak možná na to prostředí zvykne a nechce se mu přecházet na jinou školu. Z praktických škol se tak v některých městech stávají školy „romské“. Mnoho romských dětí se tam chce dostat za svými kamarády, a proto se naschvál špatně učí a pak v pedagogicko-psychologické poradně zahrají i velmi chytré děti, že jsou hloupé tak obratně, že jim do papírů připíší lehkou mentální retardaci.

Myslím si proto, že by přípravné třídy měly být zřizovány především při běžných základních školách.

Přípravná třída by neměla simulovat režim 1. třídy na základní škole. Měla by se naopak odlišovat tím, že zde dítě bude mít mnohem větší prostor pro rozvoj svých komunikačních dovedností, nebude známkováno a „vyučovací„ režim nebude probíhat ve čtyřiceti-pěti minutových úsecích. Učitel přípravné třídy nemusí tolik dbát na výkon dětí, může na slabší žáky počkat a má větší prostor věnovat se žákům individuálně. Počet žáků přípravné třídy by neměl být příliš vysoký – ideální je sedm až dvanáct dětí ve třídě.

Učitel přípravné třídy by měl hodně komunikovat a spolupracovat s rodiči svých žáků, měl by znát poměry, ve kterých děti žijí a způsob jejich trávení volného času. Škola pak může nabízet různé kroužky, které budou dětem blízké a pořádat akce na které pozve i rodiče, kterým tak může prezentovat to, co se jejich děti naučily. Tím vším a především potom těmi osobními návštěvami si učitel přípravného ročníku buduje vztah s romskou komunitou a získává její důvěru. Návštěvami v sociálně vyloučených lokalitách si může zároveň vytipovat děti pro příští školní rok, začít komunikovat s jejich rodinami a přesvědčit je o důležitosti přípravné třídy.

Pokud jsou činnosti popsané v předchozím odstavci pro učitele přípravné třídy příliš náročné – a to natolik, že je buďto nedokáže nebo není ochoten obsáhnout, neměl by se učitelem přípravného ročníku vůbec stát nebo by měl mít u sebe k ruce romského asistenta, pro kterého nebude komunikace s rodiči žáků v jejich přirozeném prostředí problém. Tento pedagogický asistent pak za učitele zastane práci, která se týká spolupráce s rodiči romských dětí. Nejlepší ovšem je, když je s komunitou schopný komunikovat jak asistent, tak i učitel sám. Asistent by mohl učitele do romského prostředí také uvést. Stal by se tak skutečným mostem mezi oběma světy – světem Romů a světem "gádžů". Doposud je většina asistentů pouhými prostředníky – nikoli mosty, které by spojovaly a tak mohou rodičům říkat jednu věc a vedení školy zase jinou, aby byli oblíbení všude, kam přijdou. To neplatí samozřejmě u všech, ale je to například problém i některých romských terénních sociálních pracovníků. Někde ale může nastat situace, že třeba není na škole nikdo, kdo by se této náročné role mohl ujmout. Pak by měla škola navázat spolupráci s organizací, která mezi Romy pracuje.

Jsou to různá nízkoprahová zařízení, komunitní centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nebo terénní sociální pracovníci, kteří mají komunitu dobře zmapovanou a můžou škole většinou bezplatně pomoci. Když nic jiného, tak tito lidé ze sociální sféry mohou nového učitele přípravné třídy a jeho asistenty do ghetta uvést a učitel tím okamžitě získá důvěru dětí a snadněji se dostane i k některým rodičům. Takovému přístupu k dětem a jejich rodičům nelze učitele přinutit a nedá se ani zaplatit. Tuto práci nemůže dělat kdokoli, kdo se třeba i prokáže akademickým titulem. Není to pak už jen práce ale i poslání, které vyžaduje od učitele plné nasazení a schopnost získat podporu vedení. Učitel přípravného ročníku musí vzbuzovat důvěru a důvěru nesmí zklamat. Vždyť je to možná první „gádžo“, se kterým se romské dítě ve svém životě setkává.

Významnou a účinnou výchovnou strategií je hra. Nikoli pouze pro pěstování motorických dovedností a navozování subjektivního pocitu radosti, ale hlavně proto, že obsahuje pravidla, která jsou její nezbytnou součástí. Z hlediska výchovného je pak důležité, že se dají postupně nastavovat v souladu s vyspělostí dětí a hravou cestou tak pěstovat schopnost osvojovat si pravidla fungující v reálném životě. Zvládání hry a jejích pravidel posiluje důvěru v možnost zvládnutí životních situací, generuje zdravý pocit sebevědomí, vnáší do života oživující podněty a respekt před pravidly a řádem. Z hlediska životních aspirací jde o cestu, která přináší oprávněný pocit štěstí, posiluje vůli opakovat situaci založenou na zvládnutí pravidel a osvědčit tak schopnost být úspěšný i v běžných životních situacích v širším společenském kontextu.

10. 4. Vstup do první třídy

Děti vyrůstající na rozhraní romského domova a neromské školy mohou vnímat školu dopředu jako nepřátelské území. To vnáší již na počátku školní docházky nevraživost do výchovně vzdělávacího procesu a znemožňuje navázání pozitivních vztahů mezi romskou rodinou a školou. Každé romské dítě, které vstupuje do prvního ročníku základní školy, se ocitá samo, odděleno nejen od matky, ale i od širší romské komunity, v naprosto cizím, jemu nesrozumitelném prostředí, ke kterému, na rozdíl od ostatních dětí, zpravidla nemá předem vytvořen pozitivní vztah. Romové vychovávají své děti k přežití. Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně neschopností rodičů děti učit čemukoli jinému, než je nezbytně nutné, vše ostatní je

považováno za nepotřebné. Základní dovedností je umět se vyhnout – uniknout před nebezpečím.

Nástup do prvního ročníku je v životě romského dítěte nesmírně významným okamžikem, kdy se rozhoduje o mnohém. Romové se toho často bojí a musíme říci, že nezřídka právem. Jako příklad mohu uvést trauma chudé dívenky, která nastoupila se starší, odřenou školní taškou a stala se kvůli tomu terčem posměchu vrcholícího tím, že jí kluci aktovku strhli a hráli s ní fotbal. Dalším z mnoha případů byl chlapec stěžující si paní učitelce, že mu spolužáci nadávají: „Ty cikáne.“ Nato učitelka: „Ale ty přece jsi cikán!“ Je nutné, aby učitel hned na začátku prvního ročníku dal najevo svůj respekt k romské menšině a odpor k rasismu.

Závažnou otázkou je hned samotné rozdělení dětí z přípravného ročníku do jednotlivých tříd. Nejlepším řešením je nechat děti spolu a dát je všechny do stejné třídy a nerozdělovat je. Tyto děti jsou na sebe zvyklé, patří k sobě, často bydlí ve stejné lokalitě nebo jsou nějak navzájem příbuzné. Pokud bychom je rozdělili, mohli bychom jim vzít částečně motivaci, proč do školy chodí. Těší se na sebe. Když děti nerozdělíme, zůstane v nich pocit jistoty a bezpečí, který se během loňského školního roku vytvořil a který mají spojený nejen se svým bývalým učitelem, ale i se svými spolužáky.

Romské děti velmi ocení vstřícnost a spravedlivost svého nového učitele. Pokud učitel přípravné třídy pracoval správně, tak mají děti otevřené a nakloněné srdce přijmout do svého života další „gádži“ nebo „gádža“. Často se to ale nepovede. Je to způsobeno mimo jiné i tím, že v českých školách ještě stále působí tradičně zaměřeni učitelé, kteří preferují a vyznávají pouze transmisivní pojetí výuky. A co víc, jsou to často učitelé, kteří možná už ani učit nechtějí. Tito učitelé, a nezáleží u nich na věku, nehledí na individuální problémy nebo potřeby dítěte. Jsou to učitelé, kteří si ve třídě vyberou mezi žáky dva, tři oblíbence, ty preferují, většinu třídy ignorují a jednoho nebo dva žáky terorizují. Ředitel o tom může a nemusí vědět, ale někdy se stává, že podobné problémy nemá čas řešit nebo nemá za učitele žádnou jinou náhradu. Dítě, které se dostane do takové situace, se nemá jak bránit. Romské děti to v takových případech mají ještě těžší, protože není, kdo by se jich zastal a tak mají zbytečně pětky a propadají. Učitel 1. stupně by měl romské dítě podpořit v okamžiku, kdy mu odejde otec do vězení, nebo když se jeho rodina přestěhuje ze špatných do ještě horších

podmínek. V životech dětí hrají roli různé těžké životní okolnosti, o kterých potřebuje třídní učitel vědět a pracovat s tím.

Problém je v tom, že některé romské děti mají schopnost svým zlým chováním vytvořit mezi sebou a učitelem nepřátelství, které se učitelovi často jen velmi těžko překračuje a odpouští. Jednou z častých špatných vlastností Romů je neschopnost přiznat si vlastní chybu a projevit upřímnou lítost nad svým zlým činem. Svalují vinu na druhé.

10. 5. Druhý stupeň základní školy

Šestá třída je dalším zlomovým bodem ve školní kariéře dítěte. Můžeme si vyobrazit častou modelovou situaci: Na prvním stupni prošlo romské dítě díky jisté benevolenci nebo řekněme individuálnímu přístupu paní učitelky bez propadnutí. Ta ho ovšem s obavou přepouštěla dál svým kolegům pedagogům. Na prvním stupni mají žáci na většinu předmětů svou paní třídní učitelku. Ta své žáky velmi dobře zná a ví jakým způsobem je motivovat. Má k nim osobní vztah. Dala si s nimi práci a vložila do nich kus sebe. Proto je má ráda, proto jí na nich záleží a proto jí není jedno, jak to s nimi bude dál. Děti to cítí a většina z nich si takové paní učitelky váží. Na druhém stupni to funguje trochu jinak a zejména romským dětem může tento přechod dělat jisté potíže.

O přestávkách mívají romské děti sklon vytvářet skupiny bez ohledu na věk a příslušnost ke třídě. Izolují se od ostatních. Táhne je to k sobě. Vytváří se tak často skupiny, jejichž pověst nebývá dobrá. Děti, které jsou součástí těchto skupin, jsou považovány většinou učitelů i spolužáků za nepřizpůsobivé a vytvářející problémy. Tuto roli začnou po čase podvědomě dobrovolně plnit. Pokud nemůžou být v něčem nejlepší, snaží se být alespoň nejlepší v tom, že budou nejhorší. Z mé osobní zkušenosti ovšem vyplývá, že stejné děti, které jsou ve škole považovány za problémové a nezvladatelné, jsou odpoledne v zařízení poskytující sociální služby naprosto klidné a vzorné. Je to tím, že se zde cítí bezpečně a nejsou nikým ohrožovány. Nizkoprahový klub či jiná taková instituce je pro ně místem, kde se můžou uklidnit a být sami sebou. Nemusí tam hrát roli rebela, kterou jim určila společnost.

Důležité období nastává od začátku osmé do poloviny deváté třídy. Znamky z těchto vysvědčení se totiž píšou do přihlášky na střední školu. V tomto období potřebují

žáci někoho, kdo je nejen pohlídá, ale komu bude na jejich výsledcích, potažmo na jejich budoucnosti opravdu záležet a s kým budou moci starosti o svou budoucnost sdílet a radit se o ní.

Problematikou přechodu romských žáků ze základní na střední školu se budu zabývat o několik kapitol dále, kde uvedu zcela konkrétní a skutečné případy, které jsem v rámci svého zaměstnání řešil.

11. Doplnující náměty pro školní vzdělávací plán

Jsou určitá témata, kterými by se měla škola, kterou navštěvují romští žáci, věnovat více než školy ostatní. Jedním z těchto témat je multikulturní výchova. Do multikulturní výchovy můžeme zařadit kulturní diference, lidské vztahy, etnické a náboženské skupiny v ČR, multikulturní společnost a princip sociálního smíru a solidarity. Konkrétně pro zlepšení vztahů mezi romskými a neromskými spolužáky můžeme do výuky zařadit besedy o rasismu, základy romského jazyka, dějiny Romů a podobné. Multikulturní výchova by měla probíhat interaktivní formou, neboť jejím cílem by měla být především změna postojů a chování, nikoliv pouze změna znalostí. Ideální je proto vytváření projektových dní. Jde o to zabývat se určitým tématem hlouběji. Efektivním nástrojem se může stát zážitková pedagogika. Učitel může například uspořádat „Romský den“, kdy se žáci dovědí něco o romské historii, zvycích a řemeslech, uvaří si tradiční romské jídlo, poslechnou si romskou hudbu nebo přímo navštíví Muzeum Romské kultury.

Dalšími okruhy jsou protidrogová a protialkoholní prevence, sexuální výchova, kterou je potřeba se zabývat v nižších ročnících, než je obvyklé. Některé romské děti začínají žít sexuálním životem již ve věku třinácti let. Dále jsou potřebná témata prevence gamblerství a finanční gramotnost. Důležitý je důraz na pracovní činnosti, řemesla, možnosti středních škol. Rodiče o tom s nimi doma nemluví a často se stává, že ani rodiče nevěří, že by jejich děti mohly ve vzdělávání po ukončení základní školy pokračovat. Myslí si, že na to jejich děti nemají dostatečné schopnosti, podceňují je. Učitelé by měli pořádat různé exkurze do truhláren, továren, autodílen, restauračních kuchyní a podobně.

V neposlední řadě se chci ještě zmínit o tom, že romský žák se dobře učí pomocí dramatické výchovy. Vychází to z jejich temperamentu. Zakladatelka tvořivého dramatu Winifred Wardová tvrdí, že co děti dělají, je pro ně mnohem významnější, než co vidí a slyší. Přesně to sedí na romské děti, které mají často problémy s pozorností. Někteří čeští učitelé mohou být pro ně málo energičtí. Tento deficit kompenzuje dramatická výchova, kde se do akce dostávají žáci spolu s učitelem. Není už důležitý jen výkon učitele, jestli dokáže žáky zaujmout nebo ne, ale na významu získává i výkon žáků. Když učitel použije výuku pomocí zážitkové pedagogiky, má tak příležitost zažít s dětmi něco, co upevní vztah mezi ním a jeho žáky. Učitel se tak stává dětem bližší a tím je pro ně automaticky významnější i všechno co říká. V dramatické výchově se děti učí pracovat se svými emocemi a při správném uplatnění metod a technik to vede k lepšímu sebepoznání a sebekontrolu žáků, umožňuje jim pozitivní sebepojetí. Dramatická výchova může pomoci žákům s nižším sociálním statusem i žákům obtížně spolupracujícím. Jedním z cílů dramatické výchovy je sociální rozvoj. Děti se učí hledat své místo ve skupině a nejen to své, ale dramatická hra jim dává možnost prožít pocity toho druhého. I naprosto sebevědomý, egocentrický žák z bohaté rodiny, kterému nechybí peníze ani láska se tak může v roli dostat do pozice člověka, který prožívá něco těžkého a jeho přístup k takovým lidem to může zcela změnit.

12. Personální posílení na školách s romskými žáky

Neodmyslitelnou součástí zkvalitnění a zefektivnění vzdělávání romských dětí na českých školách by také měly být změny ve školském zákoně, kde by byly tyto typy škol přinejmenším zohledněny. A to alespoň snížením počtu žáků ve třídě, posílením počtu pedagogických asistentů tak, aby byla zajištěna přítomnost alespoň jednoho asistenta na třídu. Dále pak také potřebujeme upevnění a rozšíření pozic školních psychologů na základních školách.

13. Spolupráce školy s dalšími institucemi

Školy mají dobře zavedenou spolupráci se státem zřizovanými organizacemi jako je Orgán sociálně právní ochrany dětí, kurátor pro mládež i Pedagogicko-psychologická poradna. V České republice působí ale i řada neziskových organizací.

Téměř v každém větším městě, které má nad dvacet tisíc obyvatel je nízkoprahové zařízení, komunitní centrum, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi nebo terénní sociální pracovníci. Pro školu je výhodné s nimi spolupracovat. Neziskové organizace mohou školám pomoci s doučováním žáků a jejich výchovou. Velkou výhodou těchto organizací je to, že mají často lepší vhlad do vnitřních záležitostí místní romské komunity a škola toho může využít. V této spolupráci je také dobré řešit otázku špatné docházky dětí, na jejíž řešení nemá škola většinou efektivní nástroje ani personální kapacity.

14. Volný čas romských dětí

Vedle školy a rodiny na romské děti působí i takzvané vlivy mimoškolní, jako jsou kamarádi a další lidé, se kterými se děti ve svém volném čase setkávají. Romské děti mají tendenci vytvářet „gangy“. Zahrávají si s drogami, se sexem a alkoholem. Jejich vzorem jsou gangy New Yorku a rapeři, kteří hlásají povznesený postoj nad řád a popírají existenci Boha. Hlásají v podstatě satanistické heslo „dělej, co chceš“, nikdo nemá právo tě omezovat. Ty, kteří tě nejsou ochotni přijmout takového, jaký jsi, ze svého života škrtni a jdi si za svým. Dělej to, co je dobré pro tebe a na nikoho se neohlížej. Do světa těchto názorů je pro sociální pracovníky a pedagogy jen velmi těžké vstupovat. Cílem je ukázat dětem, že byly oklamány. Jejich život se smrškl na postávání na rohu ulice nebo na vysedávání po parcích. Přesvědčují se navzájem o tom, jací jsou „frajeři“, ale někde hluboko v nich všechno volá po lásce. To je třeba si uvědomit a překonat počáteční odpor, který je mimo jiné výrazem nedůvěry. Tyto děti jsou totiž především zklamané a nešťastné.

15. Příklad dobré praxe – Náchod

V Náchodě působí Dokořán z. s., který je zřizovatelem Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Archa. Archa má jako logo obrázek Noemovy Archy. Je to podle příběhu z Bible, kde Bůh přikázal muži jménem Noe, aby postavil velikou loď, neboť se rozhodl zatopit Zemi potopou. V Arše se zachránil Noe se svou rodinou, od každého druhu zvíře jeden pár a od některých druhů i více párů. Naše Archa má

podobné poslání. Jejím úkolem je být pro své klienty bezpečným místem, lodí, která je převezme přes složitá období jejich života, zejména pak přes období dospívání.

Při práci s romskými dětmi kromě jiného vycházíme z poznatku, že pro rodiče má dítě obvykle velmi vysokou hodnotu. Romský rodič má ke svým dětem silný citový vztah a jejich úspěch ho těší.

Naše zkušenosti ukazují, že je velmi výhodné a efektivní, pokud je příprava do školy romských dětí, kteréhokoli věku od šesti do osmnácti let, úzce propojena s terénní sociální prací. Terénní pracovník je v kontaktu s rodinou obvykle v jejich přirozeném prostředí a rodiče k němu mají důvěru. Může velmi účinně pomoci s tím, aby rodiče nebránili svým dětem ve vzdělávání, ale naopak je podporovali. Rodiče potřebují být také systematicky motivováni k pravidelnosti a dlouhodobosti docházky svých dětí do školy a ke spolupráci s pedagogy. Terénní pracovník by měl být pro rodiče někým, o koho se mohou opřít, když na ně přijde vlna problémů, ze kterých by nejraději utekli. Má být schopen pomoci rodičům v různých problémových oblastech jejich života, kterými jsou například hledání bydlení, hledání práce a problémy se zadlužením. Zároveň s terénní sociální službou máme i klub, ve kterém se sociální služby poskytují ambulantně. Pracujeme s Romy ve věku od šesti let do stáří. Já osobně pracuji s některými klienty již devátým rokem. Za tu dobu nám vyrostla výjimečná generace mladých chlapců. Nyní je některým z nich již devatenáct let a studují na středních školách nebo učilištích. Seznámili jsme se spolu, když jim bylo deset let. Začali chodit do Archy a dnes mají někteří z nich za sebou více než jeden tisíc návštěv tohoto zařízení. Většině z nich bylo poskytnuto stejný nebo ještě vyšší počet sociálních služeb. To jsou ale jenom čísla a ta nemusí vypovídat o skutečném výsledku. Záleží totiž velmi na postoji, se kterým klienti do takového zařízení přicházejí. Pro některé to může být jen zastávka na cestě ulicemi a pak má snaha sociálních pracovníků poměrně malý efekt. Naši chlapci ale přijali Archu za svůj druhý domov. Pro mnohé z nich je to místo klidu a odpočinku od nepříznivého domácího prostředí, kde dochází k častým konfliktům. Když bylo chlapcům kolem deseti až třinácti let, byli pro ně pracovníci kromě jiného i takovým svědomím. Přišli a vyprávěli, co se stalo doma, co ve škole a řekli na sebe všechno, co udělali. Čekali, co jim na to pracovník řekne. Nedostali totiž doma jasnou

představu o tom, co je dobré a co ne a velmi vzácné na jejich charakteru bylo, že se to snažili zjistit sami.

Během těch osmi let jsme toho s chlapci stihli opravdu hodně. Naši práci se odvažují označit za příklad dobré praxe. Nechci zde vyzdvihovat kvality své nebo svých kolegů sociálních pracovníků, ale jak už jsem citoval Komenského v úvodu této práce:

„Dovolte tedy, prosím, bych otevřeněji promluvil s vámi, srdce křesťanská! Ti, kdož mě znají blíže, vědí, že jsem člověk malého nadání a skoro bez vsí učenosti; avšak přece že pláči nad škodami věku a že nesmírně toužím vyplnit, bylo-li by nějak možno, naše mezery buď svými vlastními, nebo cizími nálezy, které jistě nemohou přijít odjinud než od milostivého Boha.

Je-li tedy také zde něco správně nalezeno, neplatí to za dílo mé, nýbrž toho, jenž z úst nemluvnat si rád připravuje chválu a jenž, chtěje se ukázati vpravdě věrným, pravdomluvným a milostivým, dává prosícím, otvírá tlukoucím a podává hledajícím, abychom se i my ochotně sdíleli o dary, jež nám udělil. Můj Kristus ví, že mé srdce je tak prosté, že mi je úplně jedno poučovat i poučován býti, napomínat i napomínán býti, býti učitelem učitelů, bylo-li by nějak možno i žákem žáků, kde bych jen mohl doufat v úspěch.“ (Komenský, 1948)

Dovolte, abych otevřeněji promluvil. Pokud bylo něco na mé práci správně nalezeno, nepovažuji to za dílo mé, ale za dílo mého Pána Ježíše Krista. Jsem vděčný, že jsem mohl být při tom, když on zasáhl do života těchto dětí. Budiž tedy oslaveno jeho jméno, jak zpívá žalmista: *„Ne nás, Hospodine, ne nás, ale svoje jméno oslav pro své milosrdenství a pro svou věrnost!“ (Žalm 115/1)*

15. 1. Film proti násilí

Jedním z našich projektů bylo to, že jsme natočili film pod názvem „Vzpouora gangů“, který trvá sedmdesát pět minut a natočili jsme ho za finanční podpory Nadace O₂ v rámci programu Think Big. Film pojednává o dvou skupinách, které proti sobě navzájem bojují, domluví si velkou bitvu, při které zemřou dva členové gangu. Tato událost otřese se svědomím některých jejich kamarádů a ti se rozhodnou, že svůj život od základů změní. Gangy se rozpadnou a vzniká jedna skupina chlapců, kteří se navzájem podporují v tom, aby každý vytrval v rozhodnutí, změnit svůj život. Nakonec

se podaří zachránit i posledního z nich, který po rozpadu gangu ztratil smysl života a ve své beznaději a neschopnosti žít jinak se uchýlil k pokusu o sebevraždu.

Scénář jsme psali dva měsíce a samotné natáčení zabralo měsíců pět. Příběh je smyšlený, ale snaží se vykreslit prostředí sociálně vyloučených lokalit. Ghatt, ve kterých jsou některé děti nuceny vyrůstat. Ustřední písní filmu je Ghetto gospel od amerického rapera Tupaca.

Text písně: „Ty, kteří mě chtějí následovat, uvítám s otevřenou náručí. Rudé slunce konečně zapadá za zlatavé kopce. Přeji mír bez zvuku pistolí tomu mladému bojovníkovi. Kdybych si mohl znovu vybrat, před svým špatným obdobím, sedl bych si, a vzpomínal. Radoval bych se z těch dobrých časů. Zastavuji se a koukám na ty mladé, moje srdce je s nimi. Vyzkoušeli si, jak těžké to je, když ještě nejsou dospělí. Všichni se od nich odvrací, protože pravda vypadá divně, ale já to беру jinak. Zanechali jsme jim svět, který je zlý a to bolí. Každý den mohou zmáčknout spoušť a budou odsouzení. Hrozí jim, že zemřou pro nic. Nenechám se od vás zarmoutit, když říkáte, že rostu pro šibenici. Jen si protřete oči a uvidíte to jasně. Nemáte žádný důvod mě strašit, a když si uděláte čas mě poslouchat, možná se k mé radosti něco naučíte. To vůbec není o černých nebo bílých, protože všichni jsme lidé.“

Naším filmem jsme tedy chtěli vyjádřit, že i ti nejhorší lidé se můžou změnit a měli by dostat šanci. Na natáčení se podílely děti různých národností – Číňan, Arab, Romové a Češi. Film je důkazem, že se můžeme společně domluvit a udělat něco užitečného.

Film se nakonec stal výukovou pomůckou určenou pro učitele základních škol. Je dobře využitelný pro žáky od 4. do 9. ročníku. Je to film proti násilí. Jsou v něm obsažena průřezová témata Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání, jako je osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana i multikulturní výchova. Film se tedy dá použít v různých předmětech. DVD s brožurou o filmu jsme roznesli ředitelům základních škol v Náchodě a je také volně dostupný na internetu. Největší význam měl ale samozřejmě pro samotné účastníky natáčení a herce, kteří tvořili děj, který byl inspirován jejich každodenní realitou. Učitelé a ředitelé škol, kteří film viděli, mi následně psali maily v podobném stylu jako jedna paní učitelka, jejíž reakci zde uvedu za všechny: „Jsem moc vděčná za tento film. Konečně jsem pochopila,

co ty děti vlastně žijí a proč se chovají tak, jak se chovají.“ Myslím, že film pomohl změnit náhled pedagogů na některé žáky a to je pro mne nejdůležitější.

15. 2. Hudba dělá radost

V České republice se prohlubuje propast mezi generacemi. Mladí si myslí, že jim ti „staří“ nemají co říct a že jejich názory jsou zastaralé. Často se nám zdá, že svět je černobílý a v rychlosti se snažíme nacházet zjednodušená řešení. Starší lidé jsou pro nás pomalí a rozhovory s nimi nás zdržují od „důležité práce“. Myslíme si dokonce, že umíme starším lidem poradit, koho by měli volit. Je to jeden velký omyl. Staří lidé si zaslouží úctu. Nemělo by se na ně zapomínat. Máme se od nich co učit. Právě oni nám mohou předat důležité zkušenosti.

Na základě těchto úvah jsme s chlapci vymysleli další projekt a nazvali ho „Hudba dělá radost“. Založili jsme kapelu skupinu „Play bois true – Kluci, kteří zpívají pravdu“ a začali každý čtvrtek pravidelně zkoušet. Po čase jsme oslovili různé domovy pro seniory, domluvili si s nimi termíny a začali jsme koncertovat. Koncerty jsme spojili s besedami, kde jsme si s babičkami a dědečky povídali na různá témata, jako je například doba, ve které žili, komunismus a podobně. Ptali jsme se jich na jejich názor na naši generaci a mluvili o různých dalších věcech, jako je jejich dětství, vzory, jedním, z nichž byl například T. G. Masaryk a podobné. Uspořádali jsme tak celkem sedm koncertů a každý z nich byl velmi přínosný pro obě strany. Chlapci z kapely během toho období mimo jiné zjistili, že je potřeba se z minulosti poučit a ne na ni zapomínat.

15. 3. Obnova hřiště Kašparák

Naším dalším projektem byla Obnova hřiště v jedné ze sociálně vyloučených lokalit v Náchodě. Rada města Náchoda v květnu 2014 jednomyslně schválila naši žádost o dotaci. Žádali jsme původně o 19 000 Kč a nakonec jsme dostali 107 000 Kč. Žádost jsme podávali dlouho po uzávěrce schvalování rozpočtu města, mimo všechny vypsane termíny pro podávání žádostí, a přesto se to stalo.

V Náchodě mezi Ruskou a Slunečnou ulicí je nebo lépe řečeno bývalo ve stráni malé hřiště o velikosti 23 krát 15 metrů. Postupem času se ale z něj stala zarostlá plocha

plná nepořádku a pletivo, které bylo kolem dokola, aby dětem neutekl míč z kopce, zrezivělo a spodní část někdo ukradl. Povrch byl před začátkem prací pokrytý střepey, kusy rozbitého eternitu a různými dalšími odpadky. Hřiště svou funkci neplnilo a děti, žijící v této lokalitě neměli místo, kde by mohly bezpečně trávit svůj volný čas a sportovat. Pracovníci SASRD Archa spolu s částí romské komunity z Náchoda v čele s pány Tiborem J. a Petrem Č. se rozhodli, že hřiště svépomocí ve spolupráci s městem Náchod obnoví.

Bylo zapotřebí celou plochu uklidit, urovnat, odstranit keře, kterými začíná hřiště zarůstat, spodní dva metry zabezpečit prkny, proti úniku míče ze hřiště a zároveň proti vniknutí nepovolaných osob na hřiště. Natáhnout nové pletivo na železné kůly, které jsou zabetonovány ze dvou stran hřiště, zabetonovat a svařit k sobě další železné tyče, aby bylo hřiště ohraničeno ze všech čtyř stran. Zapotřebí bylo také zabudovat vchodové branky na zámeček. Naším cílem nebylo vytvořit nejdokonalejší a nejkrásnější hřiště v Náchodě, ale upravit ho tak, aby se znovu dalo využívat.

Dalším a možná ještě důležitějším cílem byla aktivizace místních obyvatel, kteří se touto formou podíleli na rozvoji města a udělali tak něco nejen pro sebe, ale i pro své sousedy. Měli tak příležitost, kdy mohli ne jenom brát ale také dávat. Pracovali bez nároku na peněžitou odměnu.

Při práci na tomto projektu jsme mnohem více než kdykoli předtím spolupracovali s rodiči romských dětí, zejména pak s panem Tiborem J. starším. Ten vzal přestavbu hřiště za svou a pracoval zde každý den za jakéhokoli počasí. Velkou radostí a úspěchem je pro nás to, že na začátku stavebních prací byl pan J. bez práce, ale když si paní místostarostka všimla jeho houževnatosti a pracovitosti, zajistila mu pracovní místo v jedné firmě, která pracuje pro město Náchod.

Co se týče projektu Obnova hřiště Kašparák, jsem si také vědom toho, že bez Boží pomoci by byla naše námaha marná. *Nestaví-li dům Hospodin, nadarmo se namáhají stavitelé. Nestřeží-li město Hospodin, nadarmo bdí strážný. Nadarmo časně vstáváte, dlouho vysedáváte a jíte chléb trápení, zatímco Bůh dopřává svému milému spánek. (Žalm 127, 1 -2)*

Během prací se nikomu nic nestalo. Mnoho lidí nám prorokovalo, že hřiště do jara nevydrží a že ho místní obyvatelé použijí v zimě jako palivo. Nestalo se tak. Místní obyvatelé si ho sami postavili a váží si tohoto svého díla, takže ho ničit nebudou.

15. 4. Letní tábory

Za důležitou součást své práce jsem vždy považoval a stále považuji pořádání letních táborů. Tábory jsou důležité nejen proto, že se děti dostanou na týden ven z města, ale také pro to, co se dá za tu dobu zažít společně. Sociální pracovníci mají unikátní možnost být se svými klienty dvacet čtyři hodin denně a to po několik dní za sebou. Je to něco zcela jiného než ty čtyři nebo pět hodin denně v klubu. Na táboře dojde k nepřebernému množství situací, které jsou neuvěřitelně spojující a vznikají zde vztahy, na kterých se dá následně stavět. Klienti můžou pozorovat chování svých pracovníků po celý den. Vidí i jejich reakce v konfliktních situacích s cizími lidmi. Večer si můžou společně povídat. Neomezuje je otevírací doba klubu.

Pokud se program tábora připraví opravdu důkladně formou celo-táborové hry, která má nejen jasnou strukturu a posloupnost s vyvrcholením, ale nese s sebou i určitý příběh, do kterého jsou všichni zapojení, může se podařit, že se všichni účastníci dostanou dovnitř tohoto děje, jako při dramatické výchově. Na takový společný zážitek se pak vzpomíná i několik let. Všechny zúčastněné to neuvěřitelně spojí a jejich vazby se utuží, což je pro další průběh školního roku velmi důležité. Ne všechny situace, které totiž pracovníky a klienty ve školním roce čekají, budou takto pozitivní, spíše naopak. Sociální služba řeší problémy a problémy pozitivní nejsou. U nás v Arše učíme klienty před problémy neutíkat, ale stavět se jim čelem. Jedním způsobem, jak můžeme svou upřímnou náklonnost svým klientům projevit je i to, že budeme ochotni jít s nimi do konfliktu a řekneme jim, když nesouhlasíme s jejich chováním v určité situaci.

16. Případová studie - Archa

„Případová studie, též kazuistika, je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Stručně bývá charakterizována jako detailní studium jednoho, či malého počtu případů za účelem aplikace získaných poznatků při porozumění případům obdobným.“⁴⁶

V našem případě se jedná o skupinu mladých lidí ve věku 15 až 19 let. Jsou to devatenáctiletí Tibor a David, osmnáctiletí Christopher, Roman a Martin, sedmnáctiletý Daniel, šestnáctiletá Tereza a patnáctiletý Adrian. S těmi nejstaršími pracuji od ledna 2008. Mají kolem tisíce záznamů o docházce do naší organizace a podobné číslo mají i v kolonce počtu poskytnutých sociálních služeb. Než se dostanu k samotné studii tohoto případu, musí tomu předcházet alespoň krátký úvod, kde nastíním, jak jsem se k tomuto případu dostal.

Hlavním nástrojem mé práce je lidský vztah. Karel Kopřiva napsal knihu *Lidský vztah jako součást profese*. Je to první odborná kniha z oboru sociální práce, kterou jsem přečetl. Bylo to těsně po maturitě. Vystudoval jsem střední lesnickou školu v Trutnově. Lidé mě v té době příliš nezajímali. Prioritou pro mne bylo mít svůj klid. Mohl jsem vyznat spolu se slepcem z Betsaidy: „*Vidím lidi, vypadají jako stromy, a chodí.*“ (Bible, Marek 8/24) Většiny lidí kolem sebe jsem si zkrátka nevšiml. Nezajímalo mě, co prožívají a u většiny ani co si o mě myslí. Obojí mi částečně zůstalo dodnes, ale občas zažívám i světlejší okamžiky. Naprosto jsem si vystačil v úzkém kruhu rodiny a přátel. Komunikace s kýmkoli dalším byla pro mne nepříjemná zátěž, které jsem se snažil zbavit tím, že jsem na otázky odpovídal úsečně. Když se chtěl někdo ke mně přiblížit, tak jsem se choval nepříjemně. Potom ale Ježíš položil ruce na mé oči a já dříve slepý, prohlédl, byl uzdraven a začal vidět některé věci ne ještě zcela zřetelně, ale řekněme jinak. Šel jsem studovat vyšší odbornou školu sociální a tam zjistil, že v sociální práci platí jedno základní pravidlo, a to že existuje mnohem vzácnější cesta než cesta rozumu, správných metod a postupů: „*Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. Kdybych měl dar prorockví, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všecko poznání, ano, kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem. A kdybych rozdál všecko, co mám, ano, kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje.*“ (Bible, 1. Korintským 13/1 - 3) Nechci tím říct, že v sociální práci si člověk vystačí bez jakéhokoli teoretického základu, ale jsem přesvědčen, že vědomosti a správné postupy jsou samy o sobě tupé a neúčinné. David Wilkerson na konferenci pastorů, která proběhla v Praze roku 2003, řekl: „*Český národ je jeden z nejpotřebnějších na celém světě. Když Bůh chce v některé zemi něco dělat,*

když chce jednat, nevolá si anděly, nepoužívá si vlády, používá si lidi. Vezme si člověka, položí na něj svou ruku, pomaže jej a použije jej. Bůh si nepoužívá denominace, on si používá jednotlivce. Bůh se dotkne člověka a člověk, na němž je Boží ruka může mít výsledky kdekoli. Bůh mu ukáže, jak lidi zasáhnout. Můžete si jen tak sedět spolu s pár křesťany, s vašimi bratry a sestrami, můžete si užívat Boží požehnání, můžete mít obecnství. Je vás pětadvacet a bude vás pětadvacet po pětadvacet let. Bůh chce dát povstat lidem z tohoto národa, které nezastaví žádný režim. Bůh bude jednat ve vaší zemi jen jediným způsobem. Nepošle sem amerického evangelistu. Nebude to Billy Graham, nebude to David Wilkerson. Bůh přijde do této země a potřebuje mladé muže nebo ženy, kteří mají ochotné srdce, někoho, kdo uslyší Ducha Svatého. Bůh si tyto lidi použije. Dnes nebudu mluvit k mnohým z vás. Já jsem nepřišel jako nějaký velký kazatel. Nepřišel jsem kázat na vysoké úrovni a vy abyste byli někde dole. Mluvím s vámi jako obyčejný Boží člověk. Nemělo smysl, abychom sem přišli, leda že Bůh udělá nějaký zázrak. Bůh si vybere některé z vás, na které položí svou ruku a dá jim úkol. Pokud nejsi ochotný plakat za ztracené, bude to tady dnes pro tebe jen další shromáždění. Poslechneš si to a nic se nestane. Bůh dává člověku dvojí povolání.

První je povolání k modlitbě. Nemůžeš být jeho služebníkem, dokud se nezačneš modlit. Můžeme si říct příklady z Bible. Každý muž, kterého si Bůh použil, začínal na modlitbách. Jeremjáš, připravil své srdce, aby hledal Boha. David, upevnil své srdce, aby hledal Boha. Nehemjáš, upevnil své srdce, aby vzýval jméno Hospodinovo. U každého jednoho z nich přišel den, kdy učinil vědomé rozhodnutí: „Budu se modlit.“ Protože pokud se začneš modlit - mám na mysli každodenní modlitbu, opravdovou, upřímnou, jednou se probudíš a Bůh ti otevře oči a řekneš si: „Já nejsem spokojen s tím, co vidím. Budu hledat Boha, nebudu už takhle žít.“ A začneš to myslet vážně. Nestane se to proto, že jsi pro to osudem určen. Když jsem byl mladý, stál jsem za kazatelnou a říkal jsem: „Tohle má být sbor Ducha svatého? Kážeme o naplnění Duchem svatým, ale nevidím, že by lidé byli zachraňováni. Jsou tu pořád stejní lidé, kladou stále stejné otázky. Tohle jsou Letnice? Tohle je svatý dům? Já ale nevidím moc. Nevidím nic. Jenom pořád stejné lidi, kteří vytěsnili celý svět, uzavřeli se a myslí si, že jsou lepší než všichni ostatní. Pane, jestli tohle jsou Letnice, tak to nechci.“ Šel jsem domů a modlil jsem se: „Bože, co mám dělat?“ Pak přišla odpověď: „Prodej televizi a

ten čas, který jsi u ní trávil, dej mně. Začni se modlit. Tvůj sbor je mrtvý, protože ty jsi mrtvý.“ Začal jsem se modlit místo dívání na televizi. Bůh mi začal ukazovat ztracený svět. Viděl jsem věci, které jsem nikdy neviděl. Uvědomil jsem si, jak prázdné a mrtvé bývalo moje kázání. Ale něco se stalo. Začal jsem kázat s ohněm. Začali přicházet lidé, protože věděli, že uslyší něco od Boha. To je východisko: „Odděl se od světa, buď mužem modlitby. Vystup na horu do Boží přítomnosti. Nechoď jen do poloviny cesty, neudělej kompromis jako Nádab a Abihů.“ Bůh tě volá: „Hledej mou tvář.“ Bůh řekl Mojžíšovi: „Vystup ke mně na horu a pobuď tam.“ Volal k sobě i další, ale ti zůstali jen v polovině cesty. Nemohli blíž po svůj hřích. Lidé, kteří mají v životě hřích, kteří mají vlastní program, neumějí sedět v Boží přítomnosti, protože se modlí jen za to, co chtějí dělat. Mojžíš seděl šest dní a nic se nestalo. Bůh se neobjevil. Všichni co se zastavili v půli cesty, se během těch šesti dní vrátili zpět. Nádab a Abihů první. Nevydrželi bez žen, bez cizoložství. Byli rádi, že tam Mojžíš není a vzali v táboře věci do svých rukou. Mojžíš vytrval a setkal se s Bohem. Máš moc práce, nevíš, co to je hodiny volat k Bohu. Bůh si nemůže použít člověka, leda, že vystoupí na horu, kde je Bůh a naučí se čekat na Pána. Modli se: „Pane, já vím, že neumím získávat duše. Buď jsi mne povolal, nebo ne. Ty jednáš po celém světě, používáš si lidi.“ Myslíte si: „Já nikdy nedosáhnu toho, co David Wilkerson.“ Bůh požehnal mou práci, zachránil velké množství lidí, ale já můžu vyznat, že to není ve mně. Nezpůsobil to žádný dokonalý program, není to charisma člověka, není to inteligencí člověka. Mám jeden rok biblické školy, nejsem velký kazatel. Umím se jen modlit a číst Bibli. Bůh si dnes používá lidi, kteří nejsou velkými kazateli, mají své zaměstnání, které je živí, ale v duchu a v srdci jsou zlomení.

Druhé povolání je povolání vyjít z nečistoty. Pokud nepovstanete vy, Bůh si najde jiné lidi, dá povstat jiným lidem, prostým, se zlomeným srdcem a pošle této zemi velké probuzení. Nedovol, aby tě vlašnost obrala o plné požehnání. Odpověz na Jeho volání, odpověz nahlas. Modli se: „Pane, požehnej dílo, které pro tebe dělám. Stvoř ve mně nové srdce. Učiň ve mně něco čerstvého. Obživ mou práci, Pane, obživ mě. Změň mé srdce, Pane. Ať jsem podobnější Tobě. Udělej ve mně něco nového, něco čerstvého v mém životě, v mém obecenství. Díky, Ježíši. Amen.“ (Wilkerson, 2003) Když jsem to slyšel, zasáhlo mne to. Řekl jsem si: „Tohle chci.“

V polovině třetího ročníku vyšší odborné školy sociální jsem si vymohl na paní ředitelce individuální studijní plán a šel pracovat jako sociální pracovník do Náchoda. Viděl jsem v mnoha zařízeních poskytujících sociální služby, že tam jsou dobří odborníci, kteří mají své klienty rádi a snaží se jim pomoci, ale opravdivý a vzájemný vztah mezi nimi a klienty jsem tam nenacházel. Bylo to tak i v Arše při mém nástupu v lednu roku 2008. Archu navštěvovali převážně klienti ve věku čtrnáct až osmnáct let, prostory této sociální služby považovali za své území a pracovníky, když to přeženu za nutné zlo, které je potřeba trpět a někdy se stává dobrou příležitostí pro pobavení či vybití energie. Chlapci jednoho pracovníka zamknuli v kanceláři. Jedna dívka zapálila v Arše velkou petardu, která naštěstí nevybuchla na klíně jejího spolusedícího, kam ji hodila, ale na koberci. Jeden chlapec hodil vzteky hrníčkem o zeď a ten se roztříštil na nespočet střípků. Výjimkou nebyly ani situace, kdy se tito starší chlapci postavili proti pracovníkovi, když je napomenul. Postavili se proti němu a ze vzdálenosti cca pěti centimetrů mu vyzývavě řekli do očí: „Nebo co? Co uděláš, když tě neposlechnu?“ Tito klienti chodili do Archy hrát ruční fotbal, šipky a stolní tenis, dívky a chlapci se tam chodili namlouvat, bylo to místo, kde vznikaly nové vztahy mezi mladými. Vztahy mezi nimi byly silné, ale vztahy mezi nimi a pracovníky nebyly téměř žádné. Děvčata otěhotněla často již v šestnácti letech a chlapci šli pracovat, aniž by se vyučili. Nevzali se, aby měli nárok na vyšší dávky. Nyní je jim pětadvacet, mají tři děti a každý měsíc se bojí, že nezaplatí nájem. Takových párů zde vzniklo hned několik.

Takto tedy vypadala Archa při mém nástupu. Byli jsme tři pracovníci, všichni v podstatě noví a měli jsme dvě možnosti. Spokojit se se stávajícím stavem anebo se to pokusit nastavit celé od znovu a zcela jinak. Ve hře byla ještě jedna možnost a to odejít pryč. Z počátku jsem v práci trpěl, stál jsem u stolního fotbalu a koukal se, jak hrají, a čekal jsem, až bude konec. Neviděl jsem v tom smysl. Věděl jsem, že to co tady předvádíme, nebude mít žádný efekt a k sociální práci to má opravdu hodně daleko. Pociťoval jsem jistou míru znechucení a touhu být někde úplně jinde. Někde, kde to bude mít smysl. Pak ale přišel zlom. Do Archy začaly čím dál víc chodit mladší děti, především chlapci, kterým bylo kolem deseti let a ti začali ve spolupráci s pracovníky zabírat Archu jako vlastní území. Tato předchozí věta je naprosto klíčová. Zabrali Archu spolu s pracovníky jako vlastní území. Hlavními z nich jsou právě výše

jmenovaní, Tibor, David, Chris, Martin a Dan. Naši práci jsme tedy z velké části zaměřili na tuto novou, nadějnou generaci. Nastavili jsme mnohem přísnější dodržování pravidel a těm, kteří chodili do Archy, jako do hospody se tam přestalo líbit. Stali jsme se skutečnou sociální službou a těm, kteří nechtěli být skutečnými klienty, ale jen návštěvníky, to přestalo vyhovovat.

16. 1. Pravidla Archy

Začala platit pravidla jako: Nepoužívat vulgární výrazy v žádném jazyce; nerozvíjet žádné sexuální aktivity ani hry v klubu; zákaz kouření do vzdálenosti 100 m od Archy; pokud jsi nebyl ve škole, nechod' ani do Archy; nikoho neurážej, neponižuj, nepoužívej právo silnějšího; respektuj pokyny pracovníků; nenič majetek Archy; uklízej si po sobě; když si něco půjčíš, jsi za to zodpovědný; nenos do Archy žádný alkohol ani drogy; pokud má pracovník podezření, že jsi pod vlivem, má právo tě vyhodit; nechovej se hlučně a nedělej nepořádek a tak dále.

Zásadní je vynutitelnost těchto pravidel. Ve škole také platí školní řád, ale například na základní škole praktické a už i na běžných základních školách se velmi často vyskytují žáci, kterým je úplně jedno, jestli dostanou poznámku, dvojku nebo trojku z chování. Mnozí se bojí jen toho, že se dostanou do výchovného ústavu a některým, zdá se, nevadí ani to. V Arše platí systém dvou napomenutí. Klient může dostat jedno upozornění a při druhém musí Archu opustit. Dostává potom zákaz vstupu v rozmezí od jednoho dne až do tří měsíců. Může se ale stát, že s ním při opakovaném porušování pravidel ukončíme spolupráci napořád. Podstatné ovšem je to, aby tento vynucený odchod klienta mrzel a nebyl mu lhostejný. To se docílí tím, že bude sociální služba pro klienty něčím přitažlivá. Nejlépe právě těmi blízkými, vřelými vztahy, atmosférou důvěry a v neposlední řadě zajímavým programem, činnostmi klubu, kterou mají klienti možnost spoluutvářet a organizovat. Další věcí, kterou děti ve věku zejména deset až čtrnáct let potřebují je dobrodružství. Dobrodružství a společné tajemství, o kterých můžeme číst v knihách Jaroslava Foglara. Když tato tajemství mohou sdílet spolu s pracovníky, je to výborné.

16. 2. Individuální plánování

Dalším důležitým pravidlem nebo spíše principem naší práce je to, že klient má za úkol aktivně spolupracovat na cílech dohodnutých v osobním plánu. A pokud tak nečiní, přestává být klientem. Pracujeme s celými rodinami. Každá rodina má s Archou uzavřenou dohodu a každý klient zvláště má svůj individuální plán a svého klíčového pracovníka, se kterým spolupracuje na dosažení svých cílů. Dohoda má svůj předepsaný formulář a obnovuje se každý rok. Individuální plán je součástí karty klienta, která je podobná dokumentaci, jakou používají lékaři. Nezapisují se sem nemoci, ale individuální rozhovory a průběh důležitých situací v životě klientů. Práce tak má jasný směr a kontinuitu. Jednotlivé kroky, které vedou ke splnění cílů, klienti s pracovníky probírají a hodnotí. To všechno neprobíhá nijak uměle, ale přímo v každodenní realitě života.

16. 3. Individuální přístup

Nemyslím, že by se nám rázem podařilo zasáhnout a změnit celou generaci. To by asi bylo za určitých okolností možné, ale práce by byla jen taková povrchní a efekt tím pádem krátkodobý. Navíc bychom potřebovali charizmatického vůdce a ten nám schází. My ho ale ani nechceme a pro své účely také nepotřebujeme. Naším cílem není navázat klienty na sebe. Cílem je, aby klienti došli na konec cesty, i když pracovníci odpadnou. Pracovníci tedy nejsou vůdcové, ale dočasní průvodci.

Chceme pracovat do hloubky s těmi, kteří o to mají skutečný zájem. Jsem přesvědčen, že musíme založit základ z několika nadějných romských chlapců a děvčat, kteří až dospějí, sami budou pracovat na probuzení ve svém národě. Jim dá Bůh sílu pozvednout národ. S těmi se snažím pracovat kromě skupinové, také individuální formou. Tato práce je založena na osobních rozhovorech a opravdovém vztahu.

V Náchodě tedy začíná vznikat skupina mladých Romů, v jejichž životech lze zaznamenat sociální změnu a u některých i změnu srdce. Tento základ se snažím vytvářet a mám naději, že se splní zaslíbení, která nám Bůh dal v Bibli:

V konání dobra neumdlévejme; neochabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas. (Galatským 6, 9)

A kde se rozmohl hřích, tam se ještě mnohem více rozhojnila milost, aby tak jako vládl hřích a přinášel smrt, vládla ospravedlněním milost a přinášela věčný život skrze Ježíše Krista, našeho Pána. (Římanům 5, 20b-21)

Když Hospodin úděl Sijónu změnil, bylo nám jak ve snu. Tehdy naše ústa naplnil smích a náš jazyk plesal. Tehdy se říkalo mezi pronárody: „Hospodin s nimi učinil velké věci.“ Hospodin s námi učinil velké věci, radovali jsme se. Hospodine, změň náš úděl, jako měníš potoky na jihu země! Ti, kdo v slzách sejí, s plesáním budou sklízet. S pláčem nyní chodí, kdo rozsévá, s plesáním však přijde, až ponese snopy. (Žalm 126)

Avšak tato sklíčená země ponurá nezůstane. (Izajáš 8, 23a)

Lid, který chodí v temnotách, uvidí velké světlo; nad těmi, kdo sídlí v zemi šeré smrti, zazáří světlo. (Izajáš 9, 1)

Pracuji v lokalitách, kde se rozmohl hřích. Nyní chodím a rozsévám. Kolem mě je často, zdá se, jen samá skličující ponurost, připadám si často, jako by už i na mě ležel šerý mrak. Bůh ale řekl, že ta sklíčená země ponurá nezůstane, ale že on sám tam zazáří svým světlem a změni její úděl. Potom přijde velká radost a bude se o tom mluvit, že Hospodin s těmi lidmi učinil velké věci. Ano, tam kde vládl hřích a přinášel smrt, tam bude vládnout Ježíš Kristus v srdcích lidí, které zachrání. Bůh řekl: *Hle, činím něco docela nového a už to raší. Nevíte o tom? Já povedu pouštní cestu, pustou krajinou řeky. (Izajáš 43, 19)* Možná, že v tuto chvíli je to ještě málo vidět, ale už to raší a neochabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas. Věřím, že v mnohých srdcích lidí v Náchodě koná Bůh své skryté dílo.

16. 4. Nadějní klienti Archy

Důležitější než všechny úspěšné projekty je pro mne to, že se naši klienti dostali na střední školy a střední odborná učiliště. Nejde jen o to, že se tam chlapci a dívky z Archy dostali, ale také o to, že tam chtěli sami od sebe a bojovali a namáhali se, aby toho dosáhli. Prvními z nich byli David a Tibor.

a) Tibor

Tibor studuje obor Sociální vychovatel na Střední odborné škole sociální v Náchodě. Jeho cesta za vzděláním je obdivuhodná. Učení ho zpočátku moc

nezajímalo, na prvním stupni základní školy dokonce jednou propadl. Ještě v prvním pololetí osmého ročníku měl průměr známek 3,1. Ptal jsem se ho tenkrát, čím by chtěl v životě být a on řekl, že by se chtěl starat o děti tak, jak to dělají pracovníci v Arše. Řekli jsme si na rovinu, že s takovými známkami ho na žádnou střední školu nevezmou. Zjistili jsme si, jaké jsou požadavky k přijetí na Střední odborné škole sociální, a Tibor si předsevzal, že svůj průměr zlepší na požadovaných 2,7. Slib, který dal sám sobě, dodržel a v pololetí 9. ročníku dosáhl dokonce průměru 2,2. Na školu byl přijat. Nyní je ve čtvrtém, maturitním ročníku a několik měsíců již dokonce pracoval jako pracovník Archy. Teď nás ale na nějaký čas opustil, aby se mohl připravovat na maturitní zkoušku.

b) David

David studoval nejprve obor Sportovní management na Střední škole služeb, obchodu a gastronomie v Hradci Králové, ale pak přestoupil na stejnou školu, kam chodí Tibor. David je chlapec obdařený přirozenou inteligencí a sportovním talentem. V osmém ročníku základní školy byl nejlepší ze třídy a dosáhl na vyznamenání. V deváté třídě si vybral náročnou střední školu, kam se dělají přijímací zkoušky z českého jazyka, literatury a angličtiny. Před přijímačkami se v Arše připravoval několik hodin denně a na zkouškách dosáhl skvělého výsledku – umístil se mezi deseti nejlepšími. Po několika měsících přestoupil na sociální školu do Náchoda za Tiborem a toto rozhodnutí se nyní ukazuje jako správné. Chlapci se navzájem podporují. David by chtěl pokračovat ve studiu na vysoké škole.

c) Chris

Chris se dostal na Bezpečnostně právní akademii do Malých Svatoňovic. Tato škola je soukromá a platí se zde poměrně vysoké školné. Podařilo se nám ale získat finanční výpomoc z několika nadací i soukromých zdrojů a Chris ve studiu úspěšně pokračuje a to s tak vynikajícími výsledky, které překračují veškerá očekávání. Nemůžu zde uveřejnit podrobnosti z Chrisova života ale to, jakým způsobem se vyvíjí jeho život, považuji za zázrak. Prošel si spoustou peripetií. Nyní je ve třetím ročníku, reprezentuje školu v různých disciplínách a svým životem přesvědčuje své okolí, že všechno je

možné, pokud má člověk Boží milost. Bude velmi užitečné mít ve městě romského policistu.

d) Roman

Roman z důvodu nedostatku finančních prostředků přestoupil z Bezpečnostně právní akademie na Střední odbornou školu sociální za Tiborem a Davidem. Budou z nich sociální pracovníci a možná, že získají pracovní místo v organizaci, která se částečně zasloužila o jejich výchovu, v Arše. Roman hraje závodně fotbal. Je gólmanem kluku FK Náchod a měl nabídky i z dalších měst v České republice. Chodí pravidelně na tréninky a jeho přístup k životu je velmi zodpovědný.

e) Martin a Dan

Kromě těchto výše uvedených chlapců máme ještě několik dalších klientů studujících na středních odborných učilištích. Martin a Dan studují obor automechanik. Nejčastějšími obory, kde se naše děti uplatnily, jsou automechanik, kuchař a číšník, nástrojař a zedník. Máme dokonce jednoho kominíka. I těchto studentů tříletých oborů zakončených výučním listem si velmi vážím.

f) Adrian

V této podkapitole bych se rád zmínil o chlapci jménem Adrian. Je mu patnáct let, chodí do osmého ročníku základní školy. Zním ho od jeho předškolních let. Jedno z prvních setkání s ním bylo v ulici jménem Šafránice. Psal se rok 2008. Šel jsem zrovna do Archy, kde jsme tenkrát ještě pracovali s užší cílovou skupinou než dnes a to s dětmi ve věku od desíti do osmnácti let. Tyto mladší děti v čele s Adrianem seděli na obrubníku v sociálně vyloučené lokalitě jménem Šafránice. Většina jejich starších sourozenců v té době pravidelně navštěvovala Archu, takže jsem se s těmito mladšími znal alespoň od vidění. Pozdravili jsme se, usmáli se na sebe a já šel dál. Po chvíli za sebou slyším Adrianův hlas: „Honzo, co máme dělat?“ Je to sedm let, ale na ten zážitek nelze zapomenout. Na tom místě mi došlo, jak obrovský potenciál můžeme ztratit, pokud tyto děti necháme dál jen postávat na rohu ulice. V podstatě na základě této Adrianovy otázky jsme tenkrát založili klub pro mladší děti od čtyř do devíti let,

scházeli jsme se jednou týdně a jezdili společně na víkendové pobyty. Všichni pracovníci v něm pracovali dobrovolně a zdarma.

Adrian měl od první do páté třídy na vysvědčení samé jedničky a v šesté třídě jen dvě dvojky. Je to chlapec, který přečetl spoustu knížek. Některé z nich spolu se mnou nahlas. Díky tomu nemá problém s českým jazykem, a jestliže jeho rodiče, sourozenci a kamarádi mluví romským etnolektem češtiny, on ne. Jeho velkou výhodou je to, že má touhu učit se nové věci. Přátelí se s učiteli ve škole, s ředitelkou městské knihovny a v Arše si pro sebe vždy dokáže utrhnout kus času na to, aby mi povyprávěl své nové zážitky. Zároveň přijímá a vstřebává informace od starších a utváří si vlastní názor. Je schopný sebereflexe. Dá se s ním mluvit a vysvětlovat. Má v sobě ochotu dát se přesvědčit. Adrian má také výbornou paměť, je dobrým hercem, hrál na kontrabas, tančí a hraje závodně fotbal.

g) Tereza

Tereza je klientka, která chodí do Archy od svých deseti let. Pracovaly s ní hlavně moje kolegyně. Do určitého věku byla dost problematickou žákyní i klientkou. Dostávala se do konfliktů s pedagogy i spolužáky. Pomohl jí mimo jiné i přestup na novou základní školu, kde dostala příležitost začít znovu. Tereza si hodně povídá s učitelkami, sociálními pracovníci a přátelí se i se školním psychologem. Od každého se snaží vzít si to nejlepší. V roce 2015 byla přijata na Střední odbornou školu sociální – Evangelická akademie Náchod. Studuje obor Sociální vychovatel, což je čtyřletý obor zakončený maturitní zkouškou.

16. 5. Nechabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas

Dříve, když jsem měl občas období krizí ze zklamání a neúspěchů, které v mém oboru nutně přicházejí, plánoval jsem svůj odchod z Archy a chtěl dát výpověď. Nakonec ve mně vždy převládl pocit zodpovědnosti za tyto naše nadějně klienty a řekl jsem si, že nemůžu utéct od rozdělané práce a musím vydržet alespoň do té doby, než bude Adrianovi osmnáct let. Ve skutečnosti bych měl zůstat tam, kde mě chce mít Bůh do té doby, než mě nepošle jinam.

Jako pták vyplašený z hnízda je muž, který prchá ze svého místa. (Příslaví 27, 8)

Dávej pozor na své jednání i na své učení. Buď v tom vytrvalý. Tak posloužíš ke spasení nejen sobě, ale i svým posluchačům. (1. Timoteovi, 4, 16)

Všecko to dělám pro evangelium, abych na něm měl podíl. Nevíte snad, že ti, kteří běží na závodní dráze, běží sice všichni, ale jen jeden dostane cenu? Běžte tak, abyste ji získali! Každý závodník se podrobuje všestranné kázni. Oni to podstupují pro pomíjitelný věnec, my však pro věnec nepomíjitelný. Já tedy běžím ne jako bez cíle; bojuji ne tak, jako bych dával rány do prázdna. (1. Korintským 9, 23 - 27)

Jsem velmi vděčný, že mám práci, která má smysl a cíl. Někteří lidé vydělávají velké peníze, ale stejně v tom nenachází uspokojení. Mě dal Bůh možnost rozšiřovat tu nejdůležitější zprávu v historii dějin lidstva, evangelium o Ježíši Kristu. Na tom chci mít podíl. Věřím, že evangelium může přinést trvalou změnu do životů i do srdce mých klientů.

16. 6. Sportovní aktivity

Během těch let strávených společně v Arše se z chlapců a děvčat vytvořila skupina, která mezi sebe nepřijme jen tak kdekoho a která je hrdá na svůj způsob života. Chlapci jeden čas navštěvovali dokonce základní uměleckou školu, kde je má manželka učila hře na kontrabas. V současnosti většina z nich hraje závodně fotbal. Když byli mladší, tak jim dělalo velký problém u něčeho vydržet déle než několik málo měsíců a stejné to bylo s fotbalem. Jedinou výjimkou byl Roman, který hraje fotbal na vyšší úrovni než ostatní. Ostatní častými absencemi na trénincích zklamali důvěru pana trenéra, a když se pak chtěli do týmu po čase vrátit, byla s tím potíž. Trenér je už nechtěl. Po několika rozhovorech, které jsem s ním měl, jsme se rozhodli, že chlapcům dáme ještě jednu šanci. Pan trenér kluky dokonce pozval k sobě domů. Seděli jsme u něj na zahradě u rodinného domku a povídali si. Pan trenér klukům v podstatě vynadal, ale zároveň zhodnotil reálně a nahlas jejich fotbalové schopnosti. Davidovi řekl, že žije ve snu, když se vidí hrát někde v Brazílii či Itálii a na trénink ani nepřijde, Chrisovi, že má talent, který by bylo škoda zahodit a Danovi, že fotbal není o účesech, děvčatech, ale o tvrdé práci na trénincích i v zápasech. Chlapci panu trenérovi slíbili, že budou chodit na tréninky pravidelně, omluvili se mu a při odchodu, už za jeho nepřítomnosti, mu vyjádřili hlubokou úctu. Jsem velmi rád, že na výchově těchto našich chlapců se podílí i

takový člověk jako je pan trenér Balcar z klubu SK Babí Náchod. Chlapci se při něm učí pravidelnosti, dochvilnosti, poctivé práci, vytrvalosti a respektu k autoritám. Když jsme po čase zajišťovali pro kluky dotace z Nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových, pomocí kterých by mohli jejich rodiče zaplatit příspěvky fotbalovému klubu, napsal pan trenér chlapcům velmi zajímavé posudky:

„David je osobností mezi etnikem. Svou ctížádostí je příkladem pro ostatní. Má pravidelnou docházku a velké cíle v kopané. Nastupuje v základní sestavě mužstva dorostu SK Babí. Vzhledem ke své postavě je při fotbale velice nepříjemným protihráčem.“

„Chris je vzhledem ke své výšce velmi agilní hráč. Svými schopnostmi a umem se zařadil do základní sestavy. Na hřišti je nesmlouvavý bojovník, pravidelně dochází na tréninky a mistrovská utkání. Chválím ho za příkladnou bojovnost a nasazení.“

„Adrian je velice talentovaný hráč. S hráčem tak výrazného talentu jsem se již delší dobu neseťkal. Pravidelně dochází na tréninky, je ctížádostivý, poslouchá příkazy trenéra a je na něm vidět stále zlepšení.“

Když jsem dal chlapcům přečíst tato doporučení, která jim napsal pan trenér Balcar, vyvolalo to mezi nimi všeobecné nadšení. I já sám jsem byl překvapen, jak dobrým psychologem pan trenér je a jak má chlapce přečtené. V životě chlapců hraje fotbal důležitou roli pro utváření jejich osobnosti. David stále hraje a kromě toho od roku 2014 působí v roli asistenta trenéra starších žáků. Ano, je „osobností mezi etnikem“, mladší chlapce nabádá ke slušnému chování, pracovitosti, důkladnému plnění povinností a respektu k autoritám. Tuto jeho činnost velmi chválím a vážím si ho pro to. Věřím plně v jeho nadějnou budoucnost.

16. 7. Rodiče nadějných dětí

Nic z toho by nebylo možné nebýt jejich rodičů, se kterými pracovníci Archy spolupracují. Tito rodiče své děti podporují a na jejich výsledcích jim velmi záleží. Většina z nich chodila na zvláštní školu, někteří z nich ji ani nedokončili a nemůžou tak svým dětem poradit s domácími úkoly už ve čtvrté třídě základní školy. I tak ale za svými dětmi stojí a přejí jim lepší život, než mají sami. Uvědomili si, že v dnešním světě je vzdělání nezbytnou součástí života. Když píšou o této výjimečné generaci

romských chlapců, musím se zmínit i o tom, že většina z nich nekouří cigarety. Kluci to zkoušeli jednou, když nejstarším z nich bylo třináct let. Doma i v Arše se na to přišlo a všichni dostali od rodičů takový „nářez“, na který dlouho nezapomněli. Bylo jim zakázáno spolu navzájem kamarádit a několik dní vládla atmosféra perného dusna, kdy si chlapci užívali pocit provinění. Stejně to bylo v případě prvních pokusů o krádeže, kdy kluci odmontovávali ventilký z kol aut stojících na parkovišti. U této příležitosti byli přichyceni dokonce policií a ze zážitku si vzali dobré poučení, že „zlodějství nebude jejich parketa“.

17. Poslání

Být sociálním pracovníkem nebo učitelem je poslání. Po vystudování Střední lesnické školy v Trutnově jsem hledal, kam by měl můj život dál směřovat. Snažil jsem se najít, jaká je vůle Boží v mém životě. Modlil jsem se, má-li pro mne Ježíš nějaký úkol, tak ho chci splnit, nechci promarnit svůj život. Během té modlitby mi přišlo na mysl slovo z 1. Samuelovy, z druhé kapitoly, kde je modlitba matka proroka Samuele. Jmenovala se Chana a jejím problémem bylo to, že dlouhý čas nemohla otěhotnět. Nyní se jí narodil syn a ona za něj děkovala Bohu.

Chana se takto modlila: „Mé srdce jáсотem oslavuje Hospodina, můj roh se zvedá dík Hospodinu. Má ústa se otevřela proti nepřátelům, raduji se ze tvé spásy. Nikdo není svatý mimo Hospodina, není nikoho krom tebe, nikdo není skálou jako náš Bůh. Nechte už těch povýšených řečí, urážka ať z úst vám neunikne! Vždyť Hospodin je Bůh vševědoucí, neobstojí před ním lidské činy. Zlomen je luk bohatýrů, ale ti, kdo klesali, jsou opásáni statečností. Sytí se dávají najmout za chléb, hladoví přestali lačněť. Neplodná posedmé rodí, syny obdařená chřadne. Hospodin usmrcuje i obživuje, do podsvětí přivádí a vyvádí též odtud. Hospodin ochuzuje i zbohacuje, poníží a též povyšuje. Nuzného pozvedá z prachu, z kalu vytahuje ubožáka; posadí je v kruhu knížat a za dědictví jim dá trůn slávy. Vždyť pilíře země patří Hospodinu, on sám založil svět na nich. On střeží nohy svých věrných, ale svévolníci zajdou ve tmách; svou silou se nikdo neprosadí. Ti, kdo s Hospodinem vedou spor, se zděsí, až on z nebe na ně zaburácí. Hospodin povede při i s dálavami země. Udělí moc svému králi, roh svého pomazaného zvedne.“ (1. Samuelova 2, 1 - 10)

Chana děkovala za syna, kterého si vyprosila od Hospodina. Nikdo kolem ní už nevěřil, že by někdy mohla otěhotnět. Říkali jí, ať se s tím smíří a že se s tím prostě nedá nic dělat. Ona se ale modlila a Bůh udělal zázrak. Její modlitba po narození syna byla plná vděčnosti, víry a naděje. Po této zkušenosti byla Chana naplněná jistotou, že Bůh může naprosto všechno bez ohledu na okolnosti. Má moc usmrtit i obživit, ochuzuje i zbohacuje, ponižuje a též povyšuje. Nuzného pozvedá z prachu, z kalu vytahuje ubožáka; posadí je v kruhu knížat a za dědictví jim dá trůn slávy.

Stejně tak i já věřím, že si můžu své syny a dcery vyprosít od Hospodina. Jako Chana za Samuela, modlím se já za Chrise, Terezu, Davida, Adriana a některé další. Věřím, že skrze mou práci má Bůh v plánu pozvednout ubožáky a posadit je v kruhu knížat. Přijde den, kdy je budu moct přivést k němu, k Ježíši Kristu a on jejich život od základu změní. *V onen čas bude přinášena Hospodinu zástupů pocta od urostlého lidu s lesklou pleť, od lidu široko daleko obávaného, od pronároda nesrozumitelné řeči, který poražené pošlapává, jehož zemí protékají řeky. Přinese ji na místo, kde přebývá jméno Hospodina zástupů, na horu Sijón. (Izajáš 18, 7)* Slovo z Izajáše, osmnácté kapitoly jako by popisovalo romský lid. Věřím, že přijde čas, kdy tento tvrdý lid přinese poctu Hospodinu.

18. Reflexe

Hlavním kritériem posouzení je to, zda došlo v životech žáků a klientů, se kterými se pracovalo metodami a technikami, které jsou popsány v případové studii, k sociální změně. Jak jsou na tom v porovnání se svými vrstevníky, kteří žijí ve srovnatelných podmínkách, ale nepracuje se s nimi.

Jak můžeme vyčíst již z výše uvedené případové studie, u některých klientů k sociální změně došlo. Nedá se to říci o všech, ale to ani není cílem. Cílem je vytvořit uprostřed romské komunity určitou, třeba i velmi úzkou, ale o to „kvalitnější“ základnu mladých lidí, kteří v budoucnu vychovají své děti jinak, než byli vychováváni sami a zároveň budou schopni ovlivnit i své přátele. Takováto základna v Náchodě vzniká. Mladí lidé, kteří jsou popsáni v případové studii, jsou na tom nesrovnatelně lépe než jejich vrstevníci, se kterými se těmito metodami nepracovalo. Mají jiné životní hodnoty,

snaží se dosáhnout vyššího vzdělání a ovlivnili i své rodiče, kteří začali věřit, že by se něco mohlo změnit. Ve svých dětech vidí naději na lepší budoucnost.

Je zapotřebí přiznat, že práce ještě není u konce. Výhodou ale je, že zárukou celé práce není nějaký silný lídr, po jehož vyhoření se celý projekt zhroutí, jak o tom píše zahraniční výzkum Sirona, viz strana osmnáct této práce. To, že práce dojde do zdárného konce, má v rukou Bůh, který je tou nejjistější zárukou výsledků.

Závěr

Psaní této diplomové práce pro mne bylo hodně problematické zejména proto, že jsem pracoval na tématu, do kterého jsem tak silně zainteresovaný každý den svého života. Uvědomuji si, že má diplomová práce není klasicky strukturovaná a některé mé názory mohou být i do značné míry zkreslené. Uplatňoval jsem své názory. Cítím ale, že rok od roku se tyto názory vyvíjí tím, že získávám nové a nové zkušenosti. Přiznávám, že na téma „Romové“ jsem přecitlivělý a že jedním z hlavních rysů mé povahy je tvrdohlavost, která se v určitých momentech může projevit jako dobrá a v jiných zase jako špatná vlastnost. Neumím psát klasický odborný text. Co umím, je udělat něco konkrétního, něco, co přinese ovoce v reálném životě. Víím, že mé postupy jsou často nekonvenční. Jsem ale hluboce přesvědčen, že jsou účinné.

Z předchozích kapitol vyplynulo několik zásadních východisek, které se dají použít jako doporučení pro praxi. Mohu zde tedy uvést alespoň do určité míry jasné shrnutí výstupů této diplomové práce:

- Romové nepotřebují sociální inkluzi, ale sociální změnu.
- Romové mají určité duchovní dědictví, které brání naší práci, musíme s tím počítat a nemůžeme to ignorovat.
- Efektivní způsob, jak jim můžeme pomoci je skrze Ježíše Krista. V evangeliu je totiž popsána cesta ke změně.
- Hlavním pracovním nástrojem učitelů a sociálních pracovníků je vztah. Pokud budou mít s dětmi opravdový, upřímný vztah, mohou jejich životy ovlivnit správným směrem a to i tím, že jim budou osobním příkladem a vzorem.
- Učitelé by se měli zaměřit, kromě vědomostí i na sociální a osobnostní rozvoj svých žáků. K tomu mohou použít dramatickou výchovu a zážitkovou pedagogiku.
- Efektivitu práce zvyšuje to, když pracovníci s dětmi tráví čas v jejich přirozeném prostředí. Zde jim mohou nabízet alternativy způsobu trávení volného času, zažívají společná dobrodružství, upevňuje se jejich vztah a mají tak příležitost na děti více působit.
- Důležitým pracovním nástrojem je řád, pravidla, se kterými je skupina ztotožněna.

- S dětmi je třeba začít pracovat včas. Pedagogové by měli začít na děti působit ještě v předškolním věku. Sociální pracovníci také, a pokud to nelze, tak nejpozději do věku desíti let.
- Nemá smysl Romům vnucovat vlastní představu o tom, jací by měli být. Oni musí chtít sami.

Nemyslím, že se tímto textem zcela naplnil cíl diplomové práce, který jsem si stanovil na počátku a který popisuji v abstraktu. Jisté náznaky se zde již objevují, ale nedá se zatím hovořit o nějaké ucelené koncepci. Pro vytvoření návrhu strategického modelu vzdělávání romských žáků na českých školách povede jistě ještě delší cesta a bude zapotřebí, abych získal více praxe v roli učitele základní školy. Mám totiž blíže k tématům duchovním a sociálním než k těm pedagogickým, ke kterým se ale snažím nasměrovat. I tak ale bude tato práce, jak věřím, pro čtenáře přínosná.

Z pedagogického hlediska mají české školy ve svých vzdělávacích plánech mezery, jejichž zacelení by jim práci s romskými žáky usnadnilo. Mnohé tyto nedostatky byly v této diplomové práci popsány a tím i předloženy jako návrh modelu práce s romskými žáky budoucím čtenatelům k následnému využití. Školy by se měly stát prostředím více propojeným s přirozeným světem svých žáků. Je zapotřebí více spolupracovat s rodiči a hledat společnou řeč a způsob komunikace, který bude přijatelný pro obě strany. K tomu pomáhá i vzájemná spolupráce organizací zabývajících se vzděláváním a poskytováním sociálních služeb. Školy tady můžou převzít „Náchodský model“, popsany v této práci. Náchodští učitelé a sociální pracovníci se pravidelně scházejí na společných poradách, kde sdílejí informace o své práci se společnými žáky a klienty. Školy využívají důvěry, kterou mají sociální pracovníci v romské komunitě a zvou je na výchovné komise, které se konají za přítomnosti ředitele školy, učitelů, výchovných poradců, speciálních pedagogů, školního psychologa, kurátora pro mládež, rodičů, žáků a sociálních pracovníků. Sociální pracovníci plní roli prostředníků mezi romskou rodinou a školou. Z praktické i teoretické části této práce také vyplývá, že by učitelé neměli ignorovat sociokulturní specifika romských žáků. Musí být připraveni jim pomoci v různých fázích jejich života. Učitelé přípravných tříd by měli vědět o nedostacích ve školní připravenosti romských dětí a příčinách, ze kterých pramení, měli by být seznámeni s fenoménem pseudoretardace. Učitelé prvních ročníků by měli

být připraveni na komplex procitnutí a v pátých ročnících na „volání krve“. V osmých a devátých ročnících je zapotřebí zaměřit se na výběr budoucích studijních oborů a v prvním ročníku střední školy na problémy spojené s přechodem z primárního na sekundární vzdělávací stupeň. Jsem přesvědčen o tom, že práce popisuje jevy, které byly doposud některým pedagogům neznámé a již jen samotné uvedení do této problematiky jim může pomoci zamyslet se nad tímto tématem více do hloubky a uvědomit si některé skutečnosti, kterým bez takového komplexního pohledu není možné porozumět. Učitelé potřebují vidět, co se skrývá za neobvyklým chováním jejich žáků. Potřebují být „uvnitř“ a ne jen se dívat „zvenčí“. Mám za to, že alespoň částečně tato práce tedy svůj cíl naplnila a z pohledu učitelů bude i prakticky využitelná.

Další cíl, kterým bylo hledání příčiny neblahého duchovního stavu, ve kterém se nachází většina romského národa a hledání možných východisek, se splnit podařilo. Celé téma je totiž ve své podstatě nejen sociální a pedagogické, ale také duchovní a tato spirituální linka se táhne celou prací od začátku až do konce. Východisko nalézáme v Ježíši Kristu. On je ta cesta, pravda i život.

„Nemohu vám nabídnout nic než krev, dřinu, slzy a pot. Čekají nás nejtěžší zkoušky. Máme před sebou mnoho, mnoho dlouhých bojů a utrpení. Tázete se, jaká je naše politika? Řeknu: Vést válku na moři, na souši a ve vzduchu s celou mocí a ze všech sil, které nám Bůh může dát. Vést válku proti obludné tyranii, která nebyla nikdy překonána v ponurém, žalostném seznamu lidských vin. To je naše politika. Tázete se, jaký je náš cíl? Mohu odpovědět jedním slovem: Vítězství - vítězství stůj co stůj, vítězství přes všechnu hrůzu, vítězství, jakkoli dlouhá a trnitá bude cesta; neboť bez vítězství není života.“ (Churchill, 1940) Tento projev pronesl Winston Churchill u příležitosti svého zvolení ministerským předsedou. Kromě jiného také řekl, že žádné problémy se nevyřeší uložením k ledu.

Závěrem bych chtěl tedy napsat, že pokud budeme dále uhýbat před otázkami, na které není jednoduchá odpověď a pokud nezačneme skutečně, a ne jen naoko bojovat na nejtěžších místech fronty, bude se propast mezi Romy a majoritní společností víc a víc prohlubovat. Tím bude docházet ke stále silnějším sociálním nepokojům. Jsem přesvědčen, že oblast vzdělávání Romů je jedním z nejžhavějších ohnisek tohoto boje. Nejde zde jen o stabilizaci naší společnosti, ale především o záchranu lidských duší.

Mohlo by se zdát, že citát z projevu Winstona Churchilla k tomuto tématu nehodí. Opak je ale pravdou. Pokud nás Bůh nasadí jako „vojáky“ do práce s Romy, máme před sebou skutečně mnoho dlouhých bojů a také hodně utrpení. Sociální pracovníci pracující mezi Romy se stávají jakýmsi psanci a jejich pozice je nezáviděníhodná. Většina Čechů je bude považovat za blázny nebo škůdce a s mnoha Romy se budou dostávat do nepříjemných konfliktů. Za ty roky, co v tomto boji stojím, můžu dosvědčit jedno: *„Nevedeme svůj boj proti lidským nepřítelům, ale proti mocnostem, silám a všemu, co ovládá tento věk tmy, proti nadzemským duchům zla.“* (Efezským 6, 12) Jednou jsem šel na poštu, potřeboval jsem poslat nějaký dopis. Stál jsem ve frontě a najednou uslyšel, jak si lidé za mnou povídají o mně a o Arše. Otočil jsem se a zeptal se: „Vy jste mluvili o Arše?“ Postavil se proti mně mladý, tlustý muž s umaštěnými vlasy a začal mi sprostě nadávat. Svůj proslov směřoval k tomu, že ta práce s „cikány“ nemá smysl a já abych toho nechal. Šla z něj obrovská nenávisť. Rozhlédl jsem se kolem a zjistil, že ani jeden z lidí, kteří stojí kolem, není na mé straně. Všichni se podivně usmívali a pošklebovali, vypadali jako nějací agenti, které na mě nasadil sám ďábel. Řekl jsem pár vět na svou obhajobu a vypadl ven jako opařený. Zvláštní na tom bylo, že mě všichni tito lidé znali, ale já neznal ani jednoho. Vyšel jsem směrem k Arše a modlil se. V tom okamžiku mi přišla na mysl tato slova: *„Nikomu nedáváme v ničem příležitost k pohoršení, aby tato služba nebyla uvedena v potupu, ale ve všem se prokazujeme jako Boží služebníci, v mnohé vytrvalosti, v souženích, tísních, úzkostech, pod ranami, v žalářích, nepokojích, vyčerpanosti, v bezesných nocích, v hladovění; prokazujeme se bezúhonností, poznáním, trpělivostí, dobrotivostí, Duchem svatým, nepředstíranou láskou, slovem pravdy, mocí Boží. Jsme vyzbrojeni spravedlností k útoku i k obraně, procházíme slávou i pohanou, zlou i dobrou pověstí; mají nás za svůdce, a přece mluvíme pravdu; jsme neznámí, a přece o nás všichni vědí; umíráme – a hle, jsme naživu; jsme týráni, a přece nejsme vydáni smrti; máme proč se rmoutit, a přece se stále radujeme; jsme chudí, a přece mnohé obohacujeme; nic nemáme, a přece nám patří vše.“* (2. Korintským 6, 3 - 10) Podle Čechů jsme tedy nežádoucí a co Romové, kterým pomáháme? Zdaleka ne všichni nás chválí. Ježíš řekl: *Běda, když vás budou všichni lidé chválit; vždyť stejně se chovali jejich otcové k falešným prorokům. Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře*

čiňte těm, kteří vás nenávidí. Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují. (Lukáš 6, 26 - 28) Jeden Rom v Jihlavě mi vyhrožoval, že mi rozbije hlavu za to, že jsem jeho děti nevybral na letní tábor. Měl pravdu, opravdu jsem je nevybral. Byli totiž na tom předchozím a tak tentokrát měli jet ti, kteří prve nebyli, aby se to spravedlivě prostřídalo. O tom ale nechtěl nic slyšet. V Náchodě mi jiní Romové slibovali, že si na mě počkají za rohem a podřežou mě za to, že jsem je údajně udal na „sociálku“ – nebyla to pravda. Žádná z těchto situací ani jim podobné se mnou nepohnuly, nebo lépe řečeno, nijak nenarušily mé odhodlání. Spíše naopak. Pán Ježíš mne vždy ochránil a má víra na tom mohla porůst. Horší ovšem je, když se proti vám postaví ti, do kterých jste investovali nejvíce lásky a času. V takových situacích mám chuť skončit. Jediné, co je východiskem z takového stavu beznaděje a pocitu, že nic nemá smysl a všichni lidé jsou lháři, je to, že Ježíš dal všechno za nás. On dal svůj život, nechal se pověsit na kříž, abychom my mohli žít. Jsme tedy dlužníky. Dlužíme Ježíši svůj život. Proto chci být a pracovat tam, kde mě chce mít on i když mám chvíle, kdy bych šel nejráději pracovat do lesa.

Při psaní této diplomové práce mi bylo vytýkáno, že nepoužívám odborný jazyk a píši spíše jako bych psal prózu. Zkusím se hájit slovy faráře a spisovatele Wilhelma Busche: *„Mohl bych použít vytríbené věty s mnoha cizími slovy, ale to byste určitě za půl hodiny spali. A protože se toho hrozně bojím, mluvím raději tak, jak se mluví na ulici. Je to jasné? Děkuji.“* Psát prozaicky znamená psát všedně, střízlivě a prostě. Nechci skrývat problémy všedního, prostého života do prázdných frází a termínů. Možná že jsem celou tuto diplomovou práci psal zbytečně. Možná, že nemá šanci projít sítím odborných posudků. Mrzelo by mě to. K tomu, abychom lidem pomohli a přivedli je k Ježíši, ale nepotřebujeme akademické tituly. Potřebujeme být především nejdříve sami zachráněni. Den co den vidím snahu sociálních pracovníků a pedagogů, kteří se snaží nějak pohnout s nepříznivou situací svých klientů a žáků. Mají většinou i určité výsledky, ale po několika letech se celá tato snaha zhrouť a dochází k syndromu vyhoření. V horším případě zjišťují, že se točili v bludném kruhu a nenalezli cestu ven. Ztratili roky života tím, že vložili svou energii do něčeho, co nemělo naději na úspěch. V lepším případě jejich snaha přinese nějaké dílčí úspěchy, ale nikdy nedojdou plného uspokojení. Proč? Protože neměli Ježíše. *Kdo má Syna, má život; kdo nemá Syna*

Božího, nemá život. (1. List Janův 5, 12) Kdo nemá život, nemůže druhým ukazovat cestu k němu. Tu přišli učedníci a řekli mu: „Víš, že se farizeové urazili, když slyšeli to slovo?“ Ale on jim odpověděl: „Každá rostlina, kterou nezasadil můj nebeský Otec, bude vykořeněna. Nechte je: slepí vedou slepé. A když vede slepý slepého, oba spadnou do jámy.“ (Matouš 15, 12 - 14) Jméno Ježíš se ale stalo nežádoucím v mnoha oblastech lidského snažení. Etický kodex sociálních pracovníků v podstatě nedovoluje mluvit s klienty o Ježíši. Sociální pracovník může s klienty tři týdny slavit Halloween, kreslit čarodějnice, upíry, malovat si obličej jako zombie, ale nesmí s nimi číst Bibli.

Ztotožňuji se s farářem Wilhelmem Buschem téměř ve všech jeho názorech a prohlášeních, které jsem měl možnost číst. Jeden jeho názor je mi ale obzvláště blízký a je nutné ho zařadit na závěr této práce: *„Jsem přesvědčen, že existuje peklo. Ale rozhodně ne takové, jak si ho lidé malují, s čertem, který tam smaží duše a podobnými hloupostmi. Peklo je v tom, když Bůh už lidem neodpovídá. Ruský spisovatel Dostojevskij jednou řekl: "Peklo je místo, kam se Bůh už nedívá." - kde jsme se ho s konečnou platností zbavili, kde nás Bůh doopravdy opustil. Peklo začíná už tady na zemi, tím že Bůh mlčí.“ (Busch, 2009) Zdá se mi, že většina nevěřících sociálních pracovníků jsou humanisté. Nevadí jim smilstvo, nevadí jim okultismus a slovo hřích je pro ně zcela vyprázdněným pojmem. Když slyší o Ježíši, zacpávají si uši nebo se začnou rozkřikovat, aby přehlušili hlas svědomí. Proto upadáme a proto nenacházíme správná řešení a odpovědi. Odpověď na řešení romské otázky je totiž právě a jen ve jménu Ježíš Kristus. Jedině ve jménu Ježíše Krista je možné vysvobodit člověka z pout alkoholismu, narkomanie a jiných hříchů. *Krev Ježíše Krista nás očišťuje od každého hříchu. (1. List Janův 1, 7b) Jedině v jeho jménu můžeme bojovat proti nadpozemským duchům zla. Potřebujeme organizace s holistickým přístupem ke klientovi, které se budou starat o celého člověka – o jeho tělo, duši i ducha. Organizace, které budou pomáhat svým klientům v hledání smyslu života a budou schopny přivádět své klienty k Ježíši. Zkrátka organizace, které budou aktivně pracovat na záchraně lidských duší a v jejichž rejstříku poskytovaných služeb nebude chybět služba smíření s Bohem a služba vysvobození. Potřebujeme věřící učitele na základních školách, potřebujeme se vrátit k odkazu Jana Ámose Komenského, který ve své Didaktice napsal: „Tato tedy svatá kniha, Bibli, v školách křesťanských alfa i omega býti musí, aby všickni křesťanští**

mládenci i panny, příkladem Timotea od dětství Písma sv. znajíce a slovem víry vykrmeni jsouce, moudří byli k spasení.“ (Komenský, 1871)

Především se pak potřebujeme všichni dostat zpět na Ježíšovu stranu. *Tu mu přinášeli děti, aby se jich dotkl, ale učedníci jim to zakazovali. Když to Ježíš uviděl, rozhněval se a řekl jim: „Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží.“ (Marek 10, 13 - 14)* Nebraňme dětem přicházet k Ježíši Kristu.

Seznam použitých zdrojů

Knihy, výzkumy a diplomové práce, konference:

1. Antologie prozaických textů romských autorů z ČR, Čalo vod'i-Sytá duše. Brno: Muzeum romské kultury, 2007.
2. Antologie textů České asociace streetwork, Kontaktní práce: Autorský kolektiv. ČAS: Na náklady ESF, Národního vzdělávacího fondu a Centra pro kvalitu a standardy v sociálních službách, 2007.
3. Bakalář, P.: Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004.
4. Balabánová, H.: Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí. Praha, Ment, 1995.
5. Balabánová, H.: Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In: LISÁ, H. (ed.) Romové v České republice (1945 – 1998). Praha: Socioklub, 1999.
6. Bednářová, Z., Pelech, L.: Sociální práce na ulici. Brno: Doplněk, 2000.
7. Bible
8. Bořkovcová, M.: Romský etnolekt češtiny. Praha, Signeta, 2006.
9. Busch W.: Ježíš náš úděl. Plzeň: Život stojí za to, 2009.
10. Cachová, T.: Projekt „Gender a romské děti - utváření společenských rolí v závislosti na pohlaví dítěte“. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2009.
11. Dalrymple, T.: Život na dně. Praha: Academia, 2005.
12. Hübschmannová, M.: Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit. Olomouc, Univerzita Palackého 1995.
13. Jordan M.: Encyklopedie bohů. Praha: Volvox Globator, 1997.
14. Kolektiv autorů: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Praha, GAC spol. s r. o., 2015.
15. Kolektiv autorů: Dobrá praxe. (České a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových, terénních a kontaktních službách). Praha, ČAS, o. s., 2011.
16. Kolektiv autorů: Druhá směna (Jak využívat dějiny a literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ). Praha, Romea, o. s., 2012.
17. Kolektiv autorů: Kontaktní práce 2010. Praha, ČAS, o. s., 2010.

18. Kolektiv autorů: Metodická příručka pro přípravné ročníky ZŠ. Praha, Multikulturní centrum, 2003.
19. Kolektiv autorů: Romové v České republice. Praha, Socioklub, 1999.
20. Kolektiv autorů: Sborník z konference „K vybraným aspektům rozvoje funkční gramotnosti a vzdělávání romské mládeže“. Olomouc, Moravskoslezský kraj 2008.
21. Komenský, J. A.: Didaktika. Praha, Nákladem knihkupectví Theodora Mourka, 1871.
22. Komenský, J. A.: Didaktika velká. Brno, Komenium, 1948.
23. Komenský, J. A.: Informatorium školy mateřské. Praha, Academia, 1973.
24. Komenský, J. A.: Kšaft umírající matky Jednoty bratrské. Praha, Spolek Komenský, 1918.
25. Labáth, V. a kol.: Riziková mládež. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2001.
26. Loula, D.: České studny. Praha, Samuel, 2011.
27. Loula, D.: Studna lásky k pravdě. Praha, Samuel, 2012.
28. Matoušek, O., Kodymová P., Kolářková, J. (eds.): Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005.
29. Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, 2003.
30. Navrátil, P. a kol.: Romové v české společnosti. Praha, Portál, 2003.
31. Pellarová, I.: Romský svět. Praha, Česká asociace streetwork, 2012.
32. Podolinská, T., Hrustič, T.: Boh medzi bariérami – Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Bytča, ÚEt SAV, 2010.
33. Priesol, P.: Projekt „Komunitní centrum Lentilky 2005/2006“. Jihlava: SVOŠS, 2007.
34. Prince, D.: Oni budú vyhánat' démonov. Košice. Publishing House Dunamis, 2007.
35. Říčan, P.: S Romy žít budeme – jde o to jak. Praha, Portál, 1998.
36. Sekera, J.: Děti z hliněné vesnice. Praha, Slunovrat, 1982.
37. Sekyt, V.: Dospívající Romové a rizikové chování, Praha, Cevap 2001.
38. Stehlíková, D.: Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách. Dokument vlády ČR, 2007.
39. Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. Praha, Karolinum, 2008.

40. Vágnerová, M.: Psychologie problémového dítěte předškolního věku. Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2000.
 41. Wilkerson, D.: Dýka a kříž. Albrechtice: Křesťanský život, 2013.
 42. Wilkerson, D.: Konference pastorů 2013. Praha.
 43. Wilson, B.: Čí je tohle dítě. Brno: Postilla, 1999.
 44. Zimmermannová, M.: Zápis z kurzu Základy nízkoprahových služeb. 2006 (zdroj: NZDM Vrak-Bar Jihlava)
-

Webové stránky a zákony

45. <http://romipen3.euweb.cz/>
 46. <http://cs.wikipedia.org/wiki/>
 47. Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách
 48. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)
-

Články ze sborníků

49. Havel, J.: Jak předcházet nedostatkům v prvopočátečním čtení a psaní. In Teoreticko-metodická propedeutika pro edukační činnosti s dětmi a mládeží: na pomoc romským pedagogickým asistentům. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU: Kabinet multikulturní výchovy při Pedagogické fakultě MU : MSD, 2003, s. 73-79.
 50. Holeček, V.: Úroveň psaného projevu romských dětí. In Sborník pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. 16., Psychologie. 1. vyd. Plzeň, Západočeská univerzita, 1994, s. 16-20.
 51. Švingalová, D.: Školní zralost a připravenost u dětí se sociálním znevýhodněním. In Sborník příspěvků: Vzdělávání menšin a multikulturní výchova v evropském kontextu: 2. mezinárodní konference, 19. - 20. listopad 2009, [Liberec]. Vyd. 1. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2010, s. 137-142.
-

Články z časopisů

52. Pavlíčková, R.: Specifika ve vzdělávání a rodinné výchově romských dětí. Komenský. 2006/2007, roč. 131, č. 4, s. 31-35.
53. Romské dítě v české škole. Moderní vyučování. 1998, roč. 4, č. 6, s. 4-6.
54. Sekot, A.: Romové – není na čem stavět? Universitas. 2010, roč. 43, č. 3, s. 3-13.
55. Vojtěchová, V.: Jaké jsou romské děti? Informatorium 3-8. 1998, roč. 5, č. 6, s. 8.

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

**PROHLÁŠENÍ ŽADATELE O NAHLÉDNUTÍ DO LISTINNÉ
PODOBY ZÁVĚREČNÉ PRÁCE**

Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				